

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของตำบลธาตุและตำบลยางสว่าง

ตำบลธาตุและตำบลยางสว่าง เป็น 2 ในทั้งหมด 15 ตำบลของอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งพื้นที่ตำบลทั้ง 2 นี้ อยู่ติดกัน โดยตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของอำเภอรัตนบุรี มีพื้นที่รวมกันทั้งหมด 25,625 ไร่ หรือ 42 ตารางกิโลเมตร(ที่มา : งานปกครองอำเภอรัตนบุรี) เป็นพื้นที่อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยมีอาณาเขตใกล้เคียงกับหมู่บ้าน ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	จดตำบลตอนแรก และตำบลหนองบัวทอง
ทิศตะวันตก	จดตำบลไผ่
ทิศตะวันออก	จดห้วยทับทันซึ่งกั้นระหว่างจังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ
ทิศใต้	จดตำบลเบิด

ผังแผนที่ :

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ของทั้ง 2 ตำบล ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลูกคลื่นลอนตื้น มีที่ดินซึ่งเป็นที่ดอนสลับกับที่นาบางส่วน มีที่ราบลุ่มบางส่วนของตำบล ว่างสว่างซึ่งติดกับลำห้วยทับทันซึ่งจะมีน้ำท่วมในฤดูฝนหากมีฝนตกมาก นอกจากนี้มีพื้นที่ติดกับลำห้วยทับทันแล้วในพื้นที่ของ 2 ตำบล ยังมีหนองน้ำสาธารณะ ขนาดเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของหมู่บ้านซึ่งหนองน้ำเหล่านี้บางแห่งจะมีน้ำขังตลอดปี บางแห่งจะมีน้ำขังเฉพาะในฤดูฝนเท่านั้น หากเป็นฤดูแล้งน้ำจะตื้นเขินมาก หรืออาจจะแห้งไปก็มี ในพื้นที่โดยทั่วไปจะมีต้นไม้ยืนต้นขึ้นเป็นจุด ๆ โดยทั่วไป โดยเฉพาะตามที่อยู่อาศัยของประชาชน หรือชุมชน นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ซึ่งเป็นป่าหินลัม หรือป่าสงวนแห่งชาติอยู่ในพื้นที่ของตำบลธาตุ บางส่วนและมีป่าไม้ตามแนวของห้วยทับทันอีกเล็กน้อย สภาพของดินส่วนมากจะเป็นดินปนทรายทำให้ การเก็บกักน้ำไม่ดีเท่าที่ควร นอกจากนี้พื้นที่บางส่วนของที่นายังมีลักษณะของดินเค็มแต่มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ลักษณะภูมิอากาศ

เนื่องจากตำบลธาตุ และตำบลว่างสว่างอยู่ในที่ราบสูง พื้นที่ส่วนมากเป็นดินทรายฤดูแล้งอากาศจะร้อนจัดและแห้งกันดารมาก สภาพดินฟ้าอากาศโดยทั่วไปแห้งแล้ง ซึ่งโดยทั่วไปลักษณะอากาศจะแบ่งตามฤดูกาล ดังนี้

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม - มิถุนายน ในฤดูร้อนนี้อากาศจะร้อนและแห้งแล้งมาก โดยจะร้อนที่สุดในเดือนเมษายน อุณหภูมิโดยเฉลี่ยตลอดทั้งฤดูประมาณ 35 องศาเซลเซียส มีลมพัดผ่านเป็นระยะ ๆ นอกจากนี้ บางครั้งอาจมีฝนตกประปรายในฤดูนี้ด้วย ซึ่งถ้าหากมีฝนตกจะมีลมค่อนข้างแรง

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม - ตุลาคม ปริมาณของฝนที่จะตกขึ้นอยู่กับความแรงของมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ บางปีฝนจะตกมากบางปีฝนจะตกน้อย ปริมาณฝนที่ตกมากที่สุดจะอยู่ในเดือนสิงหาคม ของทุกปีซึ่งก่อนหน้านี้ก็จะมีฝนตกลงมาบ้างแต่บางปี จะมีฝนตกมากในเดือนกรกฎาคม และเดือนกันยายน ส่วนในเดือนสิงหาคมฝนจะทิ้งช่วงทำให้เกิดภาวะฝนแล้งและน้ำที่อยู่ที่นาแห้ง

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ อากาศในฤดูนี้จะมีลมหนาวพัดตลอดเวลา โดยเฉพาะในเวลากลางคืน เนื่องจากเป็นพื้นที่แห้งแล้งเป็นส่วนมาก ความแตกต่างของอุณหภูมิในตอนกลางคืนจะแตกต่างจากตอนกลางวันมากกว่าฤดูอื่นคือ กลางคืนอากาศหนาวเย็น ส่วนในตอนกลางวันอากาศจะไม่หนาว เดือนที่มีอากาศหนาวมากจะอยู่ระหว่างเดือนธันวาคมและเดือนมกราคม

ทรัพยากรธรรมชาติ

แหล่งน้ำธรรมชาติของตำบลธาตุและตำบลยางสว่าง มีกระจายอยู่ทั่วไปทางตอนใต้และตอนกลางของพื้นที่ เช่น ตำบลธาตุจะมี หนองบัว - หัวช้าง หนองเปือก - แก, หนองกอลอ หนองแดง หนองหอยทอง หนองเขี้ยว หนองผักบุ้ง หนองแคน หัวไผ่ และหนองน้ำเล็ก ๆ ซึ่งอยู่ตามพื้นที่นาของชาวบ้านโดยทั่วไป

ตำบลยางสว่าง นอกจากจะมีพื้นที่ติดห้วยทับทันทางด้านทิศตะวันออกแล้ว ยังมีหนองน้ำอีกหลายแห่ง เช่น หนองนาแซง หัวพอก หนองไผ่ หนองอียอ หนองตาด หนองบัว เป็นต้น ซึ่งหนองน้ำเหล่านี้บางแห่งจะตื้นเขินและมีบางส่วนที่น้ำแห้งในฤดูแล้ง

ป่าไม้ มีป่าสงวนแห่งชาติอยู่ติดกับพื้นที่ของตำบลธาตุ ซึ่งเป็นป่าไม้เบญจพรรณ ต้นไม้ผลัดใบในฤดูแล้ง สภาพของป่าไม้ไม่อุดมสมบูรณ์มากนักเนื่องจาก มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า นอกจากนี้ในพื้นที่ตำบลยางสว่างยังมีป่าไม้ซึ่งขึ้นอยู่ริมห้วยทับทันบางส่วนในแต่ละหมู่บ้าน จะมีป่าซึ่งคงสภาพไว้ มีพื้นที่แห่งละ 40 - 50 ไร่ โดยเรียกว่า "ดงปู่ตา" จะมีต้นไม้ขนาดใหญ่และความสมบูรณ์ของป่าค่อนข้างสมบูรณ์ เนื่องจากชาวบ้านไม่กล้าตัดไม้

นอกจากนี้ในแต่ละหมู่บ้านยังมีการขุดน้ำตื้น และบ่อโยกหรือบ่อบาดาลไว้สำหรับใช้น้ำที่อยู่ใต้ดินซึ่งจำแนกได้ ดังนี้

ตำบลยางสว่างมีบ่อน้ำตื้นซึ่งขุดลงไปใต้ดินประมาณ 5 - 10 เมตร บางแห่งจะใส่ท่อคอนกรีต บางแห่งจะไม่ใส่ท่อคอนกรีตอีก 168 บ่อ บ่อโยกซึ่งชาวบ้านเรียกบ่อบาดาล 16 บ่อ

ในจำนวนทั้งหมดนี้จะมีบางบ้านใช้มอเตอร์ไฟฟ้าปั่นน้ำขึ้นมาจากในบ่อแทนการใช้แรงงานจากคน 17 แห่ง

ตำบลธาตุ มีบ่อน้ำตื้นลักษณะเดียวกับตำบลบางสว่าง 220 บ่อ บ่อโยก 153 บ่อ

ในจำนวนทั้งหมดนี้ใช้มอเตอร์ไฟฟ้าปั่นน้ำขึ้นมาใช้ 83 บ่อ

นอกจากนี้ในพื้นที่ของบ้านหนองบัวศรีสว่าง บ้านนางเข้ม ตำบลบางสว่างยังมีประปาหมู่บ้าน โดยใช้น้ำจากใต้ดินซึ่งสูบขึ้นมาเก็บไว้ในถังน้ำขนาดใหญ่ แล้วปล่อยน้ำให้บริการแก่ประชาชนในเขตบริการซึ่งมีที่ทำการอยู่ที่วัดราษฎร์รัตนาราม หมู่ที่ 2 บ้านนางเข้ม ตำบลบางสว่าง

เนื่องจากชาวบ้านนิยมบริโภคน้ำฝนมากกว่าน้ำใต้ดิน ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนจึงต้องเก็บน้ำไว้ใช้ในการบริโภค โดยโองซีเมนต์ขนาดเล็กบ้างใหญ่บ้างหรืออาจจะใช้โองดินเผาขนาดเล็กเก็บน้ำไว้สำหรับการบริโภคเป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อถึงฤดูแล้งไม่มีฝนตกชาวบ้านที่เก็บน้ำไว้ไม่พอก็จะต้องอาศัยน้ำบ่อตื้นในการบริโภคแทน ซึ่งจะมีบางบ่อเท่านั้นที่ชาวบ้านเลือกบริโภคไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ของใครก็ตามจะถือว่าเป็นของสาธารณะทุกคนต้องช่วยกันรักษาไว้ทั้งนี้เพราะรสชาติของน้ำในแต่ละบ่อไม่เหมือนกันนั่นเอง

การคมนาคม

การคมนาคม ภายใน 2 ตำบล ติดต่อกันโดยทางบก รวมทั้งในการติดต่อกันระหว่างตำบลกับอำเภอ จังหวัด และตำบลกับหมู่บ้านจังหวัดอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเดินด้วยเท้า รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รถยนต์ส่วนตัว และรถยนต์โดยสารประจำทาง โดยสามารถจำแนกการติดต่อระหว่าง 2 ตำบล ได้ดังนี้

การคมนาคมติดต่อภายในตำบล

การคมนาคมใน 2 ตำบลใช้เส้นทางหลัก 3 เส้นทางคือ

สายที่ 1 ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 2076 (อำเภอท่าตูม จ.สุรินทร์ - อำเภอรัตนบุรี - จังหวัดศรีสะเกษ) โดยถนนเส้นนี้จะผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ภายใน 2 ตำบลดังนี้ คือจากรัตนบุรีเข้า

เขตตำบลธาตุ ผ่านบ้านดู่ หมู่ 12 บ้านธาตุ หมู่ 12 บ้านน้ำคำ หมู่ 5 หมู่ 8 บ้านม่วงหมาก หมู่ 3 บางส่วน บ้านโนนจำปา หมู่ 10 ตำบลธาตุผ่านบ้านน้อยพัฒนา หมู่ 5 บ้านยางเตี้ย หมู่ 6 ตำบลยางสว่าง ไปศรีสะเกษ เป็นถนนลาดยาง

สายที่ 2 ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 2262 (รัตนบุรี - สำโรงทาบ) ถนนสายนี้จะผ่าน หมู่บ้านต่าง ๆ ภายในตำบลธาตุเหมือนกับถนนหมายเลข 2079 แต่จะแยกผ่านบ้านม่วงหมาก หมู่ที่ 3 ตำบลธาตุไปอำเภอสำโรงทาบ โดยผ่านตำบลใกล้เคียง คือตำบลเบิด อำเภอรัตนบุรี เป็นถนนลาดยาง

สายที่ 3 ทางรพช. จากตำบลธาตุถึง ตำบลดอนแรดโดยผ่านบ้านเหล่าม่วงหมู่ที่ 11 บ้านน้ำสร้าง หมู่ที่ 13 ไปติดต่อกับตำบลดอนแรดเป็นถนนลูกรัง

สายที่ 4 ทางรพช. ลูกรังตลอดสายไปตำบลยางสว่างโดยผ่านบ้านธาตุ หมู่ที่ 1 บ้านแคน หมู่ 9 ตำบลธาตุ บ้านไฟไหม้ (น้อยพัฒนา หมู่ 5 บ้านยางหมู่ที่ 1 และบ้านกล้วย หมู่ 4 ตำบลยางสว่าง)

นอกจากนี้ระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ยังมีถนน กสช. (การสร้างงานในชนบท) ถนนพัฒนาของชาวบ้าน เชื่อมติดต่อกันระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ครอบคลุมหมู่บ้าน แต่ถนนบางเส้น จะเดินทางลำบากในฤดูฝน เนื่องจากเป็นถนนไม่ได้มาตรฐานเป็นหลุมเป็นบ่อแต่ถ้าหากเป็นฤดูแล้งจะใช้ได้ดี ตำบลธาตุการติดต่อกับอำเภอรัตนบุรีจะใช้ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 2079 เป็นหลักซึ่งเป็นถนนลาดยางตลอดสายระยะทางจากตำบลธาตุถึง อำเภอรัตนบุรี 9 กิโลเมตร สำหรับตำบลยางสว่างจะมีถนนรพช. ลูกรังแยกทาง ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 2079 ที่ตำบลธาตุระยะทาง 12 กิโลเมตร จากตำบลยางสว่างถึงอำเภอรัตนบุรี หรืออาจใช้เส้นทางจากตำบลยางสว่างถึงอำเภอรัตนบุรี อีกเส้นทางหนึ่งคือ จากตำบลยางสว่างผ่านบ้านศาลาหมู่ 10 ตำบลยางสว่างเข้าสู่เส้นทางหลวงจังหวัดหมายเลข 2079 ที่บ้านม่วงหมาก หมู่ที่ 3 ตำบลธาตุซึ่งเป็นถนนลาดยางแทนได้ระยะทาง 15 กิโลเมตร

การติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์จะใช้เส้นทางหลวงจังหวัดหมายเลข 2079 เป็นหลักโดยจะต้องผ่านเข้าสู่อำเภอรัตนบุรี ก่อนระยะทางจากตำบลธาตุถึง จังหวัดสุรินทร์ 79 กิโลเมตร แต่ส่วนใหญ่ ถ้าหากจะไปซื้อสินค้าหรือสิ่งของอื่น ๆ จะไปที่จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งระยะทางเพียง 52 กิโลเมตรแทน โดยใช้เส้นทางหมายเลข 2079 รัตนบุรี ศรีสะเกษ ซึ่งเป็นถนนลาดยาง

การบริการทางด้านคมนาคม

ในการเดินทางด้วยรถประจำทางนั้นหมู่บ้านที่มีทางหลวงจังหวัดผ่านจะมีรถวิ่งผ่านเกือบตลอดวัน โดยมีเที่ยวแรก เริ่มวิ่งตั้งแต่ 5.00 น. สิ้นสุดเวลา 20.00 น. เป็นรถยนต์กระบะขนาดเล็กต่อหลังคาโดยเก็บค่าโดยสารตามระยะทางคือ ชาติ - รัตนบุรี 5 บาท และราคาจะมากขึ้นน้อยลงตามระยะใกล้ไกล สำหรับหมู่บ้านที่อยู่นอกจากนี้จะมีรถโดยสารผ่านวันละ 2-3 เที่ยวเท่านั้น ถ้าหากจะเดินทางไปต่าง ๆ ก็ต้องใช้วิธีอื่นเช่นรถจักรยาน จักรยานยนต์ หรือรถยนต์ส่วนตัว

นอกจากนี้ในเขตสุขาภิบาลรัตนบุรียังมีรถจักรยานยนต์รับจ้างไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ อีกด้วย ค่าโดยสารจากรัตนบุรี ถึงชาติ 30 บาท ถึงยางสว่าง 50 บาท

การขนส่งผลผลิตต่าง ๆ จากพื้นที่เกษตรนั้นจะนิยมใช้รถบรรทุกขนาดเล็ก ๆ (ปิคอัพ) และรถอีแต่น มีบางส่วนเท่านั้นที่ใช้เกวียน เช่นขนส่งของหรือข้าวของเล็ก ๆ น้อย ๆ จากที่นาจะใช้เกวียน โดยใช้วัวลากซึ่งปัจจุบันมีเพียงไม่กี่ครอบครัวที่ยังมีเกวียนใช้ในการขนส่งสิ่งต่าง ๆ

การสื่อสาร

การสื่อสารที่สำคัญใน 2 ตำบลนี้ คือ

การไปรษณีย์โทรเลข จะมีที่ทำการอยู่ที่ สุขาภิบาลอำเภอรัตนบุรี โดยมีสาขาย่อยอยู่ที่ตำบลยางสว่าง ให้บริการส่งจดหมาย โทรเลข - วิทยุไปรษณีย์ ฯลฯ โดยจะมีพนักงานจากที่ทำการไปรษณีย์ทำหน้าที่จ่ายสิ่งของต่าง ๆ ครอบคลุมพื้นที่ของตำบลธาตุทั้งหมด ถ้าหากเป็นตำบลยางสว่างจะมีเจ้าหน้าที่ของไปรษณีย์สาขาย่อยที่ทำการนำจ่ายสิ่งของ แต่สาขาย่อยยางสว่างนั้นจะทำหน้าที่เพียงนำจ่ายเท่านั้นไม่ให้บริการในการนำส่ง นอกจากนี้จะมีตู้รับจดหมายที่ตำบลธาตุ และตำบลยางสว่างแห่งละ 1 ตู้ บางครั้งถ้าเป็นการส่งจดหมายธรรมดาติดแสตมป์แล้วจะฝากส่งไปกับบุรุษไปรษณีย์ ซึ่งมาส่งจดหมายก็มี

การโทรศัพท์ จะมีบริการภายในตำบลธาตุ หมู่ที่ 12,1,2,5,8 และ 3 เท่านั้นโดยจะมีเฉพาะโทรศัพท์ที่อยู่ตามบ้านเท่านั้น ไม่มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ ถ้าหากชาวบ้านซึ่งไม่ได้ติดตั้งโทรศัพท์ต้องการใช้โทรศัพท์ก็จะมาขอใช้บริการจากบ้านซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กัน หรือเป็นญาติพี่น้องกัน โดยจะต้องเสียค่าบริการให้แก่เจ้าของบ้านตามอัตราที่กำหนด หรือในบางครั้งหากมีโทรศัพท์จากที่อื่นเข้ามาเจ้าของบ้านก็จะเป็นผู้ไปตามมารับโทรศัพท์จะเห็นได้ว่าเป็นการช่วยเหลือกันของคนในชุมชนอีกอย่างหนึ่ง

สถานที่สำคัญ ภายในตำบลธาตุมีดังนี้ คือ

วัดพุทธศาสนา	2	วัด
สำนักสงฆ์	2	แห่ง
โรงเรียนประถมศึกษา	7	โรง
โรงเรียนมัธยมศึกษา (ทำการสอนถึงมัธยมปีที่ 3)	1	โรง
ป้อมตำรวจ	1	แห่ง
สถานีอนามัย	1	แห่ง
ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	11	แห่ง
หอกระจายข่าว	11	แห่ง
ศาลาประกอบศาสนพิธี (หรือศาลากลางบ้าน)	2	แห่ง

สถานที่สำคัญ ภายในตำบลยางสว่างมีดังนี้ คือ

วัดพุทธศาสนา	2	วัด
สำนักสงฆ์	3	แห่ง
โรงเรียนประถมศึกษา	3	โรง
สถานีอนามัย	1	แห่ง
ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	10	แห่ง
หอกระจายข่าว	7	แห่ง
ศาลาประกอบศาสนพิธี (หรือศาลากลางบ้าน)	5	แห่ง
ที่ทำการไปรษณีย์ย่อยหมู่บ้าน	1	แห่ง

ลักษณะบ้านเรือนและการตั้งถิ่นฐาน

บ้านเรือนส่วนใหญ่ของชาวบ้านจะมีลักษณะแตกต่างกันตามฐานะทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน และฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว จะเห็นได้ว่าในหมู่ที่ 1,2,3,5 และ 8 ของตำบลธาตุ และหมู่ที่ 1 ของตำบลยางสว่างนั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี บ้านเรือนจะเป็นบ้านก่ออิฐถือปูนชั้นล่าง ส่วนชั้นบนจะเป็นเครื่องไม้ทรงสมัยใหม่ ส่วนชาวบ้านที่มีฐานะต่ำกว่าลักษณะของบ้านเรือนจะเป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูงชั้นเดียว อาจจะมุงด้วยสังกะสีหรือกระเบื้องลอนใหญ่ถ้าเป็นบ้านใต้ถุนสูงใต้ถุนบ้านก็สามารถจะใช้ประโยชน์หลายอย่างอาจจะเป็นที่เก็บของ ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ต้องการทำบนเรือน หรือบางครอบครัวซึ่งน้อยมากจะใช้เป็นคอกวัว หรือควาย ดังรูป

การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้าน ส่วนใหญ่มีลักษณะของสังคมแบบชนบทซึ่งจะกระจุกตัวอยู่ตามเครือข่ายที่มีการกระจายตัวตามเส้นทางคมนาคมในชุมชน โดยการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านนั้นจะแยกกันจากพื้นที่ทำนาทำไร่ต่างหาก มักมีลักษณะการรวมตัวกันอย่างหนาแน่น ในบาง

หมู่บ้าน เช่น หมู่ที่ 2,3,11,12 ตำบลธาตุ มีการกระจุกตัวของประชากรค่อนข้างแน่นในหมู่บ้าน ส่วนที่ทำกินนั้นก็อยู่รอบ ๆ ชุมชนที่เป็นหมู่บ้านนั่นเอง สำหรับหมู่บ้านซึ่งมีพื้นที่ของการกระจุกตัวของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยใกล้เคียงกันไม่ได้แยกออกจากกันชัดเจน เหมือนกับหมู่บ้านอื่น ๆ คือ หมู่ที่ 1,2,12,5,8 ตำบลธาตุ ใน 5 หมู่บ้านนี้จะมีลักษณะเป็นชุมชนขนาดใหญ่ชาวบ้านส่วนมากจะเป็นญาติพี่น้องกัน และเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่การกระจายตัวของประชากรจะขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ รอบ ๆ ชุมชนเนื่องจากพื้นที่ในหมู่บ้านบางแห่งจะปลูกบ้านเรือนใกล้ชิดกันมากและไม่สามารถที่จะสร้างบ้านในบริเวณนั้นได้อีก การตั้งบ้านเรือนนั้นจะตั้งตามที่ดินของตนเองหรือของญาติพี่น้องโดยไม่ต้องเสียค่าเช่าใด ๆ ทั้งสิ้น

ประชากร

จำนวนประชากรของชุมชนที่ศึกษา แยกตามตำบลพบว่ามีประชากรในช่วงอายุต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนของประชากรในช่วงอายุต่าง ๆ ของตำบลธาตุ

ช่วงอายุ	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม
0 - 1	48	72	120
1 - 4	229	152	381
5 - 9	476	438	914
10 - 14	179	170	349
15 - 19	286	265	551
20 - 24	262	292	554
25 - 29	249	277	526
30 - 34	223	237	460
35 - 39	193	223	416
40 - 44	176	205	381
45 - 49	187	158	345
50 - 54	105	135	240
55 - 59	123	94	217
60 ปีขึ้นไป	204	222	426
รวม	2940	2940	5880

ที่มา : สถานีอนามัยตำบลธาตุปี พ.ศ. 2537

จากตารางแสดงให้เห็นว่าประชากรส่วนใหญ่ของตำบลธาตุมีอายุระหว่าง 5-9 ปี มีทั้งหมด 914 คน เป็นชาย 476 คน หญิง 438 คน

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนของประชากรในช่วงอายุต่าง ๆ ของตำบลยางสว่าง

ช่วงอายุ	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม
0 - 1	35	30	65
1 - 4	103	148	251
5 - 9	141	139	280
10 - 14	218	184	402
15 - 19	207	208	415
20 - 24	142	157	299
25 - 29	112	152	264
30 - 34	107	134	241
35 - 39	108	133	241
40 - 44	94	109	203
45 - 49	93	101	194
50 - 54	65	79	144
55 - 59	83	71	154
60 ปีขึ้นไป	90	166	256
รวม	1598	1811	3409

ที่มา : สถานีอนามัยตำบลยางสว่างปี พ.ศ. 2537

จากตารางแสดงให้เห็นว่าประชากรส่วนใหญ่ของตำบลยางสว่างมีอายุระหว่าง 15-19 ปี มีทั้งหมด 415 คน เป็นชาย 207 คน หญิง 208 คน

ประชากรทั้ง 2 ตำบล มีเชื้อชาติไทยทั้งหมด การนับถือศาสนา นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด (ข้อมูลจากพัฒนากรตำบล)

การเปลี่ยนแปลงประชากรในรอบปีที่ผ่านมา

จากการสำรวจพบว่า ในปีที่ผ่านมา มีประชากรที่เกิดในชุมชนทั้งหมดโดยแยกเป็นตำบล ดังนี้ ตำบลธาตุ มีประชากรเกิด 48 คน เป็นชาย 22 คน เป็นหญิง 26 คน ประชากรตาย 26 คน เป็นชาย 16 คน เป็นหญิง 10 คน ตำบลยางสว่าง มีประชากรเกิด 57 คน เป็นชาย 28 คน เป็นหญิง 29 คน ประชากรตาย 18 คน เป็นชาย 13 คน เป็นหญิง 5 คน อายุโดยเฉลี่ยของประชาชนทั้ง 2 ตำบล 65 ปี สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการอพยพเข้าและออกจากชุมชนนั้น พบว่าในรอบปีที่ผ่านมา ตำบลธาตุมีประชากรอพยพเข้าในชุมชน 8 คน เป็นชาย 5 คน เป็นหญิง 3 คน มีการอพยพออกจากชุมชน 19 คน เป็นชาย 8 คน หญิง 11 คน ตำบลยางสว่างมีประชากรอพยพเข้า 5 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 3 คน มีการอพยพออกจากชุมชน 10 คน เป็นชาย 6 คน หญิง 4 คน แต่สำหรับการอพยพออกจากชุมชนเป็นการชั่วคราวเพื่อไปประกอบอาชีพใหม่หรือเพื่อการศึกษา นั้นค่อนข้างจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในอัตราที่มากพอสมควร โดยเฉพาะการอพยพเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ และจังหวัดปริมณฑล ซึ่งในการอพยพมาทำงานนั้นส่วนมากจะไปหลายเดือนจึงจะกลับมาเยี่ยมบ้านครั้งหนึ่ง

ระบบครอบครัวและเครือญาติ

ในระบบการจัดครอบครัวและเครือญาติของชุมชนที่ศึกษานี้ จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับการจัดแบบครอบครัวของชาวชนบทไทยโดยทั่วไป คือในระหว่างเครือญาติกันนั้นจะมีความสนิทสนมแน่นแฟ้นกันมากกว่าสังคมเมือง ไม่ว่าจะเป็นเครือญาติโดยสายโลหิต หรือเครือญาติซึ่งเกิดจากการแต่งงาน สำหรับการนับญาตินั้น จะมีการนับญาติกันทั้ง 2 ฝ่าย (Bilateral Descent System) ไม่ว่าจะเป็นญาติทางฝ่ายพ่อ หรือญาติทางฝ่ายแม่ โดยชาวบ้านจะให้ความสำคัญในการเครือญาติเท่าเทียมกัน สำหรับความสนิทสนมนั้นจะขึ้นอยู่กับแต่ละครอบครัวว่าจะมีความสนิทสนมกับญาติครอบครัวใดบ้าง ถึงแม้ว่าบางครั้งจะเป็นญาติที่ใกล้ชิดกันก็ตาม การสนิทสนมกันอาจจะไม่มาก เท่ากับญาติที่ห่าง ๆ ก็เป็นได้ จะเห็นได้ว่าญาติที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้เคียงกัน จะมีความสนิทสนมกันมากกว่าญาติที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ห่างไกลกัน เนื่องจากได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันอยู่เสมอ ๆ การให้ความช่วยเหลือกันจะมีมากกว่าญาติที่อยู่ไกล ๆ

รูปแบบการแต่งงาน

การเลือกคู่ครองของคนในชุมชนที่ศึกษานั้น มักจะเลือกคู่ครองของตนเองนอกกลุ่มเครือญาติ (Exogamy) แต่ก็มีบางครอบครัวซึ่งมีการแต่งงานในกลุ่มของเครือญาติกันแต่เป็นญาติซึ่งห่างกัน บางครั้งจะมี 2 ตระกูล ซึ่งแต่งงานกันหลายคู่ก็มี ในอดีตนั้นการเลือกคู่ครองมักจะทำกันภายในหมู่บ้านเดียวกัน หรือหมู่บ้านใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เนื่องจากการคมนาคมติดต่อกันระหว่างชุมชนต่าง ๆ นั้น มีไม่สะดวกหนุ่มสาวจะโอกาสได้พบกันในงานวัดหรืองานลงแขกกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนที่มีคนมาชุมนุมมาก ๆ หรือการออกไปเที่ยวสาวของหนุ่มภายในหมู่บ้านในบ้านที่มีลูกสาว อาจจะในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งส่วนมากจะไปในเวลากลางคืนโดยจะออกไปกันเป็นกลุ่ม ๆ เมื่อหนุ่มคนใดจีบสาวติดแล้วก็จะคอยไปตามจีบอยู่ทุก ๆ วัน อาจจะไปคนเดียวหรือไปเป็นกลุ่ม แยกย้ายกันไปตามบ้านสาวที่ตนเองหมายปอง เมื่อตกลงกันแล้วจึงจะให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอและแต่งงานกัน โดยทั่วไปแล้วจะไม่นิยมแต่งงานกันระหว่างญาติที่ใกล้ชิดกัน หรือใช้นามสกุลเดียวกัน แต่ถ้าเป็นญาติห่าง ๆ กัน แล้วก็จะสามารถแต่งงานกันได้ ในระยะที่มีการออกไปขายแรงงานนอกบ้าน และการคมนาคมติดต่อกันระหว่างหมู่บ้านที่ต่างสะดวกขึ้น ทำให้เกิดมีการเลือกคู่ครองกับคนที่อยู่ต่างถิ่นมากขึ้น โดยเฉพาะพวกที่มาขายแรงงานในเมืองนั้นจะมีวิธีการเลือกคู่ครองที่แตกต่างจากในอดีตอย่างมาก คือในอดีตนั้นส่วนมากถ้าหากมีการเกี่ยวพาราสี หรือลูกสาว ลูกชายของตนชอบใคร พ่อแม่มักจะรู้จักมักคุ้นกับพ่อแม่ของฝ่ายนั้นเป็นอย่างดี เนื่องจากอยู่ในบ้านเรือนเดียวกัน พ่อแม่จะสามารถตรวจสอบความประพฤติต่าง ๆ ของผู้ที่เข้ามาเป็นเขยเป็นสะใภ้ได้ ถ้าหากเห็นว่าไม่ดีก็จะคัดค้าน ซึ่งโดยทั่วไปหนุ่มสาวที่เลือกคู่ครองในอดีตมักจะเชื่อฟังพ่อแม่เป็นอย่างดี จะมีบ้างเล็กน้อยที่ดื้อรั้นหนีตามกันไป ในปัจจุบันนี้ความเป็นอิสระในเรื่องการเลือกคู่ครอง หนุ่มสาวที่เลือกคู่ครองในหมู่บ้านก็ยังยึดถือแบบปฏิบัติอย่างเดิมอยู่ แต่สำหรับพวกที่ไปหากินนอกชุมชนนั้นจะเลือกตามความพอใจของตนเองเป็นหลัก โดยไม่มีการปรึกษาญาติผู้ใหญ่ ส่วนมากถ้าหากไปทำงานนอกบ้านนาน ๆ ก็จะมีสามีภรรยากลับบ้านเลยก็มี บางครั้งอาจจะมียุวกเล็ก ๆ กลับมาให้พ่อแม่เลี้ยง อีกต่างหาก หนุ่มสาวเหล่านี้มักจะเป็นพวกที่จะทำงานรับจ้างด้วยกัน และส่วนมากจะเป็นคนที่มีพื้นฐานการศึกษา ฐานะ ตลอดจนเรื่องอื่น ๆ คล้ายกัน โดยมากจะเป็นคนที่อยู่ภาคอีสานเหมือน ๆ กัน

แบบแผนการดำเนินชีวิตหลังการแต่งงาน

สำหรับคู่บ่าวสาวที่แต่งงานกันแล้ว ส่วนมากฝ่ายชายจะต้องเป็นผู้จัดการทุกสิ่งทุกอย่าง สำหรับการใช้ชีวิตคู่ นั่นคือฝ่ายหญิงจะต้องอยู่กับฝ่ายชาย มีการสืบสกุลทางด้านฝ่ายชาย ถ้าหากว่าฝ่ายชายมีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็จะสร้างเรือนหอไว้ต่างหากเลย แต่หากว่าฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ก็จะอาศัยอยู่กับบิดามารดาก่อน แต่ก็มีบางครอบครัวที่ฝ่ายชายจะต้องไปอาศัยอยู่กับฝ่ายหญิงก่อนแล้วจึงค่อย ๆ ขยายครัวเรือนออกไปเป็นของตนเองอีกต่างหาก ซึ่งโดยส่วนมากแล้วในปัจจุบันนี้ครอบครัวแต่ละครอบครัว เมื่อมีสมาชิกใหม่ขึ้นมา ก็จะแยกเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น อาจจะสร้างบ้านอยู่ใกล้ ๆ กับครอบครัวเดิม ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน นอกเสียจากว่าถ้าหากพื้นที่บริเวณนั้นไม่พอ ก็อาจจะไปสร้างบ้านอยู่ในพื้นที่ซึ่งไกลออกไป โดยมากจะเป็นที่ดินของพ่อแม่ที่ยกให้ อาจจะเป็นที่ดินของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายก็ได้ ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว แต่ทั้งนี้ในแต่ละครอบครัวก็ต้องมีผู้ที่คอยดูแลพ่อแม่เมื่อยามแก่ชรา โดยมากจะเป็นครอบครัวของลูกสาว หรืออาจจะเป็นครอบครัวของลูกคนที่แต่งงานหลังสุด จะต้องมียุทธศาสตร์ที่คอยดูแลพ่อแม่ในบ้านเดิมของตน หรือบ้านซึ่งแยกออกมาอยู่ต่างหาก แต่อยู่ในบริเวณเดียวกันกับพ่อแม่ในบ้านเดิมของตน แต่สิ่งที่ยังยึดถือปฏิบัติสำหรับคู่แต่งงานคือ 3 วันแรก ฝ่ายชายต้องอยู่กับฝ่ายหญิงที่บ้านของฝ่ายหญิง

สำหรับครอบครัวของคู่บ่าวสาวซึ่งไม่ได้มีการแต่งงานหรือมีสามี ภรรยา กับบุคคลซึ่งพ่อแม่ไม่รับรู้ หรือพวกที่อยู่กินกันเอง เมื่อมาทำงานในเมือง คู่แต่งงานเหล่านี้จะมีหลักแหล่งไม่แน่นอนส่วนมากจะมาอาศัยบ้านเช่าอยู่ในเมือง ซึ่งตนทำมาหากินอยู่ นาน ๆ จึงจะกลับไปเยี่ยมกันที่บ้านครั้งหนึ่ง ถ้าหากการทำมาหากินเป็นไปด้วยดีมีเงินเก็บก็จะส่งเงินส่วนหนึ่งมาให้พ่อแม่ สร้างบ้านใหม่ เมื่อตนเองกลับมาแล้วจะได้อาศัยอยู่ในบ้านซึ่งตนได้สร้างไว้นั่นเอง

การสืบทอดมรดก

โดยทั่วไปแล้วทุกคนจะได้รับการแบ่งสันมรดกเท่า ๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นลูกหญิงหรือชาย โดยพ่อแม่จะต้องแบ่งให้ด้วยความยุติธรรม อาจจะได้ในจำนวนที่ไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่มี เช่น ถ้าหากพ่อแม่มีที่ดินหลายแปลงก็อาจจะแบ่งให้แต่ละคนในแต่ละพื้นที่ โดยดูความเหมาะสมของแต่ละคน ส่วนบ้านที่อยู่อาศัยนั้นก็มักจะมอบให้กับลูกคนที่คอยดูแลตนเองเมื่อชรา นั่นเอง แต่ถ้าหากว่าลูกคนใดมีการทำมาหากินได้ดี มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในขั้นดี พ่อแม่ก็อาจ

จะไม่ต้องแบ่งมรดกให้ก็ได้ โดยเฉพาะลูก ๆ ที่พ่อแม่ส่งเสริมให้เรียนหนังสือในระดับสูง และได้งานการที่ดี ๆ พ่อแม่ก็จะถือว่าทรัพย์ที่ให้นั้น คือ ให้ความรู้ไปทำมาหากินเอาเอง พ่อแม่ไม่ต้องยกมรดกให้ก็ได้ หรือลูก ๆ ที่มีสามภรรยาซึ่งมีฐานะยากจนกว่าอย่างเห็นได้ชัด ก็จะไม่ยกมรดกให้กับคนที่แต่งงานกับผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี แต่จะยกให้กับลูกซึ่งแต่งงานกับผู้มีฐานะยากจนแทน

ระบบเศรษฐกิจ

ประชากรในทั้งสองตำบลมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักซึ่งเป็นอาชีพที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการทำนาจะเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีการทำไร่ซึ่งจะเป็นอาชีพอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้าน คือ ในแต่ละครอบครัวนั้นส่วนมากจะมีอาชีพมากกว่า 1 อย่างขึ้นไป นอกจากการทำนา ทำไร่แล้ว อาชีพรองลงมาได้แก่การรับจ้าง การค้าขาย การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

จากข้อมูลของพัฒนากรตำบลจะพบว่าการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้าน จำแนกได้ตามรายการต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ตำบลธาตุ

หมู่ ที่	ชื่อบ้าน	การประกอบ อาชีพ		ทำนา คร้ว เรือน	ทำ ไร่ คร้ว เรือน	เลี้ยง สัตว์ คร้ว เรือน	ค้า ขาย คร้ว เรือน	รับ จ้าง คร้ว เรือน	พื้นที่ทำ การ เกษตร (ไร่)	ผล ผลิต ข้าว เปลือก ต่อไร่ (กก.)	สัตว์เลี้ยงเพื่อ ขาย (ตัว)	
		อย่าง เดียว	2 อาชีพ								สุกร	เป็ด,ไก่
1	ธาตุ	82	22	97	12	93	6	6	1812	300	206	6000
2	ธาตุ	75	31	102	20	66	4	-	1335	310	8	-
3	ม่วงหมาก	19	98	108	32	88	6	2	1318	300	-	-
4	หนองปก	39	8	42	-	35	2	5	371	295	-	-
5	น้ำคำ	82	31	108	41	65	6	-	1334	305	11	-
6	แต่	77	8	82	-	62	4	-	1483	295	56	1500
7	หนองแคน	12	15	27	-	12	2	1	430	300	-	-
8	น้ำคำ	100	11	103	27	82	6	2	1352	300	-	-
9	แคน	59	13	70	-	61	3	-	1239	300	30	-
10	โนนจำปา	32	13	40	-	25	2	1	865	300	-	-
11	เหล้าม่วง	104	14	110	-	102	8	1	1416	306	21	-
12	ตู้	92	36	115	30	100	4	6	1507	315	-	-
13	น้ำสร้าง	25	31	50	-	43	2	1	791	305	30	-
	รวม	798	334	1054	162	834	55	25	14475	-	362	7500

ที่มา : พัฒนาการตำบลธาตุ ปีพ.ศ. 2538

ตารางที่ 4 แสดงสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ตำบลยางสว่าง

หมู่ ที่	ชื่อบ้าน	การประกอบ อาชีพ		ทำนา ครัว เรือน	ทำ ไร่ ครัว เรือน	เลี้ยง สัตว์ ครัว เรือน	ค้า ขาย ครัว เรือน	รับ จ้าง ครัว เรือน	พื้นที่ทำ การ เกษตร (ไร่)	ผล ผลิต ข้าว เปลือก ต่อไร่ (กก.)	สัตว์เลี้ยงเพื่อ ขาย (ตัว)	
		อย่าง เดียว	2 อาชีพ								สุกร	เป็ด,ไก่
1	ยาง	128	7	130	-	104	7	5	1500	300	-	200
2	นางเข้ม	89	4	87	-	51	4	2	1500	290	-	-
3	แก่นท้าว	47	-	47	-	34	-	-	620	290	-	-
4	กล้วย	79	3	78	-	69	3	4	765	285	-	-
5	สมสะอาด	45	1	43	-	38	1	3	560	300	-	-
6	ยางเตี้ย	57	2	56	-	33	2	3	528	290	-	-
7	ชะยูง	115	2	115	-	84	2	2	1150	300	100	-
8	โนนสังข์	41	1	41	-	38	1	-	864	280	-	-
9	หนองตาต	42	1	40	-	33	1	3	332	295	-	-
10	ศาลา	33	1	34	-	25	1	-	385	295	-	-
11	หนองบัว ศรีสว่าง	41	2	40	-	20	2	3	469	280	-	-
	รวม	717	24	711	-	529		24	8673	-	100	200

ที่มา : พัฒนาการตำบลยางสว่าง ปีพ.ศ. 2538

จากตารางแสดงให้เห็นว่าเกือบทุกครัวเรือน ในชุมชนมีการทำนาเป็นอาชีพหลักนอก จากนี้ยังมีการทำไร่ การค้าขาย การเลี้ยงสัตว์ และการรับจ้าง เป็นต้น ซึ่งในการรับจ้างนั้นแต่ละ ครัวเรือนจะมีจำนวนประชากรบางคน ที่แยกตัวออกไปทำงานรับจ้างต่างถิ่นในบางฤดูซึ่งนอก เหนือจากฤดูเก็บเกี่ยวหรืออาจจะไปรับจ้างถาวรนอกพื้นที่นาน ๆ ก็มี ดังแสดงรายละเอียดต่อไป

การทำนา

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันชาวนาในชุมชนแห่งนี้จะปลูกข้าวเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เป็นหลัก นอกจากนี้ถ้าหากได้ผลผลิตมากหรือมีความจำเป็นต้องใช้เงินจึงจะขายข้าวที่มีอยู่และ เก็บบางส่วนไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ เพื่อการเพาะปลูกในฤดูต่อไป

ที่ดินสำหรับการเพาะปลูกนั้นส่วนมากชาวนาจะมีที่ดินเป็นของตนเอง มีบางส่วนเท่านั้น ที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองแต่จะเช่าที่จากญาติพี่น้องหรือผู้มีที่นามาก ๆ แต่ไม่ทำกันหมด หรือ อาจจะเช่ามาจากคนที่ไม่ทำนา โดยการเช่านี้จะต้องแบ่งข้าวผลผลิตที่ได้ให้แก่เจ้าของนา เพื่อให้เจ้าของนาซึ่งไม่ได้ทำนาเองได้มีข้าวไว้บริโภค การแบ่งผลผลิตส่วนมากจะแบ่งคนละครึ่งกับ เจ้าของนา ซึ่งไม่ได้ทำนาและเป็นคนที่อยู่ในละแวกเดียวกัน

ชนิดของข้าวที่ปลูกโดยทั่วไปจะปลูกข้าวเจ้า เนื่องจากความนิยมในการรับประทาน อาหารของชาวบ้านจะบริโภคข้าวเจ้าเป็นหลัก พันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น ข้าวหอมมะลิ ก.ข.7 ก.ข.15 ข้าวขาวปากหม้อ สำหรับนาซึ่งเป็นที่ลุ่มหรือบริเวณหนองบึง น้ำมีปริมาณมาก ๆ จะมีพันธุ์ข้าว ซึ่งเรียกว่าข้าวหนัก คือระยะเวลาของการเก็บเกี่ยวจะนานกว่าข้าวโดยทั่วไป ทั้งนี้เพื่อรอให้น้ำ บริเวณที่ทำนานั้นแห้งก่อนที่จะเก็บเกี่ยวและข้าวพันธุ์เหล่านี้จะยึดตัวได้ดีเมื่อมีน้ำมาก ทำให้ ข้าวไม่จมน้ำตายผลผลิตจะได้ผลดีกว่าปลูกข้าวพันธุ์ซึ่งไม่ขึ้นน้ำ ข้าวพันธุ์ดังกล่าวเช่น อีไทย สมัน ข้าวลูกปลา ข้าวกิม ข้าวอิสาว นอกจากการปลูกข้าวเจ้าแล้ว ชาวนายังปลูกข้าวเหนียวไว้ สำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ขนมหวาน เป็นต้น ส่วนมากข้าวเหนียวจะปลูกในปริมาณน้อย บางครอบครัวจะปลูกและบริโภคหมดภายในต้นฤดูการเก็บเกี่ยวโดยอาจจะนั่งแจกจ่ายตามญาติ พี่น้องบ้าง เนื่องจากบางครอบครัวจะไม่ปลูกข้าวเหนียวแต่ จะใช้วิธีการนำข้าวเจ้าของตนมา แลกกับเพื่อนบ้าน ในอัตราที่เท่ากัน คือ 1 ต่อ 1 ทั้งนี้เนื่องจากว่าหากเก็บไว้นาน ๆ ข้าว เหนียวที่เป็นผลผลิตนี้จะแข็ง ไม่อร่อย จึงนิยมบริโภคในช่วงที่เป็น "ข้าวใหม่" เท่านั้น

การทำนาในชุมชนที่ศึกษานี้ในอดีตที่ผ่านมา ส่วนมากจะนิยมทำนาดำนอกจากในปีใดที่ฝนทิ้งช่วงนาน ๆ หรือ ฝนมาล่าช้าชาวนาจึงจะทำนาหว่าน โดยการหว่านแล้วกลบไถรวอนน้ำมาเผื่อว่าจะได้พอมีข้าวไว้กินบ้างดีกว่าไม่ได้ทำอะไรเลย การทำนาจะใช้น้ำฝนเพียงอย่างเดียวไม่มีชลประทานใด ๆ ที่มากอยช่วยเหลือชาวนาในชุมชนแห่งนี้เลย ดังนั้นการทำนาจึงทำได้เพียงปีละครั้งเท่านั้น โดยปกติชาวนาจะทำนาดำเป็นหลัก แต่ในระยะ 2 - 3 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการทำนาดำ ตลอดจนค่าจ้างแรงงานและเพื่อลดขั้นตอนในการผลิตต่าง ๆ ลง ชาวนาได้เริ่มหันมาใช้วิธีการทำนาหว่านมากขึ้นกว่าเดิม ชาวนาเล่าว่าถึงแม้ผลผลิต ที่ได้จากนาหว่านจะน้อยกว่านาดำก็ตาม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกันแล้วก็คุ้มค่า เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการผลิตน้อยกว่าขั้นตอนในการผลิตก็น้อยกว่าด้วย

แรงงานที่ใช้ในการผลิต ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานในครัวเรือน รองลงมาได้แก่แรงงานจ้างซึ่งจ้างจากเพื่อนบ้านและคนในพื้นที่ตลอดจนแรงงานจากนอกพื้นที่ ตำบลใกล้เคียงซึ่งไม่มีที่ทำกิน เป็นของตนเอง และว่างเว้นจากการทำนาของตนเองแล้ว

ในแง่ของความอุดมสมบูรณ์ของดินที่ใช้ในการเพาะปลูกนั้น โดยทั่วไปความอุดมสมบูรณ์ของดินจะไม่ดีเท่าที่ควรมีทรายปนอยู่มาก ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ การเก็บกักน้ำไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งชาวนาจะต้องบำรุงรักษาดิน โดยการนำเอาปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยคอกมาใส่เพื่อเพิ่มปริมาณของแร่ธาตุในพื้นดินให้เหมาะสมกับการเพาะปลูกข้าว ถ้าเป็นการใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักชาวนาจะนำไปใส่ในฤดูแล้ง ถ้าหากเป็นปุ๋ยเคมีก็จะใส่ในฤดูการทำนา เนื่องจากปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักนั้นจะได้คลุกเคล้าและย่อยสลายอยู่ในดินก่อนที่จะมีการทำนา พื้นที่นาของชาวนานั้นจะต้องปักคันดินไว้สำหรับเก็บกักน้ำ เป็นที่สำหรับเดินดูต้นข้าวในนา รวมทั้งการกักปุ๋ยและแร่ธาตุให้อยู่ในพื้นที่ของตนเองโดยส่วนมากแล้วคันนาจะค่อนข้างสูง และบริเวณของนาแต่ละงานนั้นจะไม่กว้างนัก การดูแลจะทำได้โดยทั่วถึงมากกว่า

กระบวนการผลิต

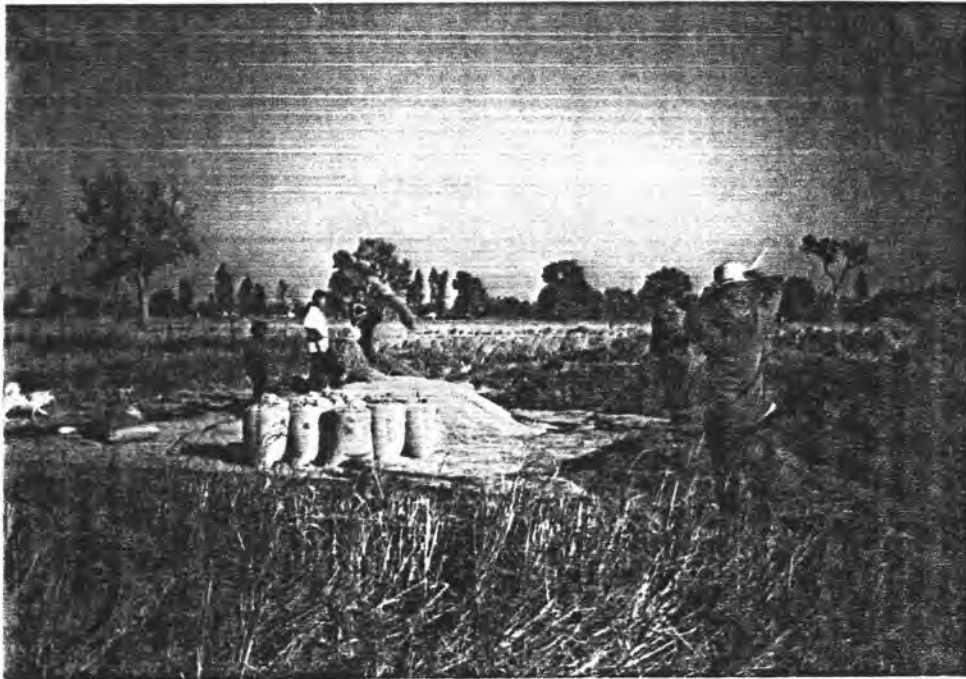
โดยปกติเมื่อถึงฤดูฝนคือ ปลายเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ชาวนาจะต้องเตรียมตัวสำหรับการทำนา เมื่อถึงวันพีชมงคลจะมีชาวบ้านบางครอบครัวออกไปที่นาเพื่อทำการแรกนา ทั้งนี้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่การทำนาเป็นการบอกให้รู้ว่าเริ่มถึงฤดูทำนาแล้ว หลังจากนั้นก็จะทำการไถกลบ คือการไถนาครั้งที่ 1 หรือที่ชาวนาเรียกว่า "ฮุดนา" การไถนาคือเพื่อทำให้วัชพืชที่อยู่บนดินและซึ่งข้าวที่มีอยู่ในนาได้กลับลงไปอยู่ใต้ดิน ย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ยต่อไป หลังจากนั้นถ้าพอมีน้ำชาวนาก็จะตกกล้า การตกกล้านี้จะทำในนางานที่เล็ก เพื่อว่าการบำรุงรักษาจะได้ง่ายขึ้น ต้องเตรียมดินให้อุดมสมบูรณ์ใส่ปุ๋ยคอกและปุ๋ยวิทยาศาสตร์ก่อนเก็บวัชพืชต่าง ๆ โดยการคราดออกให้มากที่สุด เมื่อหว่านกล้าจะต้องไม่ให้มีน้ำขังในที่ดิน เนื่องจากเมล็ดข้าวจะเน่า การงอกจะไม่ดี เพราะข้าวที่จะมาหว่านลงในแปลงต้นกล้านั้นจะต้องหมักโดยการแช่น้ำเปล่าไว้ 1 - 2 คืนก่อน เพื่อให้การงอกดีขึ้น พอต้นข้าวงอกขึ้นมายาวประมาณ 1 คืบหรือ 1 ฝ่ามือจึงจะปล่อยให้มันน้ำขังได้ พอถึงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคมก็จะเริ่มถอนต้นกล้าที่มีอยู่ออกมาดำ ซึ่งก่อนดำนั้นจะต้องมีการไถนาอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่าไถแปร การไถนี้จะไม่นิยมไถทิ้งไว้นาน เนื่องจากว่าดินจะแข็งการปักดำจะลำบากจะต้องไถไปพร้อม ๆ กับการดำนา นั้น การถอนกล้าที่จะเตรียมไว้ดำนั้นมี มักจะถอนในช่วงบ่าย เพื่อจะดำในตอนเช้าของวันใหม่ เมื่อดำเสร็จแล้วก็จะรอให้ข้าวตั้งตัวหรือติดรากสักกระยะหนึ่งก่อนจึงจะทำการใส่ปุ๋ย ปุ๋ยสูตรที่ใช้ส่วนมากจะเป็นสูตร 46 - 0 - 0 หรือ 15 - 15 - 15

สำหรับบางครอบครัวนั้นถ้าทำนาหว่านก็ต้องเตรียมดินคล้าย ๆ กับทำนาดำ แต่ตอนที่หว่านข้าวนั้นจะต้องคราด เพื่อเก็บวัชพืชออกก่อนให้มากที่สุดนาหว่านนี้ในระยะ 2 - 3 ปีที่ผ่านมาเนื่องจากแรงงานไม่ค่อยมีประกอบกับชาวนาเห็นว่าต้นทุนในการผลิตและขั้นตอนต่าง ๆ ไม่ยุ่งยากมากนักจึงนิยมทำนาหว่านกันมากขึ้น ถึงแม้ว่าผลผลิตต่อไร่จะน้อยกว่าการทำนาดำก็ตาม ประกอบกับระยะ 2 - 3 ปีที่ผ่านมาฝนมักจะตกมาล่าช้าหรือมีการทิ้งช่วงไปนาน ๆ ถ้าหากเป็นนาหว่านความแข็งแรงของต้นข้าวมีมากพอที่จะต่อสู้กับความแห้งแล้งได้มากกว่านาซึ่งเพิ่มปักดำใหม่ ๆ ความเสียหาย ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นนั้นจะน้อยกว่า เมื่อข้าวโตได้ระยะหนึ่งแล้วชาวนา ก็จะหว่านปุ๋ยเช่นเดียวกับนาดำเหมือนกัน ในระยะที่ใส่ปุ๋ยนี้จะห้ามผู้อื่นเปิดน้ำในที่นาของตนเอง โดยจะมีการใช้ไม้ปักเป็นธงซึ่งทำจากถุงพลาสติก ปักไว้ในที่นาที่หว่านปุ๋ยพอครบ 7 วัน จึงจะนำออก ซึ่งหมายความว่าผู้อื่นสามารถที่จะผันน้ำออกจากที่นาได้ ในระยะที่รอให้ต้นข้าวออกรวงนั้นก็ต้องมีการบำรุงรักษาเป็นระยะ ๆ มีการถอนหญ้าหรือวัชพืชออกจากแปลงนา มีการกำจัดแมลงข้าวซึ่งอาจจะฉีดยาฆ่าแมลงหรือถ้าเป็นปุ๋นาก็ต้องใช้ยาเบื่อฆ่า ทั้งนี้เนื่องจากปูจะกัดกินต้นข้าวทำให้ตายเป็นบริเวณกว้าง เมื่อฆ่าปูเสร็จแล้ว บริเวณที่ปูกัดก็จะต้องหาต้นข้าวมาปักซ่อมแซม

เป็นที่น่าสังเกตว่าในระยะ 2 - 3 ปีที่ผ่านมา ได้มีการนำป้ายมาปักไว้ที่นาของตนเองว่า "ห้ามเกี่ยวหญ้าในนา" หรือ "ห้ามใส่เบ็ดในนา" ซึ่งพบเห็นมากขึ้นนั้นแสดงให้เห็นถึงความไม่พึงพาวอาศัยกันของชาวนาตลอดจนการไม่ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากความเจริญทางด้านเศรษฐกิจตลอดจนการเห็นคุณค่าของเงินมากกว่าสิ่งอื่น จึงทำให้ชาวนาที่ในอดีตที่พึงพาวอาศัยกันมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น

เมื่อต้นข้าวแก่พอที่จะออกรวงหรือ "ข้าวตั้งท้อง" ชาวนาก็จะหว่านปุ๋ยอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้การออกรวงดีขึ้นผลผลิตจะได้มากขึ้น หลังจากนั้นก็จะรองนกว่าข้าวออกรวงและแก่พอที่จะเก็บเกี่ยวต่อไป หรือรวงข้าวแก่พอที่จะเก็บเกี่ยว ชาวนาก็จะทำการเกี่ยวข้าว ซึ่งข้าวที่แก่ในระยะแรกนี้ส่วนมากจะเป็นข้าวเหนียว เมื่อเกี่ยวแล้วก็จะนำไปตากและสีนึ่งรับประทานเป็นข้าวใหม่ ส่วนข้าวเจ้านั้นจะแก่ประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม ชาวนาจะใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยวข้าว โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า "เคียว" เมื่อเกี่ยวเสร็จแล้วจะทำเป็นแพตากไว้เป็นแถว

เพื่อสะดวกในการเก็บรวบรวมต่อไป เมื่อตากจนเมล็ดและฟางแห้งแล้วชาวนาจะใช้เชือกหรือใช้ต้นข้าวด้วยกันแต่ตัดไว้ยาวกว่ามัดทำเป็นกระจุกกองไว้ โดยการมัดข้าวนี้จะทำในตอนเช้ามืดเพื่อข้าวจะไม่กรอบ เนื่องจากกลางคืนจะมีน้ำค้างทำให้ฟางข้าวชื้นเหมาะสำหรับที่จะมัดมากกว่ากลางวัน เมื่อมัดเป็นพ่อนแล้วก็จะลำเลียงไปเก็บยังที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งเห็นว่าพื้นดินแห้งพอสมควร โดยจะทำการเป็นลานตากข้าวการทำการลานตากข้าวนี้จะใช้อุจจาระควายสด ๆ ผสมกับโคลนซึ่งหาได้บริเวณที่นาผสมกันโดยใช้เท้าเหยียบ แล้วราดลงบนพื้นดินซึ่งได้ถางหญ้าและต้นข้าวออกไปแล้ว หลังจากนั้นจะรองนแห้งก็จะได้ลานตากข้าวที่เหมาะสมสำหรับใช้งานต่อไป

เมื่อเก็บเกี่ยวหมดแล้วข้าวทั้งหมดจะนำมารวมกันไว้ที่ลานตากข้าว โดยทำเป็นกองยาวทางด้านหลังก่อน ถ้ามีมากจึงจะวางไว้ด้านข้าง ขึ้นต่อไปจะเป็นการนวด โดยใช้แรงงานจากคนในการฟาดข้าวออกจากฟาง ซึ่งในการนวดนี้ถ้าหากผลผลิตน้อยบางครั้งรอบครัวจะทำเอง โดยชาวนาจะต้องไปนอนค้างคืนที่นาแล้วค่อยนวดไปเรื่อย ๆ แต่ถ้าครอบครัวใดที่มีข้าวมากและต้องการความรวดเร็วก็จะใช้วิธีการลงแขกนวดข้าว เป็นการให้ความร่วมมือของชาวนาในชุมชนอีกครั้งหนึ่ง ที่มีให้เห็นอยู่ทั่วไป เมื่อนวดเสร็จแล้วก็จะลำเลียงไปเก็บยังยุ้งข้าวของตนเองซึ่งอยู่ในหมู่บ้าน แต่ถ้าคนใดเช่านาผู้อื่นทำก็ต้องแบ่งค่าเช่านาให้กับเจ้าของนา โดยส่วนมากจะแบ่งคนละครึ่ง หลังจากนั้นถ้าหากจะขายก็จะแบ่งไว้ขายสำหรับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าปุ๋ย ค่าจ้างรถ หรืออื่น ๆ เป็นต้น สำหรับข้าวที่จะเก็บไว้ทำพันธุ์นั้นก็แยกไว้ต่างหาก โดยใส่กระสอบและเขียนชื่อไว้กันลืมด้วย ผลผลิตที่ได้ในแต่ละปีนั้นชาวนาแถบนี้มักจะนับเป็นกระสอบ โดยเฉลี่ยแล้วจะอยู่ระหว่าง 6 กระสอบต่อ 1 ไร่

เทคโนโลยีของการผลิตเมื่อครั้งในอดีตที่ผ่านมา ชาวบ้านนิยมใช้ควายสำหรับการไถนา และใช้แรงงานจากคนเป็นหลัก มาจนถึงปัจจุบันนี้ ชาวนาส่วนใหญ่ก็ยังคงใช้ควายเป็นหลักในการไถนา โดยเฉพาะการไถดำ ถึงแม้ว่าในระยะ 4 - 5 ที่ผ่านมานี้จะมีรถไถประเภทเดินได้ตามแพร่เข้ามาในชุมชนก็ตาม แต่ด้วยอัตราค่าจ้างที่แพงประกอบกับบางคนทำงานไม่เรียบร้อย ความนิยมที่จะใช้รถไถนาจึงไม่ตื๊นัก ชาวนาส่วนใหญ่จึงยังคงใช้ควายเป็นหลักในการไถนา นอกจากบางรายต้องการความรวดเร็วเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีการใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มผลผลิตมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำดังกล่าวนั้น ยาฆ่าแมลงและยาปราบศัตรูพืชก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ชาวนาได้นำเอามาใช้ เพื่อป้องกันความเสียหายที่เกิดขึ้น จากแมลงศัตรูพืช ทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมขึ้นมากบางส่วน โดยจะเห็นว่าถ้าปีใดที่น้ำขังนาน ๆ และฝนทิ้งชวงนาน ๆ จะเกิดโรคจุดขึ้นที่ปลาระบาดทั่วไป ทำให้ปลาบางส่วนตาย

ในทีนาคของแต่ละครอบครัวมักจะทำขุดบ่อไว้ตักปลาหรือล่อปลาให้อยู่โดยจะขุดไว้ที่บริเวณใดบริเวณหนึ่งของทีนาค เมื่อถึงฤดูฝนน้ำจะท่วมถึงขอบบ่อและมีทางให้ปลาเข้าไปอาศัยด้วย เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำจะลดลงก็จะมีปลาไว้สำหรับรับประทาน หรืออาจจะวิดบ่อขายปลาจะมีปลาช่อน ปลาตูก ปลาหมอเป็นต้น โดยการวิดบ่อนี้จะทำหลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว

การทำไร่

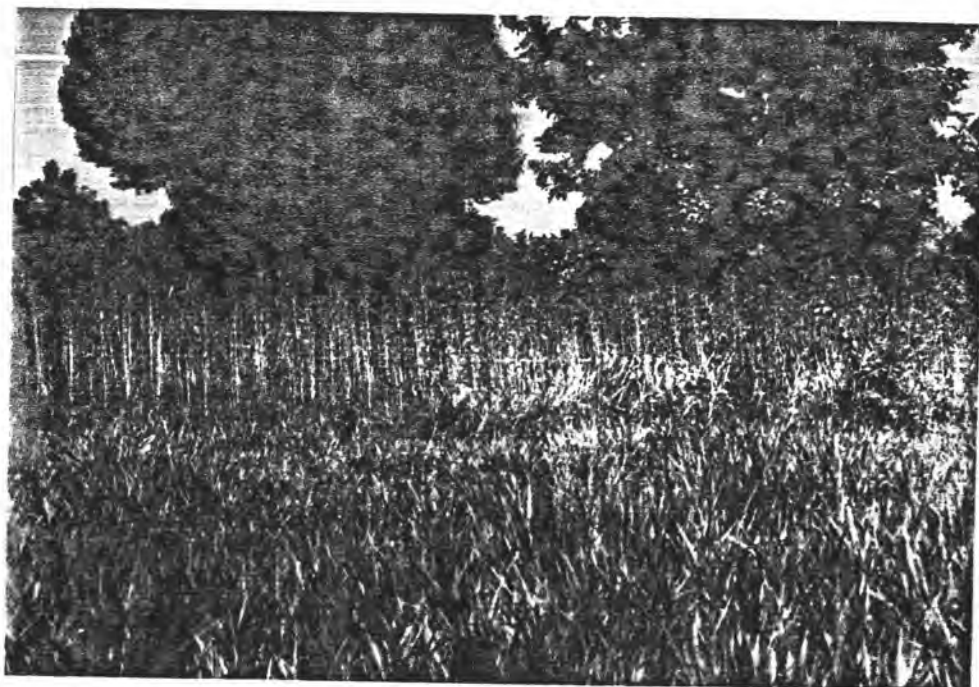
นอกจากการทำนาเป็นอาชีพหลักแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพทำไร่ควบคู่กันไปด้วยเนื่องจากระยะเวลาของการทำงานแตกต่างกัน กล่าวคือถ้าหากเป็นช่วงที่ทำไร่นั้นจะยังไม่ถึงเวลาปักดำ และเวลาในการเก็บเกี่ยวผลผลิตจะไม่ตรงกัน ชาวบ้านจึงนิยมทำไร่อีกอาชีพหนึ่งเพื่อให้มีรายได้เสริม พื้นที่ทำไร่จะเป็นพื้นที่สูงน้ำไม่ท่วม ส่วนมากจะอยู่บริเวณใกล้ ๆ กับป่าสงวน โดยเฉพาะในตำบลธาตุนั้นจะเป็นพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรมเป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านยังไม่มีสิทธิตามกฎหมายในที่ทำไร่เหล่านั้น เนื่องจากเป็นป่าสงวนยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ใด ๆ ให้แก่ชาวบ้าน แต่ก็ได้อาศัยทำกินมานานับ 10 ปีแล้ว

การทำไร่นี้พืชที่นิยมปลูกคือปอแก้ว และมันสำปะหลังขึ้นอยู่กับราคาของผลผลิตนั้น ๆ ถ้าหากปีใดที่ราคาปอแก้วแพง ชาวบ้านก็จะปลูกปอแก้ว แต่ถ้าหากว่าปีใดที่มันสำปะหลังมีราคาแพงชาวบ้านก็จะหันมาปลูกมันสำปะหลัง แต่เนื่องจากในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา ปอแก้วมีราคาดี ชาวบ้านจึงนิยมปลูกปอแก้วกันมาก ซึ่งราคาโดยเฉลี่ยแล้วจะอยู่ระหว่าง 4 - 6 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะการทำไร่ปอแก้ว

กระบวนการผลิต

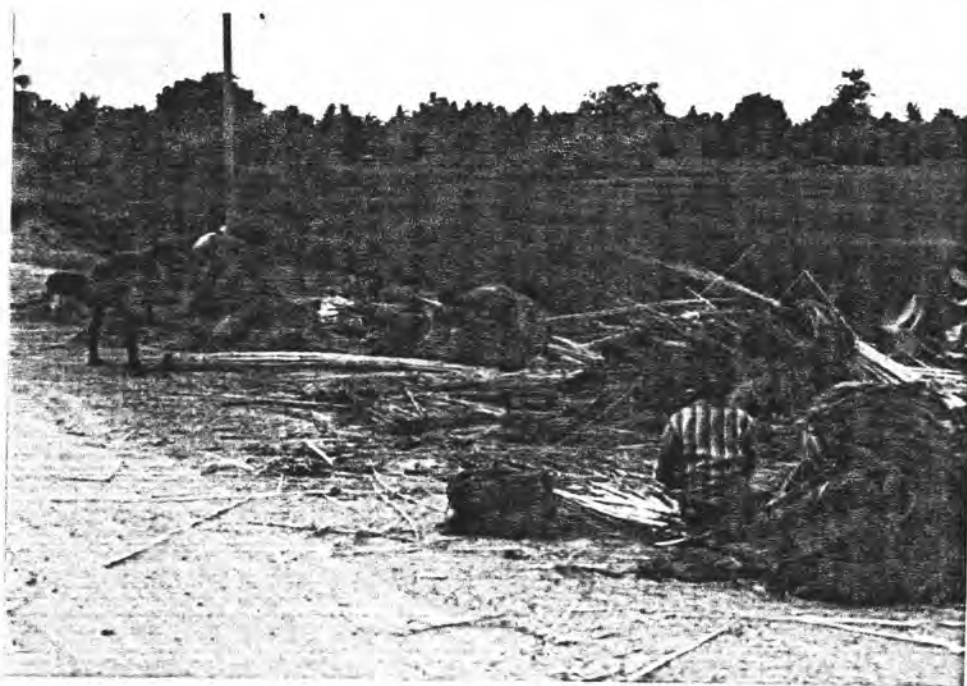
ชาวบ้านจะเริ่มถางป่าหรือตัดวัชพืชเล็ก ๆ ออกจากไร่ประมาณเดือนเมษายน เพื่อให้โล่งเตียนหลังจากนั้นจะรอให้มีฝนตกลงมา พอดินชื้นก็จะเริ่มไถ ซึ่งจะอยู่ในเดือนพฤษภาคม - ต้นมิถุนายน ซึ่งเป็นช่วงก่อนฤดูการทำนา การไถนี้บางครั้งอาจใช้รถรับจ้างไถ ในอัตราค่าจ้าง 200 บาทต่อไร่ แต่บางครั้งจะใช้ควายไถซึ่งเป็นควายของตนเอง หลังจากไถแล้วจะใช้จอบขุดเป็นหลุมเล็ก ๆ ห่างกันพอประมาณ 1 คืบเป็นช่วง ๆ แล้ว จะหยอดเมล็ดพันธุ์ปอซึ่งซื้อมาจากตลาดลงไปหลุมละ 5 - 7 เม็ด จากนั้นจะใช้เท้าเหยียบลงไปบนหลุมเพื่อให้เมล็ดฝัง

ดินเวลาฝนตก เม็ดปอแก้วจะไม่ลอยตามน้ำไป เมื่อปลูกเสร็จแล้วจะรอให้ฝนตกลงรดอีกครั้งหนึ่ง ปอแก้วจะงอกขึ้นมาในการปลูกนี้บางคนอาจจะใส่ปุ๋ยพร้อม ๆ กับเมล็ดพันธุ์ก็มี

เมื่อต้นปอแก้วโตประมาณ 1 ศอก ก็จะเริ่มตากถางวัชพืชที่ขึ้นมาแซมต้นปอ โดยอาจจะทำเองหรือจ้างแรงงานจากที่อื่นมาทำให้ ซึ่งในระหว่างที่ถางหญ้านี้ดินจะได้รับการพรวนไปพร้อม ๆ กัน อาจจะใส่ปุ๋ยเคมีอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นก็จะรอจนกว่าปอแก้วโต จนได้ที่ซึ่งจะอยู่ระหว่างเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน ชาวบ้านก็จะตัดต้นปอแก้วลำเลียงลงมาจากรั้ว การลำเลียงนี้อดีตใช้เกวียนเป็นแถวยาวต่อ ๆ กัน มาปัจจุบันนิยมใช้รถบรรทุกขนาดกลาง ขนาดเล็ก หรือรถอีแต่นแทน หลังจากนั้นจะนำมาแช่ในน้ำโดยบริเวณที่แช่ปอนั้นส่วนมากจะเป็นที่นาของตนเองหรือพื้นที่สาธารณะริมถนน หรือที่นาซึ่งเว้นที่ไว้สำหรับการนี้โดยเฉพาะ การแช่ปอจะทำให้เป็นแพยาวติดต่อกันแล้วใช้ดินโคลนทับให้ปอทั้งหมดแช่ในน้ำ เมื่อแช่ไว้ประมาณ 2 สัปดาห์ ปอจะยู่สามารถลอกออกจากต้นปอได้ ก็จะมีการลอกออกมาโดยส่วนมากจะจ้างแรงงานด้วย เนื่องจากกลัวว่าจะทำให้ไม่ทันปออาจเกิดการเสียหายได้ อัตราค่าจ้างลอกปอ 1 มัด ราคา 1 - 2

บาท เมื่อลอกเสร็จแล้วก็ต้องล้างคราบสกปรกต่าง ๆ ออกให้มากที่สุด เพื่อให้พอขาวสะอาด จากนั้นก็นำกลับไปตากที่บ้านโดยใช้ไม้ไผ่ทำเป็นราวตากพอ พอพอแห้งก็จะทำการมัดรวมกันเป็นก้อนขนาดใหญ่ เพื่อขายต่อไป โดยจะมีพ่อค้ามารับซื้อที่บ้านหรือนำไปขายที่ตลาดสุขาภิบาล รัตนบุรี ในราคากิโลกรัมละ 4 - 6 บาทแล้วแต่คุณภาพของเนื้อพอ เพื่อส่งโรงงานทอกระสอบซึ่งอยู่ในตัวจังหวัดสุรินทร์ต่อไป การปลูกพอแก้วนี้จะเป็นรายได้อีกทางหนึ่งของชาวบ้านซึ่งสามารถนำเงินมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นกอบเป็นกำ เนื่องจากการทำนานั้นส่วนผลผลิตที่ได้ส่วนมากจะเก็บใช้บริโภคในครัวเรือน

นอกจากการปลูกพอแก้ว แล้วยังมีชาวบ้านบางหมู่บ้าน ของตำบลยางสว่างคือ บ้านกล้วย บ้านนางเข็ม และบ้านแก่น ได้ปลูกหญ้าพันธุ์ โดยปลูกไว้ในไร่สลับกับปลูกพอแก้วหรือในพื้นที่ว่างในหมู่บ้าน ซึ่งหญ้าชนิดนี้อาจจะขายเป็นต้นสดก็ได้หรือจะขาย เมล็ดแก่ก็ได้เพื่อนำไปเป็นอาหารสัตว์ โดยจะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงในพื้นที่ ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 40 - 50 บาท

อาชีพรับจ้าง

การรับจ้างเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ การรับจ้างแรงงานในท้องถิ่นกับ การรับจ้างแรงงานนอกท้องถิ่น การรับจ้างแรงงานในท้องถิ่นนั้นส่วนมากจะเป็นการรับจ้างแรงงานภาคเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำไร่ เป็นต้น ซึ่งรายได้จากการประกอบอาชีพรับจ้างภาคเกษตรกรรมนี้จะไม่ค่อยสม่ำเสมอขึ้นอยู่กับปริมาณงานและเวลาซึ่งว่างเว้นจากการประกอบอาชีพประจำของตนเองหรือว่างเว้นจากการผลิตและเก็บเกี่ยวในพื้นที่ของตนเอง พวกที่มีพื้นที่ทำกินน้อยจะทำการเพาะปลูกเสร็จเร็ว ดังนั้น เมื่อทำงานในไร่นาของตนเองเสร็จแล้วก็จะออกไปทำนา ทำไร่ในพื้นที่ของคนอื่นโดยได้รับค่าจ้างตอบแทน

นอกจากการรับจ้างในภาคเกษตรกรรมแล้วยังมีชาวบ้านอีกส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะในวัยหนุ่มสาวได้อพยพแรงงาน ซึ่งอาจจะไปอย่างถาวรหรือไปชั่วคราว โดยเกือบทั้งหมดได้อพยพไปขายแรงงานที่กรุงเทพมหานคร ส่วนมากจะไปรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม หรือรับจ้างตามสถานบริการต่าง ๆ ร้านอาหาร ร้านค้า เป็นต้น ปริมาณแรงงานที่อพยพไปจะมีมากพอสมควรทำให้แรงงานในท้องถิ่นขาดแคลนลง แรงงานพวกนี้จะมีรายได้เป็นกอบเป็นกำบ้าง ก็ส่งเงินไปช่วยพ่อแม่ทำไร่นา เนื่องจากตนเองไม่ได้ช่วยพ่อแม่แล้วบางคนก็มีรายได้เพียงพอเฉพาะการดำรงชีวิตในแต่ละวันเท่านั้น ซึ่งแรงงานในชุมชนที่ไปประกอบอาชีพรับจ้างนอกพื้นที่นั้นสามารถแสดงโดยแยกเป็นตำบลและหมู่บ้านได้ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนแรงงานซึ่งไปรับจ้างในเมือง ตำบลยางสว่าง

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ครัวเรือน	ทำงานนอกตำบล			ช่วงอายุ
			ชาย	หญิง	รวม	
1	ยาง	130	32	24	56	17-25
2	นางเข็ม	92	40	32	72	17-20
3	แก่นท้าว	47	22	18	40	17-20
4	กล้วย	80	15	10	25	19-24
5	น้อยพัฒนา	46	10	14	24	17-19
6	ยางเตี้ย	57	20	17	37	16-21
7	ชะยูง	114	19	25	44	16-21
8	โนนสังข์	42	12	10	22	20-25
9	หนองตาด	41	8	2	10	17-23
10	ศาลา	34	6	9	15	17-21
11	หนองบัวศรีสว่าง	42	16	15	31	17-22
	รวม	725	200	176	376	

ที่มา : พัฒนาการตำบล ปีพ.ศ. 2538

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนแรงงานซึ่งไปรับจ้างในเมือง ตำบลธาตุ

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ครัวเรือน	ทำงานนอกตำบล			ช่วงอายุ
			ชาย	หญิง	รวม	
1	ธาตุ	73	55	112	167	17-25
2	ธาตุ	51	53	75	128	17-20
3	ม่วงหมาก	63	37	54	91	17-20
4	หนองบท	24	17	26	43	19-24
5	น้ำคำ	45	29	37	66	17-19
6	แต่	32	17	16	33	16-21
7	หนองแคน	20	19	27	46	17-20
8	น้ำคำ	31	15	27	42	17-20
9	แคน	51	29	31	60	16-19
10	โนนจำปา	31	49	40	89	20-23
11	เหล้าม่วง	62	42	89	131	20-25
12	ตู	34	29	17	46	17-23
13	น้ำสร้าง	25	29	10	39	17-21
	รวม	725	200	176	376	

ที่มา : พัฒนาการตำบล ปีพ.ศ. 2538

จากตารางจะพบว่าแรงงานที่ไปทำงานในเมืองนั้นส่วนมากหรือเกือบทั้งหมด จะเป็นแรงงานวัยหนุ่มสาวซึ่งการทำงานนั้นจะเป็นการทำงานในโรงงานและสถานบริการต่าง ๆ ที่อยู่ในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง

ในปีช่วง พ.ศ.2527 ถึง พ.ศ.2532 นั้นเป็นช่วงเวลาที่มีการเดินทางไปทำงานต่างประเทศกันมาก โดยเฉพาะประเทศแถบตะวันออกกลาง เช่น ซาอุดีอาระเบีย เป็นต้น การเดินทางไปทำงานต่างประเทศในครั้งนั้นทำให้บางครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะชาวบ้านซึ่งเป็นชายวัยระหว่าง 30 - 40 ปีนั้น จะเดินทางไปมาก มีการส่งเงินกลับมายังหมู่บ้านเป็นระยะ ๆ นอกจากนี้ยังได้ซื้อเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น ตู้เย็น พัดลม โทรทัศน์ และเครื่องเสียงราคาแพง กลับมาด้วย กลุ่มที่เดินทางไปมากจะอยู่ในหมู่ที่ 1,2,5 และ 8 ตำบลธาตุ ทำให้ช่วงเวลานั้นขาดแคลนแรงงานในการทำเกษตร เนื่องจากหัวหน้าครอบครัวไม่อยู่บ้าน ที่ทำกินอาจจะให้ผู้อื่นเช่าหรือปล่อยให้ร้าง แต่หลังช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้มีการหลอกต้มพวกที่จะเดินทางไปยังแถบนั้นมากขึ้น ประกอบกับเกิดภาวะสงครามทำให้การเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศค่อย ๆ น้อยลงจนปัจจุบันนี้ แทบไม่มีหลงเหลือผู้ที่ไปทำงานยังตะวันออกกลางแล้ว โดยผู้ที่กลับมาแล้วบางคนก็เดินทางไปรับจ้างในกรุงเทพฯ พวกนี้จะได้รับค่าจ้างในราคาสูงเนื่องจากเคยผ่านงานในต่างประเทศมาแล้ว ประกอบกับบางคนสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ จึงทำให้ค่าจ้างสูงกว่าคนอื่น แต่ส่วนมากแล้วจะกลับมาประกอบอาชีพทำนาทำไร่ เหมือนเดิม

การเลี้ยงสัตว์

จากการสำรวจข้อมูลพบว่า สัตว์ที่ชาวบ้านนิยมเลี้ยงกันมากคือ ควาย เนื่องจากจะต้องใช้ไถนาหรือใช้งานอย่างอื่นโดยในชุมชนที่ศึกษา 2 ตำบลนี้มีควายทั้งหมด 2396 ตัว ควายที่เลี้ยงนี้ส่วนมากจะไม่ค่อยขาย โดยในฤดูกาลทำนาทำไร่ก็จะนำไปใช้งาน การเลี้ยงก็จะปล่อยไว้ในทุ่งนาเพื่อให่กินหญ้า หรือถ้าหากมีการทำนาเต็มพื้นที่แล้วมักจะปล่อยควายแต่ อาจจะเดินจูงกินหญ้าตามคันนา บางคนอาจจะเกี่ยวหญ้ามาให้ที่คอกก็ได้ หรือถ้าไม่มีเวลาอาจจะใช้ฟางข้าวอย่างเดียวแต่จะทำให้ควายค่อนข้างผอม มีบางครอบครัวซึ่งไม่มีเวลาเลี้ยงจะขายควายไปเมื่อหมดฤดูกาลทำนาไร่ และจะซื้อใหม่เมื่อถึงฤดูกาลทำนาไร่ แต่การซื้อควายในฤดูกาลใช้งานนี้จะมีราคาแพงกว่าการซื้อหรือขายนอกฤดูกาลทำนาไร่ สำหรับที่อาศัยของควายนั้นในอดีตซึ่งชาวบ้านนิยมสร้างบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูงก็มักจะให้ควายอยู่ใต้ถุนบ้าน แต่ปัจจุบันมักจะสร้างคอกไว้นอกบ้าน เนื่องจากนิยมที่จะสร้างบ้านสองชั้น ถ้าเป็นคนมีฐานะดีก็จะสร้างหลังคาให้ ถ้าฐานะไม่ดีก็จะมีหลังคา ในเวลากลางคืนเจ้าของจะต้องจุดไฟให้ควายเพื่อไล่ยุงหรือแมลงที่จะมารบกวน ประโยชน์ที่ได้จากควายนอกจากการใช้งานแล้ว มูลควาย ยังสามารถนำไปใส่ในนาข้าวหรือพืชผักอื่น ๆ เป็นปุ๋ยได้อีกด้วย

วัวเป็นสัตว์อีกอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านนิยมเลี้ยง เนื่องจากในอดีตนั้นการคมนาคมไม่สะดวก ไม่ค่อยมีรถยนต์เหมือนในปัจจุบัน ชาวบ้านจะเลี้ยงวัวไว้เทียมเกวียน ปัจจุบันมีรถยนต์มากขึ้นการใช้เกวียนจะลดลงมากกว่าเดิมมาก ชาวบ้านจะนิยมเลี้ยงไว้เพื่อขายเป็นอาหาร วัวที่เลี้ยงนิยม เลี้ยงวัวพันธุ์ไทย ตัวเล็กสีน้ำตาลอ่อน โดยการเลี้ยงนั้นมักจะซื้อตัวเล็ก หรือลูกวัวมาเลี้ยง พอโตก็จะขายแต่ถ้าหากว่าเป็นตัวเมียมักจะไม่ขายแต่จะเก็บไว้เป็นแม่พันธุ์ต่อไป วัวประเภทนี้จะตกลูกค่อนข้างดี คือประมาณปีละ 1 ตัว การเลี้ยงมักเลี้ยงเป็นฝูง บางคนมีถึง 20 ตัว โดยจะให้วัวผสมพันธุ์กันเอง เมื่อตกลูกแล้วอาจจะขายตอนที่เป็นลูก หรือเลี้ยงไว้จนโต แล้ว

ขายก็ได้ซึ่งจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้านอีกอย่างหนึ่ง นอกเหนือจากการประกอบอาชีพ
 อื่น

เปิด ไข่ นิยมเลี้ยงไว้เป็นอาหารในครัวเรือนมากกว่า ส่วนมากจะเป็นไข่พันธุ์พื้นเมือง
 โดยจะปล่อยให้หากินเองเป็นส่วนมาก เย็นจึงจะเรียกเข้าในเล้าหรือนอนบนต้นไม้ใหญ่ ซึ่งชาว
 บ้านจะต้องจำเองว่าไข่ตัวใดเป็นของตน เนื่องจากไข่มีมากและไม่ได้ขังไว้เป็นการเฉพาะ ตอน
 เย็นหรือตอนเช้าจึงจะหว่านข้าวให้กินครั้งหนึ่ง บางครอบครัวก็ไม่ให้เลย สำหรับการเลี้ยงเปิดก็
 เช่นเดียวกัน มักจะปล่อยให้หากินเองเป็นส่วนมาก เย็นจึงไล่ต้อนกลับเข้าเล้าซึ่งการเลี้ยงเปิดนี้
 จะต้องทำเล้าเปิด เพื่อป้องกันไม่ให้เปิดหนีและสะดวกแก่การเก็บไข่เปิดด้วย การเลี้ยงมักจะให้
 ข้าวเปลือก หรือรำผสมน้ำ

การเลี้ยงหมู เป็นอีกอย่างหนึ่งซึ่งชาวบ้านบางคนนิยมเลี้ยง โดยเฉพาะครอบครัวที่มีโรง
 สี่หรือญาติพี่น้อง เนื่องจากมีอาหารคือ รำ หรือมอยู่แล้ว ถ้าเป็นครอบครัวอื่น ๆ มักจะเลี้ยงไม่
 มาก 3 - 5 ตัว เนื่องจากรำหายาก และราคาหมูไม่ค่อยดีเท่าที่ควร นอกจากการให้กินรำหรือ
 อาหารสัตว์แล้วชาวบ้านมักจะเก็บผักบุงผักขมมาต้มผสมกับข้าวหรือ ผสมรำให้หมูกิน โดยคอก
 หมูนี้มักอยู่ใต้ถุนยุ้งข้าว ถ้ามีหมูมาก ๆ ก็จะทำคอกให้ การขายหมูนั้นสำหรับผู้ที่เลี้ยงน้อย ๆ
 มักจะไม่เดือดร้อนในเรื่องราคาเนื่องจากอาจจะฆ่าแล้วจำหน่ายเอง หรือขายโดยมีคนในหมู่บ้าน
 หรือใกล้เคียงมาซื้อไปฆ่า จะไม่นิยมขายที่ตลาดเนื่องจากมักจะถูกกดราคา และต่อรองราคาไม่
 ได้ แต่ถ้าคอกที่เลี้ยงไว้มาก ๆ ก็จำเป็นที่จะต้องขายเนื่องจากถ้าปล่อยไว้นานจะไม่มีทุน การ
 ขายหมูนั้นบางคนจะขายลูกหมู แต่บางคนก็จะเลี้ยงไว้จนโตจึงจะขาย

การประกอบอาชีพอื่น ๆ

นอกจากการประกอบอาชีพหลักที่สำคัญดังกล่าวมาแล้ว ชาวบ้านยังมีอาชีพเสริมหรือ
 บางคนอาจประกอบอาชีพหลักอีกหลายอาชีพ แต่มีจำนวนเพียงเล็กน้อย เช่น การเปิดขายของ
 ชำ ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านก็จะมีร้านค้าเหล่านี้อยู่ทุกหมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่บ้านซึ่งมีฐานะการ
 เศรษฐกิจค่อนข้างดี เช่น หมู่ที่ 1,2,5,8,12 ตำบลธาตุ และหมู่ 1 หมู่ 3 ตำบลยางสว่างเป็นต้น
 ในร้านขายของชำจะมีสินค้าทุกอย่างที่จำเป็นในชีวิตประจำวันจำหน่ายให้แก่ชาวบ้านนอกจากนี้
 บางร้านยังรับซื้อผลผลิตจากชาวบ้าน ส่งต่อไปยังตลาดสุขาภิบาลรัตนบุรี หรือในจังหวัดสุรินทร์
 เช่น ข้าว ปอแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี พวกแม่ค้าหาบเร่ขายของตามบ้านพวกนี้ใช้เวลา

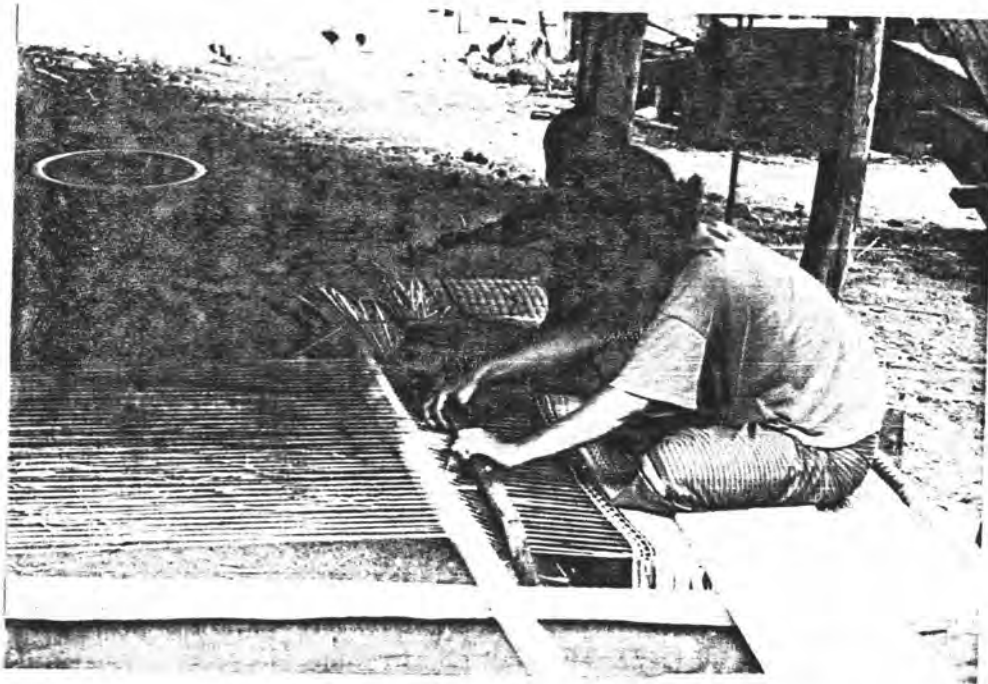
ว่างจากการประกอบอาชีพหลัก ทำขนม หรือขนมจีน หาบขายตามบ้าน เป็นต้น ซึ่งก็เป็นการเสริมรายได้อีกทางหนึ่งด้วย แต่สำหรับบางคนโดยเฉพาะร้านขายของชำใหญ่ ๆ ในหมู่บ้านจะประกอบเป็นอาชีพหลักโดยไม่ทำงานอย่างอื่นเลย

อาชีพรับราชการในตำบล 2 ตำบล นี้จะมีผู้ที่เป็นข้าราชการอยู่พอสมควร โดยเฉพาะในเขตตำบลเอง ซึ่งข้าราชการในชุมชนแห่งนี้ส่วนมากจะเป็นครู สอนในโรงเรียนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง นอกจากนี้ยังมีตำรวจและข้าราชการอื่น ๆ อีกเล็กน้อย โดยข้าราชการเหล่านี้ส่วนมากจะประกอบอาชีพอื่นควบคู่กันไปด้วย เช่น การทำนา ทำไร่ เป็นต้น ฐานะทางเศรษฐกิจของข้าราชการเหล่านี้จะค่อนข้างดีกว่าชาวบ้านทั่ว ๆ ไป

การจับปลาขาย ชาวบ้านบางส่วนจะใช้เวลาวางจับปลา โดยเฉพาะในนาซึ่งการจับปลาหรือกบนั้นจะมีหลายวิธี แล้วแต่ฤดูกาลถ้าหากว่าเป็นฤดูฝนจะใช้วิธีทอดแห หรือใส่เบ็ดโดยการทอดแหนั้นมักจะทำในพื้นที่ว่าง ๆ ริมถนนหรือในคูคลองบ้าง ส่วนการใส่เบ็ดและการใช้ตาข่ายดักปลานั้นมักจะทำบนคันนาและนาข้าวตามลำดับ ส่วนมากจะทำในนาของตนเอง เนื่องจากเจ้าของนามักจะไม่อนุญาตให้มีการใส่เบ็ดดักตาข่ายในพื้นที่ตน ทั้งนี้เนื่องจากว่าในอดีตที่ผ่านมาพวกที่ทำมาหากินในพื้นที่นาคนอื่นแล้วทำให้ข้าวในนาเสียหาย เช่น มีการถอนต้นข้าวหรือเหยียบต้นข้าว เป็นต้น เจ้าของที่นาจึงห้ามไม่ให้มีการจับปลาในที่นาของตนเอง ปลาที่ได้ส่วนมากจะเป็นปลาช่อน ปลาดุกและปลาหมอ โดยปลาที่ได้จะเก็บไว้รับประทานบางส่วน ถ้าได้มากก็จะขายให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านนั่นเอง สำหรับการจับปลาในฤดูแล้งนั้นมักทำในหนองน้ำสาธารณะ โดยการทอดแห สุ่มปลา ถ้าหากที่นาของคนใดขุดบ่อดักปลาไว้ ก็จะใช้เครื่องสูบน้ำวิดน้ำออกจากบ่อและจับปลาขึ้นมาขายเป็นส่วนมาก จะเหลือไว้รับประทาน และแจกจ่ายตามญาติพี่น้องบ้างบางส่วน โดยปลาที่ขายมักเป็นปลาช่อน และปลาดุกส่วนปลาที่เก็บไว้มักเป็นปลาหมอ และปลาเล็กปลาน้อยอื่น ๆ ถ้ามีมากจะทำปลาร้าเก็บไว้รับประทาน นอกจากนี้ในต้นฤดู หนาวปลาจะเปลี่ยนที่อยู่โดยจะพยายามกระโดดหรือไปอยู่ในที่ซึ่งมีน้ำมาก ชาวบ้านจะทำกับดักปลาไว้ โดยการขุดเป็นหลุมลงไปแล้วใช้ไผ่ฝังไว้ตรงกลางของบริเวณคันนาที่คิดว่าเป็นทางเดินของปลาแล้วนำโคลนสีดำ ๆ ซึ่งนำมาจากหนองน้ำใหญ่จะมีกลิ่นที่ปลาชอบ มาทาหล่อไว้เมื่อปลาเลื้อยหรือกระโดดมากก็จะตกลงในบ่อที่ดักไว้ ชาวบ้านก็จะมาจับปลาไป หลังจากนั้นพอแล้งมากขึ้นน้ำจะเริ่มงวดลงปลาจะไปรวมตัวกันอยู่บริเวณซึ่งมีน้ำส่วนมากจะเป็นมุมของที่นา ชาวบ้านจะไปเก็บปลาไปทำอาหาร บางครั้งจะไม่รอให้น้ำงวดมากนักจะใช้วิธีวิดน้ำออกเอง เนื่องจากถ้ารอจนน้ำแห้งปลาที่ตัวโต ๆ จะไม่อยู่แล้วหรืออาจมีผู้อื่นมาจับไปก่อนเมื่อน้ำมีน้อย ๆ จึงใช้วิธีวิดน้ำออกเอง

นอกจากนี้ยังมีอาชีพอีกหลายอย่าง ซึ่งมีผู้ยึดเป็นอาชีพรอง เช่นการเปิดร้านซ่อมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน ร้านตัดผม การจักสาน การเผาถ่านขาย เป็นต้น ซึ่งมีไม่มากนัก

ระบบการเมืองการปกครอง

ชุมชนที่ศึกษานี้มีพื้นที่ครอบคลุม 2 ตำบล คือตำบลธาตุและตำบลยางสว่าง โดยตำบลธาตุแบ่งการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน และตำบลยางสว่างแบ่งการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้าน แต่ละตำบลจะมีกำนันปกครองตนเอง โดยตำบลธาตุมีกำนันคือนายวันทอง นามวงษา ตำบลยางสว่างมีนายพรหมมา เหลลาชื่อ เป็นกำนันปกครองโดยแต่ละหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอีก หมู่บ้านละ 2 คน กำนันและผู้ใหญ่บ้านได้มาจากการเลือกตั้งของชาวบ้านซึ่งอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน ส่วนผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนั้นจะคัดเลือกโดยผู้ใหญ่บ้านเอง เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านจะต้องทำงานช่วยกัน ดังนั้นส่วนมากมักจะเป็นญาติพี่น้องของผู้ใหญ่บ้านนั่นเอง กำนันจะต้องติดต่อประสานงานกับอำเภอหรือหน่วยงานราชการที่สูงขึ้นไป แล้วจึงมาประชุมสังฆการ

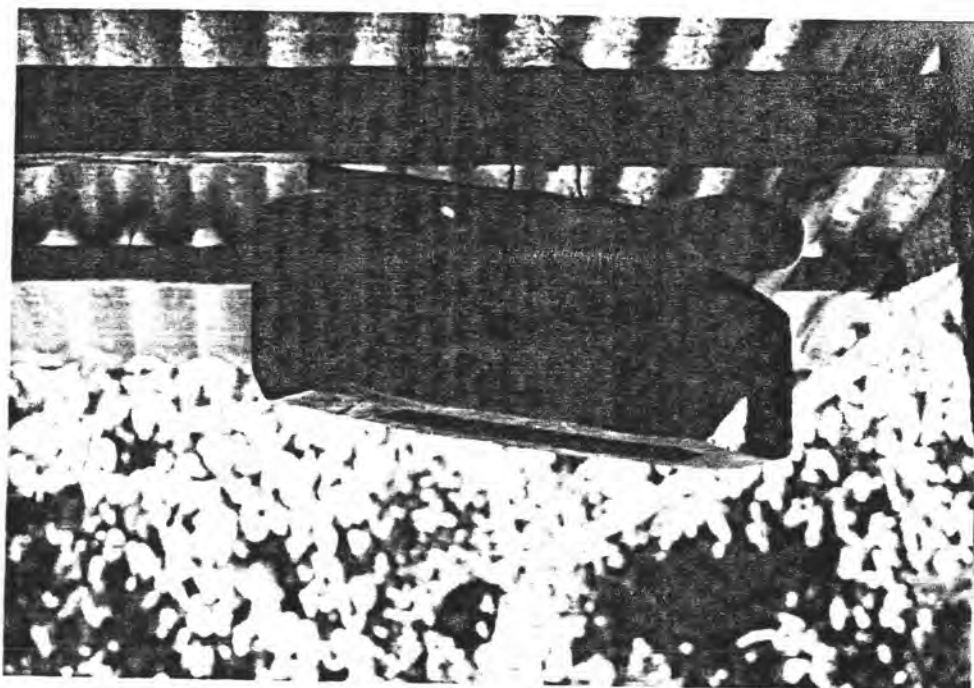
แก่ผู้ใหญ่บ้านให้นำไปปฏิบัติหรือบางครั้งผู้ใหญ่บ้านอาจจะไปปรับนโยบายโดยตรงจากในอำเภอ ก็มี

เนื่องจากศูนย์กลางราชการของแต่ละตำบลมักจะอยู่หมู่ที่ 1 ดังนั้นสิ่งอำนวยความสะดวกหรือการให้บริการของรัฐที่มีต่อประชาชนจึงมักจะจุกตัวอยู่ในตำบล ไม่ว่าจะเป็นสถานีอนามัย ป้อมตำรวจ โรงเรียนประถม หรือมัธยม ที่ทำการไปรษณีย์หมู่บ้าน เป็นต้น หรือแม้แต่วัดที่มีคนนับถือมากก็ตั้งอยู่ในเขตของหมู่ที่ 1 ทั้ง 2 ตำบล ศูนย์พัฒนาตำบล เป็นต้น ประชาชนที่อยู่รอบนอกจะต้องเดินทางเข้ามาใช้บริการในสถานที่ ดังกล่าวด้วยตนเอง ความรับผิดชอบและความกระตือรือร้นของผู้ใหญ่บ้านแต่ละบ้าน มีส่วนสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านจะเห็นได้ว่า ถ้าหากหมู่บ้านใดมีผู้ใหญ่บ้านที่ขยันขันแข็ง และตั้งใจทำงานจะทำให้หมู่บ้านนั้นเจริญ สามารถผลักดันโครงการต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นได้ หากหมู่บ้านใดที่ผู้ใหญ่บ้านไม่ค่อยทำงานไม่มีความเสียสละก็มักจะไม่ค่อยเจริญพัฒนาเท่าที่ควร

การทำงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านนั้น กำนันผู้ใหญ่บ้านมักจะเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการที่จะติดต่อราชการในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะหมู่บ้านซึ่งอยู่ไกลออกไปจากความเจริญหรือหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่การคมนาคมไม่สะดวก ชาวบ้านมักจะติดต่อเรื่องต่าง ๆ โดยผ่านผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทำนา เช่น มีแมลงระบาด ชาวบ้านก็ต้องแจ้งให้กับผู้ใหญ่บ้านทราบ เพื่อจะได้ดำเนินการช่วยเหลือโดยขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป หรือหากมีการขัดแย้งกันระหว่างลูกบ้าน ผู้ใหญ่บ้านก็ต้องเข้าไปแก้ไขประนีประนอมให้

การติดต่อกันระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับลูกบ้านนั้น นอกจากจะเดินทางไปมาหาสู่กันโดยเท้าหรือพาหนะแล้ว ถ้าหากมีเรื่องซึ่งทางราชการแจ้งมาหรือมีข้อประชุมต่าง ๆ ผู้ใหญ่บ้านจะแจ้งให้ทราบทางหอกระจายข่าว ถ้าหากหมู่บ้านนั้นมีแต่ถ้าหากเป็นเรื่องที่จะต้องปรึกษาหารือกัน ผู้ใหญ่บ้านจะตีเกราะซึ่งทำด้วยไม้เป็นสัญญาณในการเรียกประชุมลูกบ้านในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งส่วนมากก็จะมี การตีเกราะประชุมเกือบทุกเดือนดังรูป

รูปเกราะซึ่งใช้เป็นสัญญาณเรียกประชุม

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่บ้าน และลูกบ้านนั้นส่วนมากจะมีความสัมพันธ์ค่อนข้างดี เนื่องจากในแต่ละหมู่บ้านมีความเกี่ยวพันเป็นญาติพี่น้องกัน แต่ก็มี การแบ่งพรรคแบ่งพวกกันบ้างในบางหมู่บ้าน ทั้งนี้ ถ้าหากกลุ่มใดไม่พอใจในตัวผู้ใหญ่บ้านก็มักจะ ไม่ให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเรื่องใดก็ตาม เช่น การไม่เข้าร่วมประชุมหรือมีการพัฒนาหมู่บ้านก็จะไม่คอยให้ความร่วมมือ

นอกจากผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแล้ว ในแต่ละหมู่บ้านยังมีกลุ่มหรือคณะกรรมการต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มสตรีหมู่บ้าน ฯลฯ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จะเป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อร่วมมือ ปรึกษาหารือกันในเรื่องต่าง ๆ ตามความจำเป็น หรือตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม เช่น กลุ่มปศุสัตว์ ก็จะต้องปรึกษากัน

ในเรื่องของสัตว์เลี้ยง การแก้ปัญหาโรคคอตีบ การหาตลาด หรือการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงสัตว์เป็นต้น แต่กลุ่มที่อยู่ในชุมชนนี้ส่วนมากจะรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ไม่ค่อยมีการประชุมปรึกษาหารือกันมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากการรวมกลุ่มดังกล่าวเกิดจากการทำตามนโยบายของส่วนราชการ หน่วยเหนือขึ้นไปในการที่จะจัดให้มีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้าน แต่เมื่อให้จัดตั้งแล้วไม่มีการติดตามผล ประกอบกับชาวบ้านส่วนมากยังไม่เข้าใจบทบาทของตนเองในการเข้าร่วมกลุ่ม ตลอดจนไม่เห็นความสำคัญของการรวมตัวกัน ปัญหาดังกล่าวจึงมีอยู่ให้เห็นโดยทั่วไปในชุมชน สำหรับกลุ่มทำงานค่อนข้างมีประสิทธิภาพ มักจะเป็นกลุ่มหรือคณะกรรมการพัฒนาตำบลหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน เนื่องจากคณะกรรมการเหล่านี้มีการประชุมปรึกษากันบ่อย ประกอบกับมีการกระตุ้นจากผู้ใหญ่ในการให้คำปรึกษาแก่ผู้ใหญ่บ้านเมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น ผู้ใหญ่บ้านจะต้องปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านก่อน จะไม่ทำเองโดยพลการถ้าหากไม่ปรึกษาแล้วชาวบ้านมักไม่ค่อยพอใจ คณะกรรมการหมู่บ้านส่วนมากจะเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ซึ่งมักจะเป็นครูที่อยู่ในหมู่บ้านหรือผู้ที่มีความรู้ในหมู่บ้าน เป็นต้น

นอกจากกำหนดผู้ใหญ่บ้านแล้ว แต่ละหมู่บ้านในชุมชนจะมีผู้นำอย่างไม่เป็นทางการแฝงอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาสวัด ครู ผู้สูงอายุหรือผู้อาวุโสซึ่งมีลูกหลานทำงานดี ๆ ซึ่งชาวบ้านยอมรับ ท่านเหล่านี้จะมีส่วนในการปกครอง หรือตัดสินใจของชาวบ้านในกรณีของการเกิดข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งกันระหว่างญาติพี่น้อง มักให้ผู้ใหญ่ที่เคารพของทั้ง 2 ฝ่าย หรือญาติผู้ใหญ่ในตระกูลเป็นคนไกลเกลี่ยก่อน หรือแม้แต่เรื่องทะเลาะวิวาทของสามี ภรรยา ก็มักจะให้ญาติผู้ใหญ่เป็นคนไกลเกลี่ยก่อน จึงจะให้ผู้ใหญ่บ้านดำเนินการในขั้นต่อไปถ้าไม่สำเร็จ ส่วนมากมักจะสำเร็จ และลงท้ายด้วยการต้องซื้อเหล้าเครื่องดื่ม หรือทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาทำหน้าที่ไกลเกลี่ยเหล่านั้น ชาวบ้านที่มาช่วยลุนหรือมาเป็นพยานก็มักจะพลอยอ้อมไปด้วย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการนี้มักจะมีอำนาจอยู่ในวงจำกัด เฉพาะกลุ่มของตนเองเท่านั้น ชาวบ้านที่ไม่มีความสัมพันธ์กับท่านเหล่านั้น ก็จะไม่ให้ความสำคัญ

การเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนั้น ในอดีตผู้ที่สมัครเลือกตั้งมักจะไม่ค่อยลงทุนเท่าใดนัก แต่ในปัจจุบันมีการหาเสียง ซื้อเหล้า ซื้อบุหรี่แจกแก่ชาวบ้านที่มีสิทธิ์ลงคะแนน โดยเฉพาะการเลือกตั้งกำนันนั้น แม้แต่ญาติพี่น้องกันเองก็ไม่ช่วยเหลือกัน ถ้าหากว่าได้รับสิ่งของจากผู้สมัครคนอื่น ๆ โดยเฉพาะชาวบ้านซึ่งได้รับการศึกษาน้อย และผู้สูงอายุ เนื่องจากกลัวบาปที่ตนเองรับของเขามาแล้วไม่ทำตามสัญญาที่ให้ไว้ สิ่งเหล่านี้มักจะโยงไปถึงกับการเลือกตั้งระดับจังหวัด หรือ ระดับประเทศ คือการเลือกสมาชิกสภาจังหวัด และการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ผู้ที่มีเงินมาแจกชาวบ้าน หรือมีสิ่งของมาแจกชาวบ้าน มักจะได้รับ

คะแนนดีกว่าผู้สมัครคนอื่น หรือผู้ที่ทำประโยชน์ให้กับชุมชนมาก เช่น ชื้อเครื่องขยายเสียง ถวายวัด บริจาคหอกระจายข่าว หรือชาวบ้านมีเรื่องเดือดร้อนแล้วไปขอความช่วยเหลือและได้รับการตอบสนอง สิ่งเหล่านี้มักจะเป็นสิ่งตัดสินว่าผู้แทนราษฎรคนไหนดี ผู้แทนที่มาปรากฏให้เห็นบ่อย ๆ ตามงานวัดงานต่าง ๆ ชาวบ้านมักจะว่าเป็นคนดี เมื่อมีการเลือกตั้งครั้งใดก็จะเลือกคนดีที่เห็นหน้าบ่อย ๆ หรือมาทำประโยชน์ให้ชุมชนบ่อย ๆ นั้นเอง กำหนดผู้ใหญ่บ้านบางหมู่บ้านก็มีส่วนช่วยเหลือแก่ผู้สมัครบางคน โดยเฉพาะหมู่บ้านซึ่งไม่ค่อยเจริญ ผู้ใหญ่บ้านสามารถชี้แนะแก่ลูกบ้านให้เลือกผู้สมัครคนใดคนหนึ่งที่ตนต้องการได้

ระบบการศึกษาและการขัดเกลาทางสังคม

ประชาชนส่วนใหญ่ของตำบลจะมีระดับการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาเท่านั้น เป็นการศึกษาภาคบังคับ โดยมักจะศึกษาภาคบังคับจากโรงเรียนที่มีอยู่ในหมู่บ้านของตนเองหรือหมู่บ้านใกล้เคียง แต่สำหรับผู้ที่มียุมากกว่า 50 ปี มักจะไม่ค่อยได้เรียนหนังสือ เนื่องจากหาที่เรียนยาก ประกอบกับโรงเรียนอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านที่ตนอยู่ โดยมากผู้ที่ได้รับการศึกษาในชั้นสูง ๆ มักจะเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี ถ้าหากผู้มีฐานะยากจนก็จะไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป โดยผู้ที่มีฐานะดีอาจจะส่งลูกหลานเข้าไปเรียนในเมือง ต่างจังหวัด หรือในกรุงเทพฯ ก็มี ถ้ามีฐานะไม่ดีนักมักจะส่งลูกหลานเข้าไปเรียนในตัวอำเภอ โดยในอำเภอมีโรงเรียนมัธยมตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 นอกจากนี้ในตำบลใกล้เคียงคือตำบลดอนแรดและตำบลเปิด ยังมีโรงเรียนมัธยมตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงจะสามารถเดินทางไปศึกษาได้ นอกจากนี้แล้วที่ตำบลธาตุยังมีการจัดตั้งโรงเรียนนาร่องของชั้นมัธยม ในโรงเรียนประถม คือ ป.7 ป.8 ป.9 ขึ้นได้ดำเนินการมาเป็นเวลา 2 ปีแล้ว และยังมีการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมสาขาขึ้นอีกหนึ่งโรงเรียนในตำบลธาตุ โอกาสของเด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีจึงมีมากขึ้น เนื่องจากเสียค่าใช้จ่ายน้อย เป็นที่น่าสังเกตว่าเด็ก ๆ ที่ไปศึกษาต่อในชั้นมัธยมของนักเรียนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่เจริญ คือตำบลธาตุหมู่ 1,2,5,8,12 มักจะเรียนไม่จบหลักสูตร โดยมักจะลาออกก่อนที่จะจบการศึกษา อันมีสาเหตุจากการติดเพื่อน เที่ยวเตร่ และความประพฤติไม่ดีแตกต่างจากเด็กนักเรียนในหมู่บ้านที่ไม่เจริญ กลับสามารถศึกษาได้จนจบหลักสูตรมากกว่า

สำหรับโรงเรียนใน 2 ตำบลนี้ ยังมีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มโรงเรียนเดียวกัน คือ กลุ่มธาตุ - ยางสว่าง โดยมีโรงเรียนในสังกัดทั้งหมด 10 โรงเรียน เป็นโรงเรียนประถมที่อยู่ในเขตตำบล

ธาตุ 7 โรง อยู่ในเขตตำบลยางสว่าง 3 โรง โดยที่โรงเรียนบ้านธาตุนั้นได้เปิดสอน ม.1 (ป.7) ม.2 (ป.8), ม.3 (ป.9) ไปแล้ว และที่ตำบลธาตุยังมีโรงเรียนมัธยมสาขาของโรงเรียนรัตนบุรีอีก 1 โรงเรียน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาของประชากรในตำบลธาตุและตำบลยางสว่าง สามารถแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 แสดงความรู้และการศึกษาของประชากรตำบลธาตุ

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	วัด	ร.ร.มัธยม	ร.ร.ประถม	ที่อ่านหนังสือ	จบการศึกษา			กำลังศึกษา					
						ภาคบังคับ (ป.6)	ม.ต้น ปวช.	ปวส. ปริญญาตรี	อนุบาล	ป.1-6	ม.1	ม.ต้น ม.ปลาย	ปวช. ปวส.	ปวส.ขึ้นไป
1	ธาตุ	1	-	-	1	245	27	14	7	65	15	21	6	11
2	ธาตุ	-	1	1	1	349	27	22	25	46	12	29	34	7
3	ม่วงหมาก	1	-	1	1	570	18	4	15	107	11	16	2	3
4	หนองปก	-	-	-	1	151	7	-	8	23	5	12	-	-
5	น้ำคำ	-	-	-	1	412	6	1	9	49	8	16	7	3
6	แต่	1	-	1	1	291	10	-	8	59	7	11	4	-
7	หนองแคน	-	-	-	1	53	6	-	5	41	4	4	-	-
8	น้ำคำ	-	-	1	1	280	2	9	8	64	10	16	3	1
9	แคน	-	-	-	1	312	7	-	9	40	5	9	4	6
10	โนนจำปา	-	-	1	1	132	-	-	6	39	7	-	-	-
11	เหล่าม่วง	-	-	1	1	311	2	5	11	79	15	21	2	-
12	คู	-	-	-	-	373	21	13	13	99	8	23	7	3
13	น้ำสร้าง	-	-	1	-	142	5	2	6	34	16	24	3	2
	รวม	3	1	7	11	3621	138	70	130	755	123	202	72	41

ที่มาสำนักงานโรงเรียนกลุ่มธาตุ - ยางสว่าง

ตารางที่ 8 แสดงความรู้และการศึกษาของประชากรตำบลยางสว่าง

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	วัด	ร.มัธยม	ร.ประถม	ที่อ่านหนังสือ	จบการศึกษา			กำลังศึกษา					
						ภาคบังคับ (ป.6)	ม.ต้น ปวช.	ปวส. ปริญญาตรี	อนุบาล	ป.1-6	ม.1	ม.ต้น ม.ปลาย	ปวช. ปวส.	ปวส.ขึ้นไป
1	บ้านยาง	1	-	1	1	232	22	8	-	ร.ยาง 250	18	15	4	15
2	บ้านนางเริม	1	-	1	1	164	14	2	-	ร.นางเริม 162	10	14	2	3
3	บ้านแก่งท้าว	-	-	-	1	85	6	3	-	-	6	5	2	4
4	บ้านกล้วย	1	-	-	1	68	15	2	-	-	8	4	2	2
5	บ้านน้อย	1	-	-	1	46	5	1	-	-	4	3	1	-
6	พัฒนา	-	-	-	1	59	4	2	-	-	3	5	1	-
7	บ้านชะยูง	1	-	1	-	160	3	-	-	ร.ชะยูง 153	5	8	3	2
8	บ้านโนนสังข์	-	-	-	-	90	3	-	-	-	6	9	2	2
9	บ้านหนองตาต	-	-	-	1	46	2	-	-	-	4	7	2	1
10	บ้านศาลา	-	-	-	1	42	2	2	-	-	5	8	1	2
11	บ้านหนองบัว	-	-	-	1	78	8	2	-	-	7	10	2	1
	รวม	5	-	3	10	1040	84	22	-	565	76	88	22	32

ที่มาสำนักงานโรงเรียนกลุ่มชาติ - ยางสว่าง

โดยในตำบลธาตุนี้ประกอบไปด้วยโรงเรียนชั้นประถมทั้งหมด 7 โรง คือ

1. โรงเรียนบ้าน"ธาตุศึกษาวิทยา" ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ชั้นประถมปีที่ 1 - ชั้นมัธยมปีที่ 3 (ป.9) ของโครงการศึกษาต่อเนื่อง มีจำนวนครู 16 คน นักเรียน 360 คน
2. โรงเรียนบ้านม่วงหมาก ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ประถมปีที่ 6 มีจำนวนครู 8 คน นักเรียน 95 คน
3. โรงเรียนบ้านแต่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ประถมปีที่ 6 มีจำนวนครู 8 คน นักเรียน 112 คน
4. โรงเรียนบ้านน้ำคำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ประถมปีที่ 6 มีจำนวนครู 12 คน นักเรียน 205 คน
5. โรงเรียนบ้านโนนจำปา ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ประถมปีที่ 6 มีจำนวนครู 8 คน นักเรียน 118 คน
6. โรงเรียนบ้านน้ำสร้าง ตั้งอยู่หมู่ที่ 13 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ประถมปีที่ 6 มีจำนวนครู 7 คน นักเรียน 101 คน
7. โรงเรียนบ้านเหล้าม่วง ตั้งอยู่หมู่ที่ 13 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ประถมปีที่ 6 มีจำนวนครู 8 คน นักเรียน 83 คน

โดยในตำบลธาตุนี้ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมสาขาของโรงเรียนรัตนบุรี คือ โรงเรียนธาตุศรีนคร เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3

สำหรับโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลยางสว่าง ทั้งหมด 3 โรง คือ

1. โรงเรียนบ้านยาง ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ประถมปีที่ 6 มีจำนวนครู 13 คน นักเรียน 251 คน

2. โรงเรียนบ้านบางเขม ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ประถมปีที่ 6 มีจำนวนครู 9 คน นักเรียน 157 คน

3. โรงเรียนบ้านชะยูง ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ประถมปีที่ 6 มีจำนวนครู 8 คน นักเรียน 150 คน

เด็ก ๆ ที่เรียนหนังสือในชั้นประถมทั้งหมดจะเรียนในหมู่บ้านของตนเอง ถ้าหากในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนก็อาจจะแยกย้ายกันไปตามโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียงกัน สำหรับในชั้นมัธยมต้นนั้น โดยที่ในตำบลธาตุและตำบลใกล้เคียงมีโรงเรียนที่เปิดสอน ดังนั้นเด็ก ๆ จึงมักจะเรียนใกล้บ้านมากกว่า แต่สำหรับผู้ที่มีฐานะดี ก็จะส่งเข้าเรียนโรงเรียนอำเภอ ในจังหวัด หรือในกรุงเทพฯ ในชั้นมัธยมปลายขึ้นไปก็จะเรียนในอำเภอ ในจังหวัด หรืออาจจะเรียนในแผนกวิชาชีพในโรงเรียนใกล้ ๆ การเดินทางไปโรงเรียนของโรงเรียนประถมมักจะเดินเท้า ปั่นจักรยาน หรือรถจักรยานยนต์ ถ้าไปเรียนในอำเภอก็มักจะไปโดยรถโดยสารประจำทาง ซึ่งจะแน่นมากจะมีนักเรียนบางส่วนที่ใช้รถจักรยานยนต์

นอกจากโรงเรียนแล้ว ยังมีสถานที่ให้ความรู้แก่ชาวบ้านอีกอย่างหนึ่ง คือที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ซึ่งมีอยู่เกือบทุกหมู่บ้าน ยกเว้นบ้านชะยูงหมู่ที่ 7 ตำบลยางสว่าง บ้านตู หมู่ 12 บ้านน้ำสร้าง หมู่ 13 ตำบลธาตุ ซึ่งยังไม่มี โดยในหลักการแล้วเป็นสิ่งที่ดีแต่ในความเป็นจริงแล้วที่อ่านหนังสือเหล่านี้ เกิดปัญหาทุกแห่ง โดยเฉพาะการทำลายหนังสือของประชาชน การไม่รู้จักถนอมรักษาทั้งหนังสือ และ ที่อ่านหนังสือ จะเห็นได้ว่าเกือบทุกแห่งปล่อยให้ทรุดโทรม ปล่อยให้ดูแลการดำเนินการ โดยไม่มีการติดตามจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องจึงทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

สถาบันครอบครัวและสังคมยังเป็นสถาบันหนึ่งที่ทำให้การอบรมแก่เด็ก ๆ ในชนบท อาจจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม โดยมีพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่เป็นผู้ทำหน้าที่สั่งสอนเด็ก ๆ ให้สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคม ทั้งการอยู่ได้ในสังคมที่อยู่อย่างมีความสุข โดยผู้ใหญ่จะสั่งสอนเกี่ยวกับระเบียบการของสังคม คอยว่ากล่าวตักเตือนลูกหลานของตนเองให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงาม นอกจากการสั่งสอนโดยตรงแล้วเด็ก ๆ จะเลียนแบบพฤติกรรมหรือความประพฤติของผู้ใหญ่ที่แสดงออกมาโดยจะยึดถือเป็นแบบอย่างของตนเองต่อไป นอกจากนี้การที่มีสื่อต่าง ๆ ได้เข้าถึงชุมชนมาก เช่น โทรทัศน์ เด็กบางคนจะเลียนแบบความประพฤติมาจาก

ภาพยนตร์โทรทัศน์ ทำให้พฤติกรรมของเด็กรุ่นใหม่ ๆ ค่อนข้างจะหลงในสิ่งที่ไม่ดีงาม เช่น การเลียนแบบเด็กใจแตกในเมืองจากภาพยนตร์โทรทัศน์ เป็นต้น

ระบบศาสนาและความเชื่อ

ลักษณะความเชื่อของชาวบ้านในชุมชนจะเหมือนกับความเชื่อของคนไทยโดยทั่ว ๆ ไป คือมีลักษณะความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เรื่องผีและวิญญาณ

โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว การประพฤติปฏิบัติในเรื่องของความเชื่อ นั้น จะแยกกันไม่ค่อยเด่นชัดระหว่างพุทธศาสนากับไสยศาสตร์ หรือวิญญาณ ในเรื่องของไสยศาสตร์โดยเฉพาะผีและวิญญาณนี้ มีอิทธิพลต่อชาวบ้านมากกว่าพุทธศาสนา เนื่องจากกลัวอำนาจลึกลับซึ่งเกิดจากไสยศาสตร์จะมาทำร้ายตน เรื่องของความเชื่อนี้กล่าวโดยละเอียดได้ดังนี้

ความเชื่อที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ชาวบ้านจะมีความเชื่อที่ยึดถือกันมาจากบรรพบุรุษหรือจากคำสั่งสอนของพระสงฆ์ ซึ่งความเชื่อในลักษณะนี้เป็นความเชื่อแบบชาวบ้าน โดยมีได้มีการศึกษาจากพระธรรมคำสั่งสอนจริง ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องบุญกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว นรก สวรรค์ นิพพาน ชาตินี้ ชาติน้ำ เป็นต้น ชาวบ้านมักจะทำบุญโดยหวังว่าชาติน้ำจะได้เกิดในภพที่ดี ๆ หรือเกิดในชาติน้ำไม่ลำบาก ตายไปแล้วถ้าทำดีก็จะได้ขึ้นสวรรค์ ถ้าทำชั่วจะตกนรก เป็นต้น ดังนั้นจึงพยายามทำบุญเพื่อสั่งสมความดี มีการบริจาคทรัพย์ ทำบุญผ้าป่า กฐิน ทำบุญตักบาตรในตอนเช้า และวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องของการนั่งสมาธิภาวนา การรักษาศีลอุโบสถ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ มีความเชื่อว่าถ้ารักษาศีลอุโบสถอยู่เป็นประจำ จะทำให้เมื่อตายไปแล้วเกิดเป็นเทพ หรือเทวดา ได้ขึ้นสวรรค์ ในการทำบุญนั้นขึ้นอยู่กับความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อวัดและพระสงฆ์ในวัดด้วย ถ้าหากว่าพระสงฆ์วัดใดประพฤติไม่ดี การทำบุญของชาวบ้านก็จะลดลงไปด้วย โดยเชื่อว่าทำบุญกับพระที่ประพฤติตนไม่ดีแล้วจะไม่ได้บุญ เนื่องจากไม่มีบารมีที่จะส่งเสริมบุญของผู้อื่นได้ แต่ถ้าหากว่าชาวบ้านมีความศรัทธาในพระสงฆ์วัดใดแล้ว การทำบุญก็จะมีมากขึ้น ถ้าหากวัดต้องการสิ่งใด ชาวบ้านก็มักจะหามาให้ได้ ถึงแม้ว่าวัดนั้นจะอยู่นอกหมู่บ้านก็ตาม บางคนจะไปทำบุญในหลาย ๆ วัด โดยเชื่อว่าจะได้บุญมาก ยิ่งเป็นการทำบุญกฐินแล้วชาวบ้านถือว่าได้บุญมากกว่าการทำบุญอย่างอื่น จึงพยายามที่จะมีส่วนร่วมในการทำบุญกฐินทุกครั้ง

ความเชื่อที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้าน ที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา คือ การที่ผู้ชายทุกคนจะต้องผ่านการบวช จึงจะถือว่าเป็นคนที่สมบูรณ์ ชาวบ้านเชื่อว่า การบวชนั้นเป็นการทด

แทนพระคุณของพ่อแม่ที่ดีที่สุด อานิสงส์ของการบวชนั้นมีมากมาย ชาวบ้านเชื่อว่า ถ้าหากมีลูกชายที่บวชเรียนแล้ว พ่อแม่จะสามารถเกาะชายผ้าเหลืองลูกขึ้นสวรรค์ได้ โดยเฉพาะการบวชพระนั้นได้กุศลมาก ในการบวชนั้นจะมี 2 ชนิด คือ การบวชพระและการบวชเณร การบวชเณรจะได้อานิสงส์น้อยกว่าบวชพระ ชาวบ้านเชื่อว่าเณรนั้นจะต้องมีหน้าที่คอยรับใช้อุปฐากพระสงฆ์

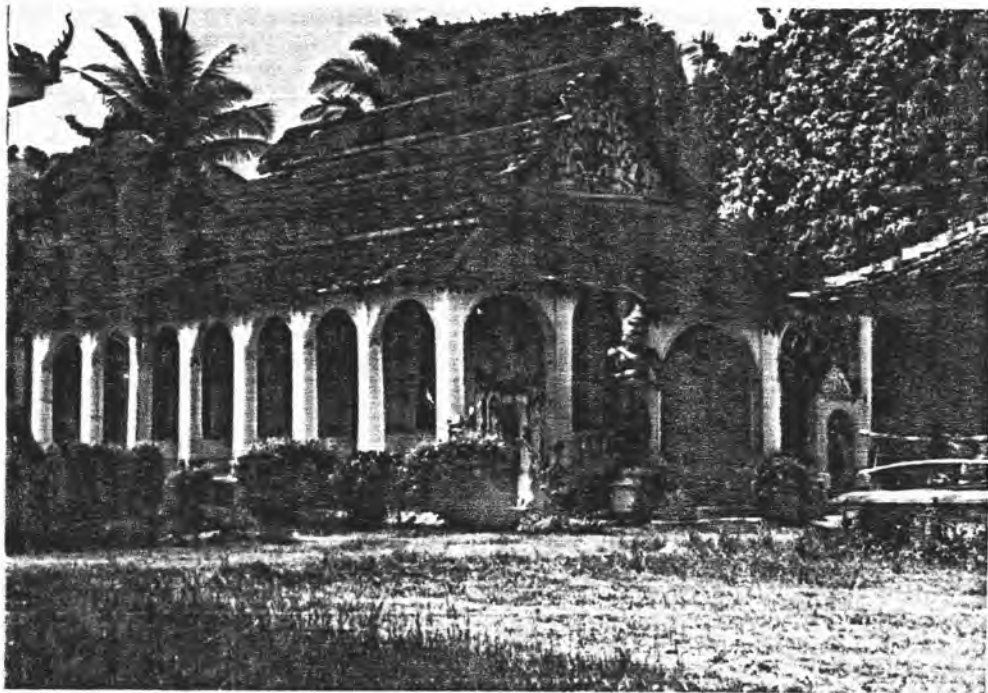
จึงจะได้บุญและการได้บวชเณรนั้น จะทำให้สามารถศึกษาพระธรรมได้อย่างเข้าใจ ก่อนที่จะถึงอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ จึงจะสามารถบวชเป็นพระได้ การบวชเณรนั้น ชาวบ้านจะไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนัก แต่สำหรับการบวชพระพ่อแม่ หรือญาติพี่น้อง ตลอดจนชาวบ้านจะให้ความสำคัญมาก โดยเชื่อกันว่า ถ้าหากคนได้มีโอกาสบวชพระสงฆ์แล้วจะได้กุศลแรง การบวช

จะต้องบวชก่อนที่จะแต่งงาน เนื่องจากพ่อแม่จะได้รับส่วนบุญ ส่วนกุศลนั้นมาก แต่ถ้าหากว่าบวชหลังจากแต่งงานแล้ว ส่วนบุญส่วนกุศลจะไปตกอยู่กับภรรยาอีกส่วนหนึ่ง ถ้าหากครอบครัวใด มีลูกชายแล้วไม่ได้บวช จะทำให้พ่อแม่ผิดหวัง และเสียใจมากโดยเฉพาะประชาชนซึ่งเป็นชาวบ้านโดยทั่ว ๆ ไป นอกจากการบวชจะทำให้ได้กุศลแล้ว ยังเชื่อว่าหลังจากการบวชแล้ว ลูกชายจะได้เป็นคนดี มีการศึกษา ไม่เที่ยวเตร่ไปไหน บ้านใดเมื่อมีลูกชายพร้อมจะบวชแล้วก็จะมี การพิมพ์การ์ดแจกจ่ายตามญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท หรือถ้าไม่พิมพ์การ์ดก็จะใช้วิธีเดินบอกบุญ แต่ละบ้านจนครบผู้ที่ต้องการ การช่วยงานบวชนี้ ชาวบ้านมักจะเต็มใจช่วยเหลือมากกว่างานอื่น เนื่องจากมีความเชื่อว่า งานบวชได้กุศลแรงเป็นการส่งเสริมให้บุคคลได้เข้าไปสู่ความดีงาม ก่อนบวชผู้ที่บวชจะต้องไปอยู่ที่วัดประมาณ 1 สัปดาห์ หรือ 1 เดือน เป็นอย่างน้อย เพื่อเป็นการฝึกตนเองให้เคยชินกับสภาพของวัดและการอยู่วัด ตลอดจนให้มีเวลาว่างท่องบทขนานนาคต่าง ๆ ให้ได้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่า เพื่อหนีหรือป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้น โดยเชื่อว่าผู้ที่บวชมักจะมีการมาผจญไม่ให้ได้บวช อาจเกิดอันตรายหรือเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันขึ้นได้ เมื่อถึงกำหนดบวชถ้าหากเป็นผู้มีฐานะดีก็จะมีการจัดงานเลี้ยง แต่ถ้าฐานะไม่ค่อยดีก็จะเป็นการช่วยงานธรรมดา โดยชาวบ้านจะนำเงิน หรือข้าวสาร หรือเสื้อผ้า หมอนมาช่วยงาน จะมีอาหารให้กับผู้มาช่วยงานนำกลับไปด้วย หลังจากนั้นก็จะสู่วัณนาค (ทำขวัญนาค) ในตอนกลางคืนหรือตอนเช้าโดยใช้พรหมณ์ หรือหมอปราหมณ์เป็นผู้ทำพิธี นาคจะต้องโกนผม และแต่งชุดนาคที่ประดับด้วยสร้อยคอ กำไลต่าง ๆ ให้สวยงามในวันก่อนบวช 1 วัน การที่ต้องแต่งตัวนาคให้สวยงาม มีเครื่องประดับนี้ เนื่องจากถือว่านาคนั้นเป็นพระยาหรือผู้มีบุญ ที่มีโอกาสได้บวชจากนั้นเมื่อถึงกำหนดก็จะนำนาคแห่ไปบวช มีการนำกลองยาวหรือเครื่องดนตรีนำขบวน ชาวบ้านที่มาร่วมงานก็จะพ้อนรำกันอย่างสนุกสนาน นาคบางคนจะดื่มสุราเมามาจนต้องห้ามขึ้นรถก็มี เนื่องจากเพื่อนพาให้ดื่มสุราเป็นการสังท้าย หลังจากบวชแล้วก็ต้องศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของศาสนา การบวชที่นิยมมักจะมี 2 ครั้ง คือในเดือน 6 หรืองานบุญบั้งไฟจะมีการบวชพระ 1 ครั้ง และอีกครั้งหนึ่ง คือ ก่อนเข้าพรรษาก็จะมีการบวช

วัด

วัดเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนาที่สำคัญที่สุดของชาวบ้าน เนื่องจากในการทำพิธีต่าง ๆ ทางศาสนานั้นจะต้องกระทำที่วัดและแม้แต่การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับงานบุญ งานกุศลหรืองานรื่นเริงต่าง ๆ ก็มักจะจัดที่วัด ซึ่งวัดที่มีอยู่ในชุมชนที่สำคัญและมีคนนับถือมาก มีอยู่ 2 วัด คือวัดโพธิ์ศรีธาตุ ตำบลธาตุ และวัดสว่างบ้านยาง ตำบลยางสว่าง ส่วนอีกวัดหนึ่งไม่ค่อยที่

ความสำคัญมากนัก เนื่องจากตั้งขึ้นที่หลังและเจ้าอาวาสไม่ค่อยมีชื่อเสียง คือวัดสินารมณ บ้านม่วงหมาก ตำบลธาตุ วัดทุ่งไทร บ้านขยูง ตำบลยางสว่าง นอกจากนั้นที่เหลือจะเป็นสำนักสงฆ์ เนื่องจากไม่มีโบสถ์ คือ วัดธรรมาวาส บ้านแต่ ตำบลธาตุ วัดราษฎร์รัตนาราม บ้านนางเข้ม วัดรัตนาราม บ้านน้อยพัฒนา สำนักสงฆ์ศรีดอนเตา บ้านธาตุ และสำนักป่าอาศรมธรรมบาล บ้านกล้วย วัดเหล่านี้ชาวบ้านจะใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ ชาวบ้านที่อยู่ใกล้วัดใดก็จะเดินทางไปทำบุญที่วัดนั้น นอกจากนี้ที่ขาดไม่ได้ก็คือ ชาวบ้านในตำบลธาตุ ถ้าหากมีงานใหญ่ ๆ หรืองานทำบุญที่วัดที่สำคัญ เช่น วันออกพรรษา ดักบาตรเทโว ก็มักจะมาที่วัดโพธิ์ศรีธาตุ ชาวบ้านที่ตำบลยางสว่างก็มักจะทำที่วัดสว่างบ้านยาง เช่นเดียวกัน ในแต่ละวัดจะมีกรรมการวัด คอยทำหน้าที่ประสานงานหรือเป็นตัวแทน ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านและในบางครั้งชาวบ้านจะติดต่อกับพระสงฆ์โดยตรง โดยไม่ผ่านกรรมการวัด เนื่องจากเห็นว่าเป็นการยุ่งยาก

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนนั้น ชาวบ้านจะอาศัยวัดในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือเรื่องซึ่งไม่เกี่ยวกับศาสนาโดยตรง โดยมีพระสงฆ์และกรรมการวัดเป็นผู้มีส่วนช่วยเหลือ ถ้าหากว่าวัดใดที่มีพระสงฆ์ปฏิบัติตัวไม่เหมาะสม ชาวบ้านก็ไม่ค่อยไปทำบุญในวัดนั้น ถ้าหากวัดต้องการความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ เช่น ซ่อมแซมปรับปรุงวัด ก็จะมีฆราวาสเป็นคนคอยประสานงาน ขอแรงจากชาวบ้านไปช่วยเหลือกัน วัดจะเป็นแหล่งจัดงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง งานประจำปีของแต่ละวัดซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาก็ล้วนแต่จัดที่วัด

สำหรับพระสงฆ์นั้น นอกจากจะต้องศึกษาหาความรู้ในเรื่องของธรรมะแล้ว ทุกวันโดยเฉพาะในช่วงระหว่างเช้าพระภิกษุจะต้องออกบิณฑบาตทุกเช้าเวลาประมาณ 6.00 น. ชาวบ้านจะใส่บาตรเป็นข้าวและขนมหรือผลไม้เท่านั้น สำหรับอาหารนั้นในแต่ละบ้านจะมีการออกกลุ่ม โดยการแบ่งเป็นกลุ่มละ 10 - 15 หลังคาเรือน ผลัดเวรกันไปทำอาหารถวายพระ เณรซึ่งอยู่ในวัด หากวัดใดที่มีประชาชนมาก ชาวบ้านก็จะมีหลายกลุ่ม นาน ๆ ครั้งจึงจะครบกำหนด 1 ครั้ง ถ้าหากว่าชุมชนขนาดเล็กก็ต้องทำบ่อยขึ้นกว่าเดิม ซึ่งในการจัดกลุ่มนี้จะถือเป็นการร่วมมือกับชาวบ้านอย่างหนึ่ง ถ้าหากชาวบ้านไม่มีความสามัคคีกันแล้ว ก็ไม่สามารถจัดกลุ่มไปถวายพระได้ ต่างคนต่างเกี่ยงกัน แต่ถ้าหากว่าวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนาแล้ว พระสงฆ์จะงดออกบิณฑบาต เนื่องจากชาวบ้านจะนำอาหารโดยเฉพาะข้าว มาตักบาตรที่วัด ในเรื่องของการถวายอาหารแด่พระสงฆ์นี้ ในชุมชนนี้มีการยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษแล้ว นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการจัดกลุ่มกันไปถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ตามวัดต่าง ๆ นอกชุมชนโดยเฉพาะในวัดที่มีลูกหลานของตนไปจำพรรษาอยู่ จะมีการนำอาหารหวาน คาวใส่รถยนต์ไปเป็นกลุ่ม ๆ อาจจะมีการนำหนุ่มสาวไปเล่นกีฬาเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์กันด้วยก็มี และเมื่อมีการนำไปถวายแล้ว ชาวบ้านที่มีอยู่ในหมู่บ้านนั้นก็จัดอาหารมาถวายเพลแก่วัดในชุมชนนี้เป็นการตอบแทน ทำให้ชาวบ้านได้พบปะและทำความรู้จักกัน มีสังคมที่กว้างขวางขึ้น

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งไม่เจริญจะให้ความเคารพนับถือแก่พระสงฆ์มาก จะถือว่าเป็นบุคคลที่น่าเคารพ เป็นสิ่งที่สูงส่ง ถ้าหากสนทนากับพระสงฆ์ ผู้ที่เป็นหญิงมักจะนั่งพนมมือ และในระหว่างเดินสวนกัน ผู้หญิงจะนั่งพนมมือให้พระเดินผ่านไปก่อน โดยเฉพาะในเวลาที่จะพระบิณฑบาตรในตอนเช้า ชาวบ้านที่เป็นหญิงจะนั่งไหว้จนกว่าพระสงฆ์จะเดินผ่านไปหมด ถึงแม้ว่าจะอยู่บนรถจักรยานก็จะจอดรถลงมาเดิน ภาพเหล่านี้จะปรากฏให้เห็นในเฉพาะหมู่บ้านซึ่งมีพระสงฆ์ดี ๆ และประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระสงฆ์ เป็นหมู่บ้านที่ไม่เจริญทางด้านวัดตมมากนัก

ความเชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์ ผี และวิญญาณ

ในความเชื่อเรื่องภูตผี และวิญญาณของชาวบ้านนั้น ได้มีการนับถือสืบทอดต่าง ๆ กันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยชาวบ้านได้มีการผสมผสานกับความเชื่อทางพุทธศาสนา อย่างยากที่จะแยกออกจากกันได้ ซึ่งเราจะเรียกว่า พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism) ถึงแม้ว่าจะมีการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา แต่ก็ได้นำเอาพิธีกรรม ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ผี และวิญญาณปะปนไปด้วย ชาวบ้านมีความเชื่อว่า วิญญาณหรือไสยศาสตร์ต่าง ๆ นั้น สามารถที่จะดลบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่า ไสยศาสตร์หรือ ผีสิงเทวดา มีอำนาจที่พิเศษสามารถที่จะควบคุมมนุษย์ สามารถที่จะให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ ซึ่งในความเชื่อของชาวบ้านแบ่งออกได้ดังนี้

1. ผีแกนหรือผีฟ้า จะเป็นเจ้าแห่งผีมีอำนาจที่ยิ่งใหญ่กว่าผีทั้งหมด สามารถที่จะดลบันดาลให้มนุษย์เป็นไปตามที่ตนต้องการ นอกจากนี้ผีแกนหรือผีฟ้า ยังสามารถที่จะรักษาผู้ที่เจ็บป่วยให้หายจากโรคต่าง ๆ ได้ โดยพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการนับถือผีแกนนั้น จะมีหลงเหลืออยู่ในชุมชน คือการแห่บั้งไฟ และการจุดบั้งไฟ ชาวบ้านเชื่อว่าการจุดบั้งไฟขึ้นไปบนฟ้านั้น ก็เพื่อเป็นการเตือนพระยาแถนว่า ถึงเวลาที่จะทำนาแล้ว เตือนให้พระยาแถนที่อยู่บนฟ้าดลบันดาลให้ฝนตกลงมาด้วย โดยในการทำบุญบั้งไฟ มักจะทำตอนเดือนหกของทุกปี นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่า คางคกนั้นสามารถที่จะติดต่อกับพระยาแถนได้ เนื่องจาก คางคกเป็นลูกน้องของพระยาแถน ชาวบ้านจะไม่ค่อยฆ่าคางคก เนื่องจากเชื่อว่า ถ้าหากไม่มีคางคกร้องของฝน จะทำให้ฝนแล้ง ชาวบ้านยังมีความเชื่ออีกว่า เมื่อคางคกร้องจะเป็นการบอกพระยาแถนให้ช่วยทำให้ฝนตก แต่ในวัยหนุ่มสาวหรือเด็ก เด็กรุ่นใหม่มักจะไม่ค่อยมีความเชื่อเรื่องผีแกนมากนัก บางคนไม่รู้จักเลยว่า ผีแกน คืออะไร เพียงแต่ได้ยินผู้ใหญ่เล่า หรือพูดให้ฟังเท่านั้น

2. ผีบรรพบุรุษประจำหมู่บ้านหรือเรียกว่าผีปู่ตา ผีปู่ตานี้เป็นที่นับถือของชาวบ้านมาก จากการศึกษาพบว่าแต่ละหมู่บ้านจะมีศาลปู่ตาอยู่ทุกหมู่บ้าน หรือถ้าหากเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงกัน ก็จะมีศาลปู่ตาเดียวกัน โดยชาวบ้านเชื่อว่าผีปู่ตานี้เป็นวิญญาณของบรรพบุรุษของหมู่บ้าน อาจจะเป็นคนสร้างหมู่บ้านคนแรกก็ได้ ศาลปู่ตานี้จะสร้างด้วยไม้หรือคอนกรีต มีขนาดไม่ใหญ่โตนัก แต่ไม่เล็กเกินไป ศาลปู่ตาสวนมากจะอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เป็นที่ดอน มีต้นไม้ใหญ่ ขึ้นอยู่หนาแน่น ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านไม่กล้าไปตัดต้นไม้ที่อยู่ในดงปู่ตานั่นเอง ดังนั้น ในดงปู่ตา

ละแห่งจะมีต้นไม้โดยเฉพาะไม้อย่างนา ต้นขนาดใหญ่ มีอายุหลายร้อยปีก็มี เนื่องจากชาวบ้านไม่กล้าไปตัด สัตว์ป่าที่อยู่ในดงปูดานั้นก็จะมีมากโดยเฉพาะกระรอก กระแต รวมทั้งปลาหรือเต่า และสัตว์น้ำอื่น ๆ ที่อยู่ในแหล่งน้ำใกล้ดงปูดานี้ เนื่องจากเชื่อว่าเป็นสัตว์ของปูดานี้ ใครแตะต้องจะมีอันเป็นไป ชาวบ้านจะกลัวมาก ปูดานี้จะคอยทำหน้าที่ปกป้อง คุ่มครองคนในหมู่บ้านให้ร่มเย็นเป็นสุข และคอยช่วยเหลือเมื่อชาวบ้านเป็นทุกข์ ซึ่งถ้าผู้ใดมีเรื่องเดือดร้อนก็มักจะไปบนบานปูดานี้ เช่น บนว่า ให้ลูกสอบเข้าเรียนหรือเข้าทำงานได้ เป็นต้น เมื่อประสบความสำเร็จแล้ว ก็จะต้องมาแก้บน ถ้าหากไม่แก้บน ก็จะทำให้มีอันเป็นไป อาจถึงแก่ชีวิตได้ ส่วนมากมักจะบนหัวหมู เหล้า ไก่ เป็นต้น ชาวบ้านจะมีความกลัวปูดานี้มาก ไม่แสดงอาการหรือ พูดจาในลักษณะการดูหมิ่นหรือไม่ยำเกรงปูดานี้เด็ดขาด ถ้าหากกระทำเช่นนั้น ปูดานี้จะแสดงอิทธิฤทธิ์ให้มีอันเป็นไป ซึ่งก็พบเห็นอยู่เสมอ เช่น อาจปวดท้องโดยไม่ทราบสาเหตุ รักษาไม่หาย หรืออาจเป็นไข้ เพื่อเป็นต้น หากสอบถามแล้วพบว่ามีอาการดูถูก ดูแคลนหรือไปกระทำการอันเป็นการหลอหลอนปูดานี้แล้ว จะต้องทำพิธีขอขมา หรือถ้าหากไปฆ่าสัตว์ที่อยู่ในดงปูดานี้แล้วมีอาการดังกล่าวจะต้องเอาไปคืนและทำพิธีขอขมาด้วย ถึงแม้คนรุ่นใหม่ในชุมชนก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องของผีปูดาน้อยมาก โดยเห็นได้จากก่อนที่คนวัยหนุ่มสาวจะออกจากบ้านไปทำงานยังต่างจังหวัด โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครนั้นมักจะบนบานปูดานี้ให้ได้ทำงานที่ดี รวมทั้งขอความคุ้มครองจากปูดานี้ให้เดินทางโดยปลอดภัย เป็นต้น เมื่อกลับจากทำงานแล้วก็มักจะนำสิ่งของไปแก้บนหรือบางคนไม่ได้บนไว้ แต่หากจะเดินทางหรือกลับจากทำงานไกล ๆ ในแต่ละปีก็มักจะมีการนำหัวหมู ไก่ พร้อมสุราไปเลี้ยงปูดาน้อยเสมอ

3. ผิดาแฮก ชาวบ้านส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดจะประกอบอาชีพทำนา ดังนั้นจะมีความเชื่อเกี่ยวกับผีที่คอยปกป้อง รักษาไร่นา ซึ่งเรียกว่า "ตาแฮก" ตาแฮกนี้ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผู้ที่คอยให้ความคุ้มครอง รักษาข้าวในนา ไม่ให้มีอันตรายเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโรคต่าง ๆ หรือแมลงมารบกวน โดยชาวบ้านจะต้องตั้งบริเวณใดบริเวณหนึ่งของที่นา ซึ่งส่วนมากจะเป็นบริเวณจอมปลวกขนาดใหญ่ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "โพน" มีลักษณะเป็นกองดินขนาดใหญ่ ซึ่งอยู่ในที่นา อาจจะอยู่ใกล้กับที่ปักไถนาหรือไม่ก็ได้ ชาวบ้านจะสมมุติเอาว่าบริเวณที่กำหนดนั้นเป็นที่อยู่ของตาแฮก โดยจะต้องทำการเช่นไหว้ทุกปีก่อนที่จะทำนาหรือ หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวในนาแล้ว ถ้าหากผู้ใดไปพุดจาตุหมิ่นไม่เคารพ หรือไปปัสสาวะรดบริเวณที่อยู่ของตาแฮกแล้ว ก็มักจะมีความเป็นไป เช่น ปวดท้อง เพื่อ เป็นต้น พ่อแม่จะต้องไปส่งธรรมดูว่าเกิดจากสาเหตุใด หรือผู้ใดไปกระทำผิดนั้นอาจจะสารภาพออกมาเอง ญาติพี่น้องก็จะต้องไปทำพิธีขอขมา เพื่อจะได้หายจากอาการที่เป็นหรือสิ่งที่เกิดขึ้น

4. ความเชื่อเรื่องผีอื่น ๆ ในเรื่องความเชื่อเรื่องผีของชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ ยังมีผีอีกหลายอย่าง ทั้งที่ให้คุณประโยชน์แก่คน เป็นผู้ที่คอยปกป้องรักษา เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าที่เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผีอีกหลายชนิดที่ให้โทษแก่คน อาจจะคอยทำอันตรายแก่คนโดยทั่ว ๆ ไป ผีพวกนี้จะไม่ทำคุณประโยชน์ใด ๆ เลยแก่มนุษย์ เช่น ผีปอบ ผีกระสือ ผีโพง เป็นต้น ผีพวกนี้จะคอยเข้าสิงสู่คนแล้วทำร้ายผู้คนให้เกิดการเจ็บป่วย อาจถึงชีวิตได้ถ้าหากไม่รู้จักรักษา ชาวบ้านเล่าว่า ผีเหล่านี้อาจจะปรากฏตัวให้เห็นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ผีปอบนั้นมักจะปรากฏตัวให้เห็นในรูปของหมาดำตัวใหญ่ ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าปอบนั้นมักจะสามารถถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งได้ ถ้าหากผู้ใดถูกปอบเข้าสิงหรือครอบงำแล้ว จะป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ผอมลงและตายในที่สุด ชาวบ้านจะกลัวมาก สำหรับผีกระสือ (ชาวบ้านเรียก "ผีโพง") นั้นมักจะปรากฏตัวเป็นแสงไฟเรือง ๆ กระสือนี้มักจะคอยรบกวนชาวบ้านที่นอนเฝ้านา หรือแอบขโมยปลาชาวบ้านกิน เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่า ตามต้นไม้ขนาดใหญ่ นั้นจะมีผีประจำอยู่ทุกต้น โดยเฉพาะต้นไม้โบราณ ชาวบ้านเชื่อว่าหากไปทำการใด ๆ เป็นการลบหลู่ ก็จะมีอันเป็นไปหรือได้รับอันตราย เช่น อาจมีอาการปวดท้องโดยไม่ทราบสาเหตุ เป็นต้น ผีที่อยู่ตามต้นไม้ใหญ่ ๆ เหล่านี้ ชาวบ้านเรียกว่า "ผีป่า" ซึ่งเป็นผีที่มักจะทำให้โทษกับมนุษย์มากกว่า โดยอาจจะแสดงอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ หรือเข้าสิงสู่มนุษย์ ในกรณีที่มีผีไม่ชอบหรือโกรธหรือชาวบ้านไปแสดงอาการไม่เคารพ ซึ่งอาจจะทำโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ผีเหล่านี้ก็จะทำให้เกิดอาการต่าง ๆ โดยที่หาสาเหตุทางกายไม่พบความผิดปกติ จะต้องใช้หมอธรรมหรือบุคคล

ซึ่งมีความรู้ทางด้านไสยศาสตร์มาทำการรักษาหรือค้นหาความผิดปกติ เพื่อจะได้แก้ไขให้ถูกต้องต่อไป

พิธีกรรม

ในเรื่องของพิธีกรรมนั้นเกิดจากการที่ชาวบ้านมีความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ จึงแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะของการกระทำ โดยเชื่อว่าการปฏิบัติเช่นนั้น แล้วจะทำให้ชีวิตของตนดีขึ้น หรือทำให้ตนเองมีความสุขในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ออกมาในรูปแบบของพิธีกรรมนั้น จะมีพิธีกรรมที่กระทำกันอย่างเสมอทุก ๆ ปี และในระยะเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมซึ่งกระทำเฉพาะบุคคลหรือบางโอกาส

นอกจากพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติตามความเชื่อแล้ว ในแต่ละปีชาวบ้านยังมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละเดือน ซึ่งในการทำกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอทุก ๆ ปี โดยในแต่ละปีอาจจะแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น

เดือนอ้าย (1) เป็นเดือนที่ชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวในนาหมดแล้ว หลังจากตากได้ที่แล้วจะมัดและทำลานตากข้าวเพื่อนำไปเก็บไว้รวมกันหลังจากนำข้าวมาเก็บไว้ที่ลานแล้ว ก็จะนอนเฝ้าข้าวเพื่อป้องกันไฟไหม้และขโมย บางคนก็จะนวดข้าวไปเรื่อย ๆ

เดือนยี่ (2) ชาวนาส่วนมากจะนวดข้าวในเดือนนี้ หลังจากนวดแล้วก็ขนขึ้นเล้า (ยุง) ก่อนนำข้าวออกจากลาน ชาวนาจะทำพิธีเลี้ยงตาแอก เพื่อบอกกล่าวว่าจะนำข้าวขึ้นยุ้งข้าว ในการทำพิธีนั้น ผู้หญิงจะเป็นคนทำเป็นส่วนใหญ่ โดยจะต้องแบ่งข้าวในตาแอก ซึ่งเชื่อว่าจะต้องอยู่รักษาไว้ ชาวนาจะเอาลิบหรือข้าวไม่มีเมล็ดแบ่งใส่กะลามะพร้าวประมาณ 2-3 อัน หรือมากกว่านั้นก็ได้ นำไปวางไว้บริเวณซึ่งเคยเลี้ยงตาแอกก่อนทำนา บางคนก็จะนำข้าวลิบไปโปรยทั่วนา เชื่อว่าในปีต่อไปนาจะได้อุดมสมบูรณ์ ในการนวดข้าวนั้นจะมีข้าวส่วนหนึ่งซึ่งเป็นข้าวที่ดำไว้ในตาแอกตั้งแต่ต้นฤดูจะไม่นวด แต่จะเก็บไว้ในที่สูงที่ใดที่หนึ่ง เรียกว่า "ขวัญข้าว" เมื่อจะนำข้าวขึ้นฉางจะต้องนำไปด้วยโดยเก็บไว้เป็นกำในที่สูงสุดของกองข้าวในฉางและปักเคียวไว้พร้อม 1 อัน

เดือนสาม ในเดือนนี้จะมีพิธีกรรมหลายอย่าง เนื่องจากชวานาเกี่ยวผลผลิตหมดแล้ว บางคนจะปลูกพืชผักสวนครัว เช่น หอม กระเทียม ผักกาด กะหล่ำปี เป็นต้น โดยจะทำการเป็นแปลงขนาดเล็ก หอม กระเทียมนั้น ส่วนมากจะปลูกใช้รับประทานเอง การปลูกมักจะปลูกในที่นาของตนเองและปลูกใกล้บ่อน้ำ หรือปลูกในสวนใกล้บ้าน

พอยุถึง 3 ค่ำเดือน 3 จะมีพิธีสู่ขวัญข้าว ซึ่งในการทำพิธีนั้น ชวานามักจะไปเชิญผู้ใหญ่หรือคนแก่ที่ตนนับถือมาทำพิธี โดยในการเตรียมเครื่องประกอบพิธีนั้นจะประกอบไปด้วยไม้ไผ่สานเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนมีด้าม ซึ่งเรียกว่า "ขัดตาแหลว" นำมาใส่ขวดน้ำตั้งไว้ที่มุมทุกมุมของยุ้งข้าว 4 มุม เพื่อบูชาขวัญข้าว บูชายุ้งข้าว และแม่โพสพ นอกจากนั้นจะมี "ใบคูณ" และ "ใบยอ" เหน็บตามเสายุ้งข้าวทุกต้น เพื่อสิริมงคล ให้มีข้าวมาก ๆ และมีความสุขมาก ๆ ขึ้นไป สำหรับอาหารที่ไหว้นั้นก็มีไก่หรือหัวหมู และอาหารหวาน คาวอื่น ๆ สุรา 1 ขวด ผู้ทำพิธีจะกล่าวแต่สิ่งที่ตั้งามและเรียกขวัญข้าวที่อยู่ในนาหรือตามที่ตั้งต่าง ๆ ให้มาอยู่ที่ยุ้งข้าว มาช่วยปกป้องรักษาข้าวและพักอาศัยให้สบาย หลังจากที่ต้องรักษาข้าวในนามานานเป็นต้น

วันเพ็ญเดือน 3 (ขึ้น 15 ค่ำเดือน 3) จะมีบุญข้าวจี๋ แห่ข้าวพันก้อนโดยในการทำพิธีนี้ ชาวบ้านจะนำข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อน ๆ แล้วนำไปย่างไฟให้เหลืองไหม้เล็กน้อย พร้อมกันนี้ จะมีการทำข้าวปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ พันก้อนนำไปแห่รอบวัด หลังจากนั้นก็นำไปวางตามจุดต่าง ๆ ในวัด เพื่ออุทิศให้แก่ผีเปรต ผีไร้ญาติต่าง ๆ ที่มาขอส่วนบุญหลังจากนั้นก็จะมีการเทศนาจากพระในวัด บางหมู่บ้านอาจมีการแห่พระเวสสันดรและเทศน์มหาชาติในตอนสายของวันเดียวกันด้วย บางหมู่บ้านอาจจะเลื่อนการเทศน์มหาชาติไปอยู่เดือน 4 สำหรับวัดโพธิ์ศรีธาตุ ตำบลธาตุนั้น จะจัดให้มีงานประจำปีในวันเพ็ญเดือน 3 ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชาด้วย โดยจะจัดงาน 3 วัน 3 คืน มีมหรสพสมโภชน์และการทำบุญเหมือนกับงานวัดทั่ว ๆ ไป

เดือนสี่ บางหมู่บ้านจะจัดให้มีการทำบุญพระเวสหรือเทศน์มหาชาติ ซึ่งจะทำในหมู่บ้านที่มีวัดเท่านั้น โดยตัวแทนของพระเวสนี้จะเป็นเจ้าอาวาสวัด มีการแห่จากในป่าโดยการเชิญของผู้เฒ่าผู้แก่ ในหมู่บ้านแล้วแห่เข้ามาในวัด ซึ่งจะจัดให้มีการเทศน์มหาชาติ มีการปักธงและตุงภายในวัด

เดือนห้า จะมีการทำบุญสงกรานต์โดยทางวัดจะอัญเชิญพระพุทธรูปที่สำคัญลงมาให้ชาวบ้านได้สรงน้ำพระ ส่วนมากจะอัญเชิญลงมาในวันพระก่อนถึงวันสงกรานต์ ชาวบ้านจะใช้น้ำอบ น้ำหอมไปสรงพระในวันสงกรานต์ ชาวบ้านจะนำน้ำอบ น้ำหอมไปสรงน้ำพระและญาติ

ผู้ใหญ่ที่นับถือ มีการเล่นสงกรานต์ แห่งสงกรานต์ หลังจากนั้นพอถึงวันพระก็จะอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นเก็บที่เดิม

เดือนหก จะมีการทำบุญวันวิสาขบูชา มีการเวียนเทียนรอบวัด

ทำบุญบั้งไฟส่วนมากจะทำ 2 วัน โดยในวันแรกจะเป็นการแห่บั้งไฟ มีการจัดขบวนที่สวยงามตกแต่งบั้งไฟให้สวย การพ้อนเซ็งบั้งไฟในแต่ละวัด ที่วัดนั้นจะจัดการประกวดขบวนแห่ด้วย สำหรับพวกผู้ชายนั้นในขบวนแห่จะมีการเล่นลามกโดยการทำอวัยวะผู้ชายและผู้หญิงในรูปต่าง ๆ ในการเล่นลามกนั้น จะเล่นไปจนถึงวันที่จุดบั้งไฟ ซึ่งเป็นวันถัดไปด้วย โดยเชื่อว่าผีแถนซึ่งเป็นผีที่ทำให้ฝนตกชอบ ในวันต่อมาก็จะมีการจุดบั้งไฟเพื่อเป็นการบูชาและเตือนผีแถนให้รู้ว่าใกล้ถึงฤดูทำนาแล้ว เป็นการขอฝน เพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ในบุญบั้งไฟนี้ชาวบ้านที่เป็นหนุ่มสาวจะมีวิธีหาเงินเข้าวัดทางหนึ่ง คือจะใช้กลองแห่ไปตามบ้านต่าง ๆ เรียกว่า "แห่กันหลอน" เจ้าของบ้านจะต้องบริจาคเงินให้จึงจะยอมออกจากบ้าน ถ้าหากไม่ให้ก็จะเซ็งไปเรื่อย ๆ เมื่อได้เงินแล้วจะไปบ้านอื่นต่อ ๆ ไป หลังจากได้เงินพอสมควรแล้วก็จะสมทบกันนำไปถวายวัดต่อไป ซึ่งในการแห่กันหลอนนี้จะมีหลายกลุ่ม

ในเดือนนี้ก่อนแห่บั้งไฟจะมีการอุปสมบทด้วย โดยการบวชมักจะทำในตอนเช้า หลังจากนั้นในตอนเย็นจึงมีการแห่บั้งไฟ

พิธีเลี้ยงผีปู่ตาของหมู่บ้าน ซึ่งในเดือนหกนี้จะกำหนดเอาวันใดก็ได้ ยกเว้นวันพระ ผู้รักษา(เฒ่าจ๋า) จะเป็นผู้เดินไปประกาศตามหมู่บ้านว่าเป็นวันใด ชาวบ้านก็จะรวมกันที่ตงปู่ตาบริเวณที่เป็นศาลปู่ตา ในอดีตจะใช้เต๋านามาฆ่าแล้วทำลาบนำไปเลี้ยง แต่ในปัจจุบันจะใช้ไก่ต้มทั้งตัวพร้อมสุรานำไปเลี้ยง

พิธีเลี้ยงตาแอก จะกำหนดเอาวันใดก็ได้ยกเว้นวันพระ แต่ส่วนมากจะกำหนดเอาวันพืชมงคล โดยผู้ที่ไปทำพิธีจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ สิ่งที่น่าไปเลี้ยงส่วนมากจะเป็นข้าวคลุกน้ำตาล (พาทหวาน) หมาก 2 คำ บุหรี่ 2 มวน บางคนอาจมีไก่ต้มทั้งตัวในรายที่ชาวนาเชื่อว่าที่นาของตนแข็ง (เจ้าที่แรง) อาจใช้ไก่เป็น ๆ ไปปล่อยในที่นา แต่ในการปล่อยไก่เป็น ๆ นี้มีน้อยมาก ผู้ที่ทำพิธีนั้นก็จะต้องในสิ่งที่ตั้งถาม เชิญผีตาแอกมาอยู่ในที่นาเพื่อปกป้องรักษาข้าวที่กำลังจะหว่านต่อไป จากนั้นก็จะมีการไถนาประมาณ 2 - 3 รอบ เป็นวงกลมเพื่อเอาฤกษ์เรียกว่า "การแอกนา" (แอกนานั้นเอง)

เดือนเจ็ด เป็นเดือนที่เริ่มมีฝนตกชุก ชาวบ้านบางคนที่มีไร่ ก็จะไปไถโดยอาจใช้รถไถหรือควายไถไโรเพื่อปลุกปอแก้วดังกล่าวมาแล้ว เมื่อปลุกปอเสร็จแล้วก็จะมาที่นาเพื่อไถแปรกลับหน้าดินไว้ มีการหว่านข้าวกล้าเพื่อเตรียมดำนา

เดือนแปด ก่อนเข้าพรรษาจะมีพิธีอุปสมบทอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากชาวบ้านเชื่อว่าการบวชเพื่อจำนำพรรษานี้จะได้านิสงฆ์ของการบวชมาก จะได้ปฏิบัติภารกิจของสงฆ์ ชาวบ้านจะช่วยกันบริจาคเงินและขี้ผึ้งเพื่อหล่อเทียนพรรษา โดยอาจจะทำเป็นคุ่มบ้านหรืออาจจะทำทั้งหมู่บ้าน มีการถวายน้ำมันก๊าด และเครื่องใช้พระสงฆ์ ผ้าอาบน้ำฝนของพระสงฆ์แก่พระภิกษุ สามเณรในวัด มีการทำบุญวันเข้าพรรษา

สำหรับชาวบ้านที่มีของรักษาหรือนับถือผีเป็นลูกผีลูกเทียนของหมอธรรม ต้องนำรูปเทียนของผู้คนไปเข้าพรรษาที่บ้านของผู้ที่นับถือด้วย โดยจะทำพิธีในวันที่ก่อนพระสงฆ์จำนำพรรษา 1 วัน ในการทำพิธีนั้นผู้ที่เป็หมอธรรมและหมอยานั้นจะอยู่บ้านตลอด เพื่อรับดอกไม้รูป เทียน จากลูกผีลูกเทียน ซึ่งจะมีมาตลอดวัน โดยจะรับดอกไม้รูปเทียน และอวยพร ถือว่าเสร็จพิธี

ในส่วนของพระสงฆ์นั้น ในวันเข้าพรรษาหลังจากทำวัตรเย็นแล้วจะต้องทำพิธีปวารณาเข้าพรรษาในค่ำวันนั้น เมื่อปวารณาเสร็จแล้วจะต้องตีสัญญาณระฆังและกลองเพื่อประกาศให้ชาวบ้านทราบ ชาวบ้านที่ได้ยินเสียงระฆังและกลอง จะยกมือขึ้นอนุโมทนา ถือว่าเป็นการได้บุญอย่างหนึ่ง

เมื่อข้าวกล้าที่หว่านไว้โตพอได้ที่สำหรับการปักดำแล้ว ก่อนจะลงมือดำนาสำหรับในนาดำและในนาหว่านนั้นก็ต้องทำพิธีเช่นเดียวกัน คือ เสี่ยงผีตาแอกอีกครั้งหนึ่งโดยใช้ของเสี่ยงเช่น เดิมเหมือนกับก่อนลงนา หลังจากนั้นจะนำข้าวกล้ามาประมาณ 1 กำมือ ปักดำบริเวณที่อยู่ของตาแอก ควรใช้ 5,7,9 กอแล้วแต่ความเหมาะสม ในระหว่างนั้นก็จะพูดในสิ่งที่ดีให้ตาแอกมาช่วยปกปักรักษาข้าวในนาที่จะปักดำต่อไป และในการปักข้าวนี้ ชาวบ้านยังเชื่อว่าเป็นการเสี่ยงทายอนาคตของข้าวในนาทั้งหมดว่าจะได้ผลดีมากน้อยเพียงใด โดยดูจากต้นข้าวที่ดำลงไป หากต้นข้าวที่ดำนั้นอุดมสมบูรณ์ดีก็เชื่อว่าข้าวทั้งหมดจะเจริญงอกงามได้ผลผลิตดี หากข้าวมีอันต้องตายหรือไม่สมบูรณ์ก็เชื่อว่าผลผลิตทั้งหมดอาจจะไม่สมบูรณ์ตามไปด้วย ดังนั้นชาวนาจึงบำรุงรักษาข้าวตาแอกอย่างเต็มที่ เมื่อปักข้าวแล้วก็จะใช้ไม้ล้อมไว้อย่างดี บางคนอาจทำคันทนาเล็ก ๆ กันไว้ด้วย

เดือนเก้า พอทำนาเสร็จแล้วก็จะมีการทำพิธีเลี้ยงผีตาแอกอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้ของเลี้ยงเช่นเดิม มีการทำบุญข้าวประดับดิน ในวันแรม 15 ค่ำ ชาวบ้านจะนำอาหารแห้งและข้าวห่อใส่ใบตอง ห่อละซุดเล็ก ๆ ไปฝังไว้ตามต้นไม้ใหญ่ บางคนอาจนำไปวางไว้โคนต้นไม้หรือบริเวณลานที่ใดที่หนึ่ง เชื่อว่าเป็นการทำบุญให้กับผีไร้ญาติ

เดือนสิบ เป็นเดือนที่ชาวบ้านส่วนมากว่างจากการทำนา ในเดือนนี้ชาวบ้านจะนำข้าวเหนียวมาคั่วให้แตกเป็นข้าวตอกเพื่อเก็บไว้สำหรับการทำบุญข้าวสาก ซึ่งมักจะทำกันทุกบ้าน มีการรวมกลุ่มกันเก็บเมล็ดข้าวที่ไม่แตกและเปลือกข้าวออกมาจากตอก เป็นกลุ่ม ๆ ในครอบครัว บางครั้งอาจมีคนอื่นมาช่วยเก็บด้วย หลังจากนั้นจะเก็บใส่ถุงหรือภาชนะไว้ เมื่อถึงวันเพ็ญเดือนสิบ จะนำออกมาทวนทำเป็นข้าวสาก (กระยาสารท) นำไปทำบุญในตอนเช้า ตอนสายจะนำอาหารแห้ง เช่น พริก กระเทียม กล้วย ข้าวสาก (กระยาสารท) บางคนอาจจะห่อใส่ใบตองเป็นห่อ ๆ นำไปวางไว้ตามต้นไม้ในวัดหรือโยนขึ้นตามต้นไม้ โดยเชื่อว่าในวันนี้ผีบรรพบุรุษจะมารับส่วนบุญที่ทำ ถ้าหากลูกหลานคนใดไม่มาทำบุญในวันนี้ ผีบรรพบุรุษจะร้องไห้เสียใจ เนื่องจากไม่มีอะไรกิน กลายเป็นผีไร้ญาติ คอยเก็บของจากคนที่อุทิศให้ ในการทำบุญเดือนสิบนี้จะมีการทำบุญสลากภัตรไปพร้อม ๆ กัน โดยชาวบ้านจะนำอาหารต่าง ๆ ใส่ภาชนะที่มีพร้อมเงินใส่ของ หลังจากนั้นจะมีการจับสลากว่าสิ่งของที่นำมาถวายพระนั้น จะได้ถวายพระสงฆ์รูปใด เมื่อจับสลากรูปใดก็ต้องถวายพระสงฆ์รูปนั้น ถือว่าได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผีบรรพบุรุษอีกทางหนึ่ง เรียกว่า การถวายสลากภัตร

เดือนสิบเอ็ด ชาวบ้านคนใดที่ทำไร่ป่อแก้วจะเตรียมตัวตัดป่อมาแช่น้ำริมถนน เนื่องจากสะดวกในการขนย้าย บางคนอาจแช่ที่นาของตน โดยจะเว้นที่ไว้ไม่ดำนาหรือจะปลูกข้าวอายุสั้นไว้ เมื่อถึงเวลาแช่ป่อจะพอดีกับข้าวแก่เต็มที จึงเก็บข้าวออกแช่ป่อ เมื่อป่อแช่ประมาณ 15 วันก็จะลอกป่อนำไปตากแดดและขายต่อไป

เมื่อถึงกลางเดือนก่อนขึ้น 15 ค่ำ จะมีการกว่นข้าวทิพย์ที่วัดโพธิ์ศรีธาตุเท่านั้น เนื่องจากเครื่องประกอบในการกว่นข้าวทิพย์นั้นมีหลายอย่างและราคาแพง โดยมักจะทำในวันขึ้น 14 ค่ำ มีการทำบุญตักบาตร ในตอนเย็นพระสงฆ์ทำพิธีปวารณาออกพรรษา

แรม 1 ค่ำ ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรเทโว โดยใน 2 ตำบลนี้จะจัดให้มีขึ้น 2 วัดเท่านั้น คือวัดโพธิ์ศรีธาตุและวัดสว่างบ้านยาง โดยวัดโพธิ์ศรีธาตุจะจัดให้มีก่อน 1 วัน คือจัดให้มีงานในวันขึ้น 15 ค่ำ ตอนเช้าเพื่อไม่ให้ซ้ำกัน ซึ่งจะมีชาวบ้านจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาทำบุญกันอยู่

หนาแน่น เนื่องจากเชื่อว่าจะได้กุศลมากเพราะในการเข้าจำนำพรรษานั้นเป็นการทำร่างกาย และจิตใจให้บริสุทธิ์และมีบารมีมากกว่าระยะอื่น ๆ ชาวบ้านจะนำข้าวสารและอาหารแห้งมายื่น รอเรียงรายรอบ ๆ วัดเป็นแถวยาว พระสงฆ์จะเดินเป็นแถวเพื่อรับบาตร เมื่อเสร็จพิธีจะมีการ ฟังเทศน์ที่ศาลาการเปรียญ หลังจากออกพรรษาแล้วพระสงฆ์ที่บวชก็มักจะลาสิกขาบท แต่บาง รูปก็ต้องรอรับกฐินก่อนจึงถือว่าได้อานิสงฆ์ครบ ชาวบ้านที่ทำงานค้างไว้ก็จะทำต่อ เช่น ลอกป่อ สำหรับข้าวที่เป็นข้าวเบาหรือข้าวที่มีอายุการเก็บเกี่ยวสั้นก็จะเริ่มเก็บเกี่ยวได้ โดยเฉพาะข้าว เหนียว

เดือนสิบสอง เป็นเดือนที่น้ำในนาเริ่มแห้งขุดจะมีปลาเล็ก ปลาน้อยไปอยู่รวมกัน ใน มุมใดมุมหนึ่งของที่นาซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ปลาซ่อน" จะใช้อุปกรณ์ง่าย ๆ เช่น สวิง, ลอบ, ไซ เป็นต้น จับปลามารับประทาน ในฤดูนี้จะมีกบ ซึ่งมีขนาดโตเต็มที่แล้ว ชาวบ้านจะนำปลาชิวมา วางล่อแล้วใช้ลอบตักกบที่กระโดดเข้าในลอบ บางคนจะขุดหลุมตักเขียดซึ่งกระโดดเข้าป่า เนื่อง จากน้ำในนาแห้งแล้ง เขียดจะกระโดดเข้าไปหลบ อยู่ในป่า ชาวบ้านจะขุดหลุมเล็ก ๆ แต่ลึกจน เขียดไม่สามารถกระโดดขึ้นมาได้ (ลึกประมาณ 70 - 80 ซม.) ไว้ตามทางเดินหรือบริเวณที่ สังเกตดูเห็นรอยเท้าของเขียดมาก ๆ และจะไปเก็บในตอนเช้ามีดของวันต่อไป โดยหลุมหนึ่งอาจ จะเก็บได้หลายวัน ทำให้ฤดูนี้มีอาหารอุดมสมบูรณ์พอสมควร ข้าวเริ่มเก็บเกี่ยวได้แล้วในฤดูนี้

วันเพ็ญเดือน 12 จะมีประเพณีลอยกระทง ซึ่งจัดให้มีขึ้นทุกวัดโดยใช้แหล่งน้ำ สาธารณะในวัดหรือใกล้ ๆ วัด บางปีอาจจะมีการประกวดนางนพมาศ ถ้าหากปีใดมีผ้าป่า สามัคคีจากที่อื่นมาทอด นอกจากนี้ยังมีมหาสมโภชในงานด้วย หลังจากลอยกระทงแล้ว ทุกวัดจะมีกฐินมาทอดโดยทางวัดจะกำหนดวันเอง ถ้าหากวัดใดไม่มีกฐินจากที่อื่นมาทอด ชาว บ้านก็จะต้องจัดกฐินสามัคคีในหมู่บ้าน เพื่อนำมาทอดที่วัด จะให้วัดขาดกฐินไม่ได้ การทอดกฐิน นี้ชาวบ้านถือว่าได้กุศลมากอีกงานหนึ่ง

นอกจากนี้ในแต่ละปียังมีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่ออีกหลายพิธี ซึ่งเป็นพิธีกรรมส่วน บุคคลและไม่ได้กำหนดว่าในแต่ละปีจะมีพิธีกรรมวันใดบ้าง แต่จะกำหนดตามความสะดวกหรือ วันฤกษ์ดี หรือวันซึ่งจำเป็นต้องกระทำโดยมีพิธีกรรมต่าง ๆ ดังนี้

พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ในการเลี้ยงผีบรรพบุรุษนี้จะมีการเลี้ยงเนื่องในโอกาสสำคัญของ ครอบครัว เช่น การแต่งงาน โดยสิ่งที่ใช้ในพิธีจะประกอบด้วย

ผ้าชิ้น 1 ผืน

ผ้าขาว 1 ผืน
หมาก 4 คำ
ยาสูบ 4 มวน
อาหารคาว หวาน 3 - 4 อย่าง
เทียนไขเล่มละ 1 บาท 3 คู่

ในการทำพิธี เมื่อได้เตรียมของทั้งหมดแล้วจะนำไปวางใส่ถาดกลมขนาดใหญ่พอควร จากนั้นจะนำไปวางไว้ข้างบ้านหรือหน้าบ้านบริเวณใดบริเวณหนึ่ง โดยจะมีผู้ใหญ่ที่นับถือในตระกูลเป็นผู้ประกอบพิธี ผู้ที่ทำพิธีจะกล่าวเชิญผีปู่ ย่า ตา ยาย มารับรู้เรื่องและให้ช่วยคุ้มครองรักษาลูกหลานให้อยู่อย่างมีความสุข

พิธีเรียกขวัญ เวลามีคนตกต้นไม้ หกล้ม ตกรถ ควายชน ตกวัวหรือควาย หรือเกิดอุบัติเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งโดยไม่คาดคิด ญาติพี่น้องก็จะทำพิธีเรียกขวัญ ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวบ้านว่าถ้าเกิดเหตุการณ์โดยไม่คาดคิดกับคนใด ขวัญที่อยู่ในร่างกายก็จะออกไปสู่ที่ต่าง ๆ เกิดเจ็บป่วยขึ้นได้ ในการทำพิธีนั้นจะนำเอาเครื่องสังเวศ อันประกอบด้วย ผ้าขาว 1 วา เทียน 1 คู่ รูป 3 ดอก หมาก พลุ ยาสูบ เหล้า 1 ขวด น้ำส้ม น้ำหวานอย่างละ 1 ขวด หรือมากกว่าก็ได้ ไปยังที่เกิดเหตุซึ่งถือว่าเป็นจุดที่ขวัญออกจากร่างไป ผู้ทำพิธีจะเป็นหมอขวัญหรือคนเฒ่าคนแก่ เมื่อทำพิธีเรียกขวัญแล้วก็จะกลับมาที่บ้าน แล้วเอาผ้าผูกแขนให้กับผู้ที่เกิดอุบัติเหตุขึ้น

ในความเชื่อเรื่องขวัญนี้ยังมีอยู่มากในความเชื่อของชาวบ้าน จะเห็นได้ว่าในเวลาที่เขาป่าหรือตกใจในเฉพาะเด็ก ๆ พ่อแม่จะทำการเรียกขวัญโดยอาจเอาใบไม้มาวางบนศีรษะเด็กเป็นการเรียกขวัญอย่างง่าย ๆ ของชาวบ้าน ซึ่งเชื่อว่าขวัญที่อาจหลงทางในป่า อาจจะกลับเข้าร่างและกลับบ้านพร้อม ๆ กับเจ้าของ

ระบบการแพทย์และสาธารณสุข

ชุมชนที่ศึกษาทั้ง ๒ ตำบลอยู่นอกเขตสุขภาพภิบาล สภาพแวดล้อมโดยทั่ว ๆ ไป คล้ายคลึงกับชนบทภาคอีสาน โดยทั่ว ๆ ไปจากการศึกษาพบว่า ลักษณะทางด้านสุขภาพภิบาล และอนามัยสิ่งแวดล้อมของชุมชนอยู่ในเกณฑ์ดีพอสมควร โดยเฉพาะหมู่บ้านซึ่งมีฐานะทาง เศรษฐกิจค่อนข้างดี จะมีส่วนร่วมเกือบครบทุกหลังคาเรือน การใช้ร่วมในการขับถ่าย เด็กรุ่นใหม่และผู้ที่มีฐานะดีจะนิยมใช้ร่วมในการขับถ่ายมากกว่าคนแก่หรือผู้สูงอายุ ในหมู่บ้านที่ค่อนข้างเจริญ การตั้งบ้านเรือนจะอยู่ใกล้ชิดกันทำให้ไม่มีพื้นที่ว่างที่จะเป็นป่าให้หลบขับถ่ายได้ ประกอบกับบริเวณที่เป็นป่าจะอยู่ไกลจากชุมชน จึงจำเป็นต้องขับถ่ายในที่มิดชิดที่สร้างไว้ สำหรับหมู่บ้านที่ห่างไกลจากความเจริญ สภาพของการตั้งบ้านเรือนยังค่อนข้างกระจัดกระจาย มีพื้นที่ว่างมาก บางครอบครัวแม้จะได้รับการรณรงค์จากทางราชการให้จัดทำส้วมก็ตาม แต่ด้วยความไม่เคยชิน โดยเฉพาะผู้สูงอายุมักจะไม่นิยมขับถ่ายในส้วมแต่นิยมไปขับถ่ายตามทุ่งนาหรือป่าเล็ก ๆ ในสวนใกล้บ้าน ทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคทางเดินอาหารได้ง่าย การกำจัดขยะของชาวบ้านมักจะกำจัดโดยการเผา ซึ่งจะนำขยะทั้งหมดมากองรวม ๆ กันไว้ที่ใดที่หนึ่งของพื้นที่บ้าน มักไม่นิยมใช้ถังขยะในการเก็บขยะ บางครั้งอาจมีสุนัข เบ็ด ไก่ มาคุ้ยเขี่ย ถ้าหากเป็นขยะพวกวัชพืช หรือใบไม้ต่าง ๆ ชาวบ้านบางคนจะนำไปทำปุ๋ยหมัก ชาวบ้านจะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับขยะมากนัก สำหรับขยะที่ทำความสกปรกกับถนนในหมู่บ้าน มักเป็นมูลของวัว และควาย โดยเฉพาะถนนที่เป็นทางผ่านออกไปนอกหมู่บ้านของสัตว์เหล่านั้น จะมีมูลเต็มไปหมด ยิ่งในฤดูฝนยิ่งทำให้ถนนสกปรกมากขึ้น และมูลสัตว์เหล่านี้ก็มักปล่อยให้แห้งหรือให้ฝนล้างไปเองโดยไม่มีอาการกำจัด ในเรื่องของน้ำที่ใช้ในการบริโภค อุปโภคนั้นจะใช้บ่อน้ำตื้น และน้ำบาดาลเป็นส่วนใหญ่ ส่วนน้ำดื่มนั้น ชาวบ้านจะมีโอ่งน้ำทั้งที่เป็นโอ่งซีเมนต์ขนาดใหญ่ และโอ่งดินเผาไว้เก็บกักน้ำฝนไว้ดื่ม ถ้าหากในฤดูแล้งน้ำฝนไม่เพียงพอ ก็จะนิยมตักน้ำจากบ่อน้ำตื้น ซึ่งบ่อน้ำตื้นนี้จะไม่ปนกับบ่ออื่น ๆ โดยจะมีบ่อเฉพาะ ซึ่งชาวบ้านจะนิยมตักเพียงไม่กี่บ่อ ในชุมชนถึงแม้ว่าจะอยู่ในพื้นที่ของใครก็ตาม แต่บ่อน้ำตื้นนี้ถือเป็นสมบัติของส่วนรวมที่ทุกคนสามารถตักไปใช้ดื่มได้ เจ้าของที่จะหวงห้ามไม่ได้ น้ำในบ่อน้ำตื้นนี้มักจะไม่ใส แต่ชาวบ้านก็พอใจที่จะตักน้ำเหล่านี้มากกว่าน้ำบาดาล ทั้งนี้เนื่องจากรสชาติของน้ำนั่นเอง โดยชาวบ้านบอกว่า น้ำจากบ่อเหล่านี้จะมีรสชาติดี ไม่กร่อย

การอนามัยแม่และเด็ก

จากข้อมูลของสถานอนามัยทั้ง ๒ แห่งของชุมชนที่ศึกษาพบว่า ในรอบปีที่ผ่านมา มีหญิงตั้งครรภ์ทั้งหมด 107 คน ได้ฝากครรภ์ที่สถานอนามัยและโรงพยาบาลใกล้เคียง 90 คน คิดเป็นร้อยละ 84.11 ของหญิงตั้งครรภ์ทั้งหมดโดยผู้ที่ฝากครรภ์นั้น มีความเชื่อมั่นว่า ลูกที่อยู่ในครรภ์ของตนนั้นจะได้รับการดูแลอย่างดี เมื่อคลอดจะมีสุขภาพดี สำหรับผู้ที่ไม่ฝากครรภ์นั้นให้เหตุผลว่า ไม่มีเวลาบ้าง หรือจะให้เจ้าหน้าที่อนามัยมาทำคลอดให้ บางคนบอกว่าไม่มีประโยชน์ในรุ่นของพ่อแม่ไม่เห็นจะต้องฝากเลย เป็นต้น ในการคลอดนั้นมีผู้ไปคลอดที่สถานอนามัยและโรงพยาบาลมากกว่าจำนวนผู้ที่ฝากครรภ์คือ 93 คน ผู้ที่ทำการคลอดโดยเจ้าหน้าที่อนามัยและผดุงครรภ์ที่ได้รับการอบรมมีจำนวน 12 คน และผู้ที่ทำคลอดโดยหมอดำแยมีเพียง 2 คน แสดงให้เห็นว่าในส่วนของการคลอดของหญิงมีครรภ์นั้น ชาวบ้านจะให้ความสำคัญมากกว่าสุขภาพระหว่างตั้งครรภ์เนื่องจากกลัวอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้จากการคลอด ประกอบกับได้มีการอบรมผดุงครรภ์ซึ่งเป็นหมอดำแยเต็มให้มีความรู้ ความสามารถที่ดีและถูกต้องขึ้น ชาวบ้านจึงไม่นิยมใช้หมอดำแยที่ไม่มีความรู้ ในรอบปีที่ผ่านมาไม่มีหญิงคลอดเสียชีวิตเลย การดูแลตนเองหลังคลอดนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ยังนิยมการอยู่ไฟถึงแม้ว่า บางคนจะคลอดโดยใช้เจ้าหน้าที่อนามัยก็ตาม โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้มดลูกเข้าอู่เร็วและน้ำคาวปลาแห้งเร็ว ในการอยู่ไฟนั้น ในอดีตใช้ฟืนสุ่มใต้พื้นกระดานของบ้านซึ่งเป็นบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง แต่ในปัจจุบันนิยมสร้างบ้าน ๒ ชั้น ครึ่งตึกครึ่งไม้ ประกอบกับการอยู่ไฟด้วยฟืนมีควันมากและผู้เป็นสามีไม่ค่อยมีเวลาไปตัดฟืน จึงนิยมอยู่ไฟด้วยถ่านหุงข้าวแทน โดยจะใช้แคร่ไม้ไผ่หรือแคร่ไม้และจุดเตาถ่านอยู่ด้านล่าง หญิงหลังคลอดจะขึ้นไปอยู่บนแคร่ หญิงหลังคลอดที่เป็นชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะมี ความเชื่อเรื่อง "ชะล่า" อยู่ โดยจากการสังเกตจะพบว่า ไม่นิยมรับประทานอาหารประเภทเนื้อสัตว์ เนื่องจากกลัวว่าแผลจะไม่สวย มักนิยมรับประทานข้าวต้มกับเกลือ แต่สำหรับหญิงหลังคลอดที่มีความรู้และได้รับคำแนะนำที่ดีจากเจ้าหน้าที่อนามัย หรือจากโรงพยาบาลมักจะไม่ "ชะล่า" อาหารมากนัก ในการอยู่ไฟนั้นมักจะอยู่ 3 - 5 วัน ระหว่างอยู่ไฟจะต้องมีคนเฝ้าอยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะในเวลากลางคืน เนื่องจากมีความเชื่อว่า จะมีผีปอบมาทำอันตรายแก่เด็กแรกคลอด เนื่องจากกลิ่นคาวของเลือดที่ออกในระหว่างการคลอดนั่นเอง

ในเด็กแรกเกิดนั้น ในรอบปีที่ผ่านมาไม่พบเด็กตายแรกคลอด เด็กแรกคลอดที่มีน้ำหนัก 3,000 กรัมขึ้นไปมีจำนวน 56 คน เด็กแรกคลอดที่มีน้ำหนักน้อยกว่า 3,000 กรัม มีจำนวน 49 คน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับปีก่อน ๆ จะพบว่ามีอัตราส่วนของเด็กน้ำหนักมากเพิ่มขึ้นตาม

ลำดับ เด็กได้รับวัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ เช่น BCG (ป้องกันวัณโรค) D+P (ป้องกันคอตีบบาดทะยัก ไอกรณ) OPV (ป้องกันโปลิโอ) ฯลฯ มีจำนวน 100 % , 73.43 % และ 73.43 % ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการป้องกันโรคติดต่อในเด็กทารกอยู่จำนวนมากขึ้น ทั้งนี้โดยการชักชวนของกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและเพื่อนบ้านซึ่งเห็นประโยชน์ของการฉีดวัคซีนมาช่วยแนะนำ

การโภชนาการเด็กอยู่ในเกณฑ์ที่ดีกว่าดี กล่าวคือมีเด็กที่มีน้ำหนักปกติตามเกณฑ์คิดเป็น 63.66 %¹ เด็กที่ขาดอาหารระดับ 2 คิดเป็น 1.70 % โดยสำรวจจากเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 0-5 ปี ในชุมชน เด็กที่มีการขาดสารอาหารนั้นอาจเกิดจากฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวยากจน อาหารที่บริโภคในแต่ละวันมีคุณค่าทางโภชนาการ ตำน้ำพริกผักต้ม ส้มตำ ปลาแร่แจ่ว เป็นต้น ประกอบกับความเชื่อของคนรุ่นเก่าที่นิยมให้เด็กทารกที่อายุต่ำกว่า 3 เดือน รับประทานกล้วยครูดก่อนเวลาอันสมควรและให้รับประทานข้าวเคี้ยวหมกไฟแก่เด็ก ทำให้ความต้องการอาหารอื่นของเด็กกลดน้อยลง สำหรับในผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ความไม่เข้าใจและไม่มีความรู้ในเรื่องโภชนาการก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กก่อนวัยเรียนขาดอาหาร เช่น การตามใจลูกหลานมากเกินไปโดยให้ดื่ม น้ำอัดลม น้ำหวาน หรือขนมหวาน ที่มีคุณค่าทางอาหารน้อย จะทำให้เด็กไม่ยอมรับประทานอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กขาดสารอาหารจะมาจาก เด็กที่มีพ่อแม่ไปทำงานรับจ้างในเมืองไม่มีเวลาดูแลลูกปล่อยให้อยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย ในบ้าน การเอาใจใส่ดูแลบางครั้งไม่ทั่วถึง เนื่องจากบางครอบครัวมีหลานที่จะต้องเลี้ยงดูหลายคน

การวางแผนครอบครัวส่วนมากคนรุ่นใหม่จะนิยมมีลูกหลานน้อย เนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างจะมีการแข่งขันมากขึ้น ที่ทำมาหากินมีน้อยลง ประกอบกับการได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ทางด้านสาธารณสุขให้เห็นความสำคัญของการมีลูกน้อย ๆ ทำให้ชาวบ้านมีการคุมกำเนิดมากขึ้น โดยเฉพาะในชุมชนที่ศึกษานี้ ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายคุมกำเนิดมากกว่าฝ่ายชายโดยการนียมกินยา ฉีดยา ใส่ห่วง และทำหมัน ตามลำดับ สำหรับชายไม่นิยมคุมกำเนิดเนื่องจากมีความเชื่อว่า หากคุมกำเนิดโดยวิธีการทำหมันแล้ว สมรรถภาพทางเพศจะลดลง

¹ ภาวะขาดอาหารระดับ 1 คือ เด็กอายุ 5 ปี ที่มีน้ำหนัก 12 - 14.5 กิโลกรัม

ภาวะขาดอาหารระดับ 2 คือ เด็กอายุ 5 ปี ที่มีน้ำหนัก 9.5 - 12 กิโลกรัม

ภาวะเด็กปกติ คือ เด็กอายุ 5 ปี ที่มีน้ำหนัก 14.5 - 19 กิโลกรัม

ทำงานหนักไม่ได้เนื่องจากตนเองเป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องทำหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว ถ้าหากทำงานหนักไม่ได้ครอบครัวจะลำบาก

ภาวะการเจ็บป่วยของชาวบ้าน

ชาวบ้านส่วนมากจะเจ็บป่วยเป็นโรคที่ไม่อันตรายร้ายแรง เป็นการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ การเจ็บป่วยเหล่านี้จะเป็นไม่นานใช้ระยะเวลาในการเจ็บป่วยเพียง 2-3 วัน เป็นส่วนมาก ซึ่งชาวบ้านมีความเห็นว่าอาการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากความผิดปกติของอากาศบ้าง หรืออาจจะเป็นการปฏิบัติตัวผิดปกติทำให้เกิดโรคขึ้น เช่น ในช่วงที่เกิดอากาศเปลี่ยนแปลง จากร้อนไปหนาวหรือในช่วงที่มีฝนตกก็จะทำให้เกิดเป็นหวัด หรือไข้หวัด โดยเฉพาะเด็ก ๆ จะเกิดโรคได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่ ถ้าตากแดดนาน ๆ จะทำให้เป็นไข้ ปวดศีรษะ เป็นต้น ชาวบ้านส่วนมาก ถ้าหากเกิดโรคแบบนี้ขึ้นจะนิยมซื้อยามารับประทานเอง โรคที่เกิดจากการทำงาน เช่น โรคปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ปวดหลัง ปวดเอว เป็นต้น การรักษาพบว่ามีชาวบ้านบางคนนิยมรับประทานยาต้มใจ โดยจะรับประทานหลังจากทำงานหนักหรือบางคนอาจจะรับประทานก่อนการทำงาน โดยเชื่อว่าทำให้ไม่เกิดอาการปวดเมื่อย และมีแรงที่จะทำงานได้ในวันต่อไป แต่สำหรับบางคน โดยเฉพาะที่มีอายุมาก ๆ มักจะให้ลูกหลานบีบนิ้ว หรือเหยียบหลังให้ อาการปวดต่าง ๆ ก็ทุเลาลง นอกจากนี้ยังมีโรคที่เกิดจากอุบัติเหตุต่าง ๆ เช่น รถล้ม ตกต้นไม้ แมลงกัดต่อย หกล้ม เป็นต้น โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ความเจริญได้แพร่เข้าสู่ชุมชน ชาวบ้านนิยมซื้อรถมอเตอร์ไซด์ไว้ขับขี่ไปที่ต่าง ๆ ทำให้สถิติการเกิดอุบัติเหตุจากรถมอเตอร์ไซด์มีมากขึ้นกว่าในอดีตมาก บางครั้งมีการเจ็บป่วยสาหัสถึงเสียชีวิต ในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลนั้นพบว่ามีชาวบ้านเสียชีวิตจากอุบัติเหตุรถมอเตอร์ไซด์ล้ม 2 ราย และมีที่บาดเจ็บเล็กน้อยอีกหลายราย เมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้นโรคที่ตามมาส่วนมากจะเป็นแผล ถ้าหากเป็นแผลขนาดใหญ่จะใช้เวลาในการรักษาหลายวัน สำหรับการเจ็บป่วยจากอุบัติเหตุนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมไปรักษาที่โรงพยาบาลถ้าหากเป็นรุนแรง ส่วนแผลเล็กน้อยจะไปทำที่สถานอนามัย ซื้อยามาทานเองในสัดส่วนที่เท่ากัน สำหรับยาที่นิยมใช้ เช่น ยาแดงในแผลสด และนิยมใช้ผงโรยแผลในแผลที่อักเสบเชื่อว่าทำให้แผลแห้งเร็ว โรคซึ่งเกิดจากการรับประทานอาหาร เช่น ท้องเสีย ปวดท้อง แพ้อาหาร ชาวบ้านจะนิยมซื้อยามารับประทานเอง สำหรับโรคซึ่งเกิดจากการรับประทานอาหารนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการผัดสำแดงหรือโรค "สะบูน" ในผู้หญิงโรคนี้เมื่อรับประทานอาหารไปแล้ว บางรายจะอาเจียร ท้องเสีย รับประทานอาหารไม่ได้ อ่อนเพลีย เป็นต้น อาการเหล่านี้ชาวบ้านนิยมที่จะใช้ยาสมุนไพรมารับประทานมากกว่าที่จะไปรักษาในสถานบริการทางสาธารณสุขแผน

ใหม่ ซึ่งโรคดังกล่าวนี้ตัวผู้ป่วยและญาติจะเป็นผู้วินิจฉัยโรคเองโรคที่มีอันตรายอยู่ในระดับปานกลางนั้นส่วนมากจะเป็นโรคเรื้อรัง หรือโรคซึ่งใช้ระยะเวลาในการรักษาประมาณ 5-10 วัน ส่วนใหญ่โรคเหล่านี้จะเป็นโรคในระดับเล็กน้อยที่มีโรคอื่นแทรกซ้อนตามมาภายหลัง เช่น เจ็บคอ ไข้หวัดที่มีอาการไอ หรือไข้อันเกิดจากการติดเชื้อในร่างกาย เป็นต้น เมื่อโรคดังกล่าวไม่หาย ชาวบ้านก็จะต้องไปรักษายังสถานเอนามัยหรือโรงพยาบาลต่อไป สำหรับโรคที่มีอันตรายรุนแรงนั้นในช่วงเวลาที่ศึกษา (4 เดือน) พบว่ามีผู้ป่วยโรคมะเร็ง 2 ราย ซึ่งทั้ง 2 รายเสียชีวิตในเวลาต่อมา อีกเพียง 1 และ 2 เดือน โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง จะพบมากในผู้สูงอายุ ซึ่งมีจำนวนเพียงเล็กน้อย ในระยะเวลาที่ศึกษานั้นพบว่า มีผู้เสียชีวิตทั้งหมด 7 ราย โดยเป็นโรคมะเร็ง 2 ราย ไม่ทราบสาเหตุ 1 ราย และโรคชรา 2 ราย อุบัติเหตุ 2 ราย

สำหรับโรคหรือกลุ่มอาการซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่า เป็นโรคซึ่งเกิดจากสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ หรือเป็นโรคซึ่งไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด โรคที่เกิดจากความผิดปกติในร่างกายเอง หรือโรคอันเกิดจากสิ่งกระตุ้นภายนอก ซึ่งโรคเหล่านี้เป็นโรคที่จัดอยู่ในระบบการแพทย์พื้นบ้าน เช่น ผีเข้า ผีทำ มีเคราะห์ ผิดสำแดง ไข้ออกตุ่ม ชางตานขโมย ปานดงเลือดปานดงลม ไข้หมากไม้ อีสุกอีใส อีต๋ออีแดง ผีปลาช่อน พะมาลา โรคเลือด ปาก เป็นต้น โรคเหล่านี้ ชาวบ้านจะนิยมไปปรึกษากับหมอพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนต่าง ๆ โดยจะใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่หรือจากการสอบถามผู้อื่นว่า โรคใดควรจะรักษากับหมอพื้นบ้านเท่านั้น โรคต่าง ๆ จึงจะหายหากไปรักษาที่โรงพยาบาลอาจทำให้ตายได้ สำหรับเรื่องของการรักษาพยาบาลโรคแบบพื้นบ้านจะกล่าวโดยละเอียดต่อไป สถานบริการทางด้านสาธารณสุข ในชุมชนที่ศึกษานี้มีแหล่งให้บริการสาธารณสุขที่เป็นสถานบริการของทางราชการ 2 แห่ง คือสถานเอนามัยประจำตำบล นอกจากนี้ยังมีกลุ่มซึ่งตั้งขึ้นมาโดยชาวบ้านและสถานบริการในรูปแบบอื่นซึ่งเป็นของเอกชน แต่ในความเป็นจริงแล้ว การใช้บริการของชาวบ้านไม่ได้อยู่เฉพาะในชุมชนท้องถิ่น แต่ได้ขยายไปสู่สถานบริการที่เป็นระดับสูงขึ้นไปกว่าในระดับตำบล โดยใช้โรงพยาบาลที่อยู่ใกล้เคียงนั่นเอง ระดับของความนิยมในการใช้บริการรักษาพยาบาลแผนปัจจุบันนี้มีมากกว่าในอดีตที่ผ่านมาตามลำดับ สำหรับสถานที่ให้บริการทางสาธารณสุขที่ชาวบ้านใช้บริการมีดังนี้

1. โรงพยาบาลเป็นแหล่งบริการสาธารณสุขของรัฐบาลที่มีขอบข่ายในการให้บริการในท้องถิ่นมากพอสมควร โรงพยาบาลที่ชาวบ้านใช้บริการ คือโรงพยาบาลรัตนบุรีเป็นโรงพยาบาลขนาด 60 เตียง ประกอบด้วยแพทย์ 4 คน อยู่ห่างจากชุมชน 12 กิโลเมตร โดยโรคที่นิยมมารักษาในโรงพยาบาลนั้นเป็นโรคซึ่งรักษาที่สถานเอนามัยไม่ได้ผล หรือรักษาโดยการซื้อยามารับประทานเองไม่ได้ผลแล้ว หรือเป็นโรคที่มีความรุนแรงมากเกินไปขีดความสามารถของสถานี่

อนามัยจะรับไว้ได้ ก็จะส่งต่อไปยังโรงพยาบาลรัตนบุรีเป็นอันดับแรก ชาวบ้านมักจะกล่าวถึง การให้บริการของโรงพยาบาลในทำนองที่ไม่ดี เช่น โรงฆ่าสัตว์บ้าง เนื่องจากผู้ที่มารักษามักจะ เสียชีวิต จัดยาไม่ถูกต้องกับโรคบ้าง โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของเจ้าหน้าที่ในเรื่องของการ พุดจาไม่ไพเราะ ชอบตะคอกหรือด่าว่าคนไข้และญาติ ชาวบ้านมักจะพูดว่าให้บริการไม่ดีสู้โรง พยาบาลอื่นไม่ได้

โรงพยาบาลท่าตูม เป็นโรงพยาบาลซึ่งอยู่ในอำเภอถัดออกไปจากอำเภอรตนบุรี เป็น โรงพยาบาลขนาด 30 เตียง มีแพทย์ 3 คน อยู่ห่างจากชุมชนประมาณ 35 กิโลเมตร ถึงแม้ ว่าจะอยู่ห่างไกล ความนิยมของชาวบ้านก็มีมากพอสมควร ถ้าหากไม่เป็นโรครีบด่วนหรือมีรถ มาเองแล้ว ชาวบ้านก็จะเดินทางไปรักษายังโรงพยาบาลท่าตูม เนื่องจากเชื่อว่าจัดยาถูกต้องกับโรค มากกว่า แต่ไม่ได้กล่าวถึงการพูดและการให้บริการอื่น ๆ

โรงพยาบาลสุรินทร์ และโรงพยาบาลศรีสะเกษเป็นโรงพยาบาลประจำจังหวัด ซึ่ง นาน ๆ ครั้งถ้าหากมีโรคร้ายแรงชาวบ้านจึงจะเดินทางไปรับการรักษา เนื่องจากอยู่ห่างไกล โดยการเดินทางไปรับการรักษา นั้นมักจะเหมารถไปเองถ้าหากมีรถส่วนตัวก็จะนำไปเอง นอกจากนี้ในผู้ที่มิฐานะทางเศรษฐกิจดีก็มักจะรับการรักษาในโรงพยาบาลเอกชนของจังหวัดซึ่งมีอยู่ 3 แห่ง

2. สถานีอนามัยมีอยู่ 2 แห่ง ใน 2 ตำบล โดยที่สถานีอนามัยตำบลธาตุมีเจ้าหน้าที่ทั้ง หมด 4 คน โดยเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน 1 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข 2 คน และเจ้า พนักงาณจุทัศน์ากร 2 คน ให้บริการตั้งแต่ 8.30 - 16.30 น. สำหรับอุบัติเหตุฉุกเฉินและทำ คลอด บริการตลอด 24 ชั่วโมง โดยมีบ้านพักเจ้าพนักงานอยู่ด้านหลัง แต่ในความเป็นจริงแล้ว ชาวบ้านมักจะบ่นว่า "เจ้าหน้าที่ไม่ค่อยอยู่อนามัย" นอกจากนี้ความนิยมในการรักษาพยาบาล ของชาวบ้านนั้นมีไม่มากนัก มักจะพูดว่า "เจ้าหน้าที่พุดจาไม่ไพเราะ" "จัดยาไม่ถูกต้องกับโรค" " โรคไม่หาย" เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านที่มารับการรักษาที่สถานีอนามัยมีบางส่วนที่ต้องการรับการ บริการฟรี เนื่องจากมีบัตรสงเคราะห์ค่ารักษาพยาบาลในกรณีเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็จะรับ การรักษาที่สถานีอนามัย แต่ถ้าหากเป็นรุนแรง สถานีอนามัยจะเป็นผู้นำส่งและเขียนใบส่งตัว ไปยังโรงพยาบาลต่อไป แต่ละวันจะมีผู้ใช้บริการที่สถานีอนามัยเฉลี่ยประมาณวันละ 20 คน นอกจากการให้บริการตรวจรักษาโรคทั่วไปแล้ว สถานีอนามัยยังมีการให้บริการวางแผนครอบครัว การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค งานสาธารณสุขหมู่บ้าน การฝากครรภ์และการทำคลอด ซึ่งใน การให้บริการเหล่านี้ ส่วนมากชาวบ้านจะให้ความสนใจที่จะรับบริการมากกว่าการรักษาโรค

โดยทั่ว ๆ ไป เนื่องจากอยู่ใกล้และไม่มีแหล่งให้บริการอื่น ๆ ในชุมชน ถ้าหากเจ้าหน้าที่ของสถานีนามัยมีปัญหาหรือต้องการส่งข่าวสารอย่างเร่งด่วน จะมีวิทยุสื่อสารประจำในการติดต่อสื่อสารจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ หรือโรงพยาบาลอำเภอ เพื่อขอความช่วยเหลือถ้าเกิดกรณีจำเป็นเกิดขึ้น

สำหรับสถานีนามัยตำบลยางสว่างนั้น มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานทั้งหมด 3 คน คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข 2 คน เจ้าหน้าที่งานจุลทัศน์ากร 1 คน ในการให้บริการและศักยภาพของสถานีนามัยแห่งนี้เหมือนกับสถานีนามัยตำบลธาตุ โดยชาวบ้านบอกว่า "เจ้าหน้าที่พูดไม่เพราะ" "ยาไม่ดี" "หาตัวไม่ค่อยพบ" เช่นเดียวกับสถานีนามัยตำบลธาตุ ผู้มารับบริการโดยเฉลี่ยวันละ 15 คน

3. ศูนย์สาธารณสุขชุมชน ซึ่งเดิมคือธนาคารยาประจำหมู่บ้าน แต่การดำเนินงานของธนาคารยาไม่ได้ผล ชาวบ้านไม่นิยมซื้อยาจากธนาคารยา เนื่องจาก อสม. ไม่ค่อยซื้อยามาไว้ที่ธนาคารยา และส่วนมาก อสม. จะไม่อยู่บ้าน การดำเนินงานจึงเปลี่ยนมาเป็นศูนย์สาธารณสุขประจำหมู่บ้านแทนโดยมีการจัดยาไว้ที่บ้าน อสม. คนใดคนหนึ่ง มีการอบรม อสม. จากเดิมหมู่บ้านละ 1 คน เป็นหมู่บ้านละ 5 คน รวมทั้งยกเลิกผสม. ที่มีอยู่ทั้งหมดไป เนื่องจากการทำงานไม่ได้ผล ในชุมชนแห่งนี้จะมี อสม. บางคนเท่านั้นที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือและยอมรับในผลการรักษาซึ่งผู้ที่ได้รับความนิยมจากชาวบ้านนี้ก็มีรายได้จากการขายยาหรือมีการนำยาฉีดและให้นำเกลือด้วยถ้าหากผู้ป่วยและญาติต้องการ และ อสม. เห็นว่าเหมาะสมซึ่งบางครั้งก็เป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง อสม. เหล่านี้จะใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมารักษาโรคมามากกว่าการใช้ความรู้ที่ได้ศึกษามา

4. ร้านขายของชำในหมู่บ้าน ร้านค้าที่อยู่ในแต่ละหมู่บ้านนั้นส่วนมากจะนิยมซื้อยามาจำหน่ายด้วย ซึ่งก็เป็นที่นิยมของชาวบ้าน เนื่องจากสะดวกสบายกว่าการรับบริการบริการอย่างอื่น ๆ โดยถ้าเกิดโรครุนก็จะวินิจฉัยโรคด้วยตนเองว่าตนเองเป็นโรคอะไร ควรจะรับประทานยาอะไรจึงจะหาย สิ่งเหล่านี้เกิดจากประสบการณ์ที่มีอยู่ เมื่อวินิจฉัยโรคแล้วก็จะไปซื้อยามารับประทานเอง หรือให้ผู้อื่นซื้อมาให้ ชาวบ้านจะมีความคุ้นเคยกับยาชนิดต่าง ๆ ในร้านเป็นอย่างดี โดยยาเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นยาประเภทผลิตภัณฑ์บรรจุเสร็จ มีเอกสารกำกับยาและกล่องบรรจุยา ซึ่งสามารถอ่านสรรพคุณการรักษาโรคได้จากข้างกล่องหรือเจ้าของร้านอาจจะเป็นผู้แนะนำให้ผู้ป่วยว่า โรคอะไรควรรับประทานยาอะไร นอกจากนี้ร้านเหล่านี้ยังรับยาเป็นชุด ๆ ประเภท แก้ไข้หวัด แก้ปวดท้อง หรืออื่น ๆ จากร้านขายยาในเมืองมาจำหน่าย โดยส่วนมากจะราคาไม่

เกินชุดละ 5 บาท ในการรักษาโรคนั้น บางคนอาจจะรับประทานยาเพียงไม่กี่เม็ด หรือยาชุดเพียงไม่กี่ชุดก็หาย แต่บางคนนั้นอาจไม่หายจึงมีการเปลี่ยนยาไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะหายซึ่งอาจจะต้องใช้หลายชุด ยาที่ร้านค้านำมาจำหน่าย เช่น ยาแก้ไข้หวัดดีคอลเจน ทิพีฟี ยาประสานอแรด ยาแก้ไอน้ำดำตรางู ยาเบบี๋ดอล ยาหัวสิงห์ ยาท้มใจ จะเป็นยาที่ทุกร้านค้าจะขาดไม่ได้ เนื่องจากขายดีมาก นอกจากนี้ยังมียาธาตุน้ำขาว ยาธาตุน้ำแดง ยาแอนตาซิล เป็นต้น ร้านค้าในชุมชนที่ศึกษานั้นมีอยู่ทุกหมู่บ้าน บางหมู่บ้านจะมีหลายร้าน กระจายตัวตามชุมชนโดยเฉพาะในร้านค้าที่อยู่ในตำบลนั้น จะมียาหลายชนิดมากกว่าร้านค้าเล็ก ๆ ที่อยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ

5. รถขายยาเร่ ในบางครั้งชาวบ้านจะซื้อยาจากรถขายยาที่มาฉายภาพยนตร์ และขายยาโดยจะซื้อยาจำเป็นที่เห็นว่าตนเองเป็นบ่อภัยไข้เจ็บหรือซื้อตามคำโฆษณาของผู้ขาย ถ้าหากว่าผู้ขายยาโฆษณาสรรพคุณของยาตรงกับโรคที่ตนเองเป็นอยู่ หรือญาติพี่น้องเป็นอยู่ก็จะซื้อไว้รับประทาน ชาวบ้านมักเรียกว่า "หนังขายยา" ซึ่งนาน ๆ จะมีมาฉายครั้งหนึ่งนอกจากหนังขายยาแล้ว ยังมีรถขายยาที่ใช้พนักงานเดินขายยาตามบ้าน ส่วนมากจะเป็นพวกยาน้ำ ยาทำให้เจริญอาหาร ยาธาตุน้ำแดง เป็นต้น